

eiusdem necessario pervenire. Dat. VII. Idib. Maji Hieropoli,
RUFINO & EUSEBIO COSS. 347.

3. Idem A. Rufino P. P.

Si quis cohortali 7 conditione gravatus, sine testamento, vel quolibet successore ultimum diem obierit; successionem ejus non ad fiscum, sed ad ceteros cohortales ejusdem provinciae pertinere jubemus. Dat. v. Kalend. Januar. LIMENIO & CATULINO COSS. 349.

4. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Florentio P. P.

Intestatorum curialium bona, si sine herede moriantur, ordinibus patris eorum adipisci praecipimus. Dat. v. Id. Mart. FLORENTIO & DIONYSIO COSS. 429.

7. v. inf. de cohortalib.

5. Idem AA. & CC. Aureliano comiti rerum privatarum.

Si quis fabricensis 8 sine liberis, vel legitimo herede decesserit non condito testamento: ejus bona, cujuscumque summae sint, ad eos pertinere (sanctimus,) qui velut creditores decedentium attinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim factum contingit, ut & Reipublicae ratio salva permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis retinentur obnoxii.

(8. v. inf. de fabricensib.)

LIBER SEPTIMUS.

TIT. I.

DE VINDICTA I (LIBERTATE,) ET APUD CONCILIUM MANUMISSIONE.

1. Imp. ANTONINUS A. Tertio.

Eorum, qui apud concilium manumittuntur, post causam a Judicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet status in dubium revocari 2, si dicantur falsa demonstratione liberati.

2. Imp. DIOCLET. & MAXIMIANUS AA. & CC. Sallustio.

Nihil civitati Romanae semel praestitae, vel addere, vel detrahere 3 secundam manumissionem potuisse certissimum est. Dat. Prid. Kal. Maji, AA. CC.

3. Idem AA. & CC. Attonitz.

Nec mulierem per maritum 4, nec alium per procuratorem (vindicta) manumittere posse non est ambigui juris.

4. Imp. CONSTANTIUS A. Maximo P. P.

Apud concilium 5 (nostrum, vel apud Consules 6, Praetores 7, Praefides,) Praefides, Magistratusve earum civitatum, quibus hujusmodi jus est, adipisci potest patronorum judicio sedula servitus libertatem.

TIT. II.

DE TESTAMENTARIA I MANUMISSIONE.

De codicillis.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Primo.

Si codicillos 2 major viginti annis fecisset, confirmationis tempus libertati non nocere, certum est: nec enim potestas juris, sed iudicii consideratur.

De hereditate non adita, de memoria defuncti damnata.

2. Idem AA. Phileto.

Ex testamento defuncti libertates praestari non possunt hereditate non adita 3, vel si rei memoria propter crimen, quod morte non intercidit, damnata est.

De in integram restitutione.

3. Idem AA. Euphrosyno.

Libertas testamento (defuncti) data, adita hereditate contingit, & licet heres scriptus per in integram restitutionem abstinuerit hereditate 4, (tamen) nihil ea res libertati obest. S. XVII. Kal. Maji, APRO & MAXIMO COSS. 208.

De rationibus reddendis, vel non.

4. Idem A. Archelao.

Cum testamento directam libertatem pater tuus sit consecutus: quamvis ei heres extiteris, frustra tamen rationes, quas tem-

pore servitutis gessit 5, ut reddas, compelleris, cum non ea conditione acceperit libertatem. Is autem, cui libertas, seu fideicommissaria, seu directa, si 6 rationes reddidisset, relicta est: ante reliqua illata, & ea quae malo consilio amota sunt, ad libertatem non potest pervenire. Sin autem non debitor ex rationibus fuerit repertus: post aditam hereditatem quasi puram libertatem consequitur. Proposita VII. Kal. Dec. LAETO II. & CEREALE COSS. 216.

De manumissione in fraudem creditorum.

5. Imp. ALEXAND. A. Quintiliano.

In fraudem creditorum testamento datae libertates, quamvis debitoris heres 7, qui solvendo est, extiterit, per legem Aelianam Sentiam non valent.

De additione bonorum.

6. Imp. GORDIANUS A. Pifistrato.

Si hereditas ejus, a quo testamento dicis te esse manumissum, ob aes alienum spernitur ab heredibus: conservandae 8 libertatis gratia non injusta ratione creditoribus hereditariis satis 9 offerens, iudicium testatoris observari tibi postulabis: maxime cum id etiam a Divo Marco 10 consultissimo Principe sit constitutum, quod in extranei 11 quoque persona observari oportet.

De prohibito manumitti.

7. Idem A. Justa.

Contra voluntatem matris tuae, libertatem in eum conferre, quem illa liberum fieri prohibuit, non debes 12, ne videaris jura pietatis violare.

De libertate collata in diem incertum.

8. Imp. PHILIP. A. & PHILIP. C. Tremellio.

Cum testator libertatem tempore nuptiarum filii sui, vel filiae, servo dari iussit: non tempus praestandae libertatis praestituit: sed potius conditioni 13 locum fecit, ut non infecutis nuptiis libertas jure posci non possit.

De servo heredis.

9. Imp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Mauro.

Servo tuo defunctus, licet te heredem 14 scripserit proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: jure enim directo libertatem servis alienis nemo potest dare.

De impositione pilei, & de additione hereditatis.

10. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Germano.

Directis verbis jure data libertate, non solum impositione pilei 15, sed & adita 16 hereditate, (si nulla juris impediatur Constitutio) liberti constituuntur Orcini.

TIT. I. (1. Lib. 40. D. 2. (2. L. 9. §. 1. ff. de manum. vindict. §. 6 Inst. quib. ex caus. manum. (3. Adde L. 2. inf. de ingenuis manum. (4. immo vide L. 64. pr. ff. soluto matrim. (5. L. 1. sup. h. t. (6. L. 1. pr. ff. de officio conf. L. 4. §. 5. sup. de advoc. diver. iudicium. (7. L. 1. ff. de off. prat.

TIT. II. (1. Lib. 40. D. 4. adde §. 8. Inst. de libert. (2. L. 43. ff. h. t. (3. L. 23. pr. ff. eod. l. 1. inf. de fideicom. libert. (4. L. 32. ff. h. t. l. 3. §. 2. ff. de fideicom. libert.

(5. L. 7. sup. an servus pro suo facto. (6. L. 41. §. 11. ff. de fideicom. libert. (7. L. 5. pr. ff. qui & a quib. manum. (8. L. 15. §. 5. inf. l. 40. in fin. ff. h. t. l. 2. in fin. l. 3. l. 4. pr. ff. de fideicommiss. libert. (9. v. Inst. de eo, cui libert. caus. (10. d. l. 15. inf. h. t. (11. l. 50. ff. eod. (12. v. l. 5. sup. si mancip. ita fuerit alien. ut manum. (13. l. 30. §. 4. ff. de legat. 1. (14. Immo vide L. 7. inf. l. 31. ff. de liberali caus. (15. l. un. §. 5. inf. de latina libert. collat. (16. l. 23. ff. h. t.

Si testamentum non valeat.

11. Iidem AA. & CC. Laurinæ.

Si jure non subsistit 17 testamentum : in hoc nec libertates (cum non fuisset adjectum, ut pro 18 codicillis scriptum valeret, proponas) recte datas constabit. 19

De hereditate adita vel repudiata, & de collusione.

12. Iidem AA. & CC. Rhyso.

Si heredes jure factio testamento solemniter adierint 20 hereditatem : ex testamento tibi libertas quaesita postea colludentibus 21 tam scriptis heredibus, quam ab intestato vindicantibus successione, adimi non potuit. Quod si sponte repudiaverint sibi delatam successione : omnia, quæ (in) testamento fuerant scripta, defecisse convenit. Si vero, ut vos defraudarent (heredes) libertate, colluisse eos Præses animadverterit, secundum hæc, quæ D. Pius 22 Antoninus constituit, libertatibus consuli providebit.

De statuliberis.

13. Iidem AA. & CC. Martiali.

Statuliberis datam libertatem adimi ab herede 23 non posse, certum est : nec alienatio 24, nec usucapio statulibero, quominus existente conditione libertatem consequatur, nocere potest.

De verbis Græcis.

14. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Florentie P. P.

Directas libertates Græcis 25 verbis liceat in testamentis relinquare, ut ita libertates directe datæ videantur ac si legitimis verbis eas testator dari jussisset.

Ad constitutionem divi Marci.

15. Imp. JUSTIN. A. Joanni P. P.

Cum Constitutio Divi Marci 26 declaret, si quis (condito) testamento, vel sine testamento moriens, ut locus fiat ab intestato successione, libertates reliquerit : nemo autem adire velit defuncti hereditatem, eo quod suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan, & sine scriptis fideicommissariae relictæ : licere vel cuilibet extraneo 27, vel uni ex servis 28, qui & ipse libertate donatus est, & pro sua periclitatur conditione, adire hereditatem sub (hac) conditione, & satisfactione 29, quod & creditoribus omnibus satisfiat, & libertates imponat his, quibus voluit testator : variæ dubitationes ex hac Constitutione emerferunt : nam si res hereditariæ, herede minime invento, venierint, an & post venditionem earumdem rerum possibile sit, vel servum, vel quemlibet alium adire, & recuperare quidem ab emtoribus res, satisfacere autem libertatibus, & creditoribus, quærebatur : & licet D. Severus, semel rebus venditis hoc non admisit, nobis tamen Ulpiani sententia admodum placuit, maxime propter libertates, ne depereant, & post venditionem rerum annale remedium dare Divi Marci Constitutioni, intra quod & creditoribus omnibus satisfiat, & emtores nihil novi patiantur, qui annalem sæpe sentiebant rescissionem (&) licere servo, qui libertate donatus est, vel alii cuidam extraneo, vel ante venditionem rerum, vel post venditionem, intra annale tamen tempus adire hereditatem, & res recuperare, prius satisfactione danda, ut tam libertatibus, quam creditoribus satisfiat. §. 1. Sin autem libertatibus quidem omnibus satisfacere quis polliceatur, creditoribus autem non in solidum, sed in partem solvere creditum, illi autem hujusmodi pactionem admiserint : sancimus, & in hujusmodi casu consultissimi Principis locum habere Constitutionem, & eum modis omnibus admittendum (esse) censemus : maxime cum ex voluntate creditorum hæc interponitur ; nolentibus 30 etenim creditoribus, admitti talem pactionem nullo modo concedimus. §. 2. Sin vero quidam ex servis libertatem amplexi fuerint, alii autem censuerint esse repuendam : & in hunc casum extendenda est Divi Marci oratio : & proculdubio & in hac specie audiendus est petitor hereditatis : & maneat liberum arbitrium servorum, sive ad libertatem venire volunt, sive in servitute remanere. Licet enim Romanam civitatem recusare 31 nemini servorum licitum sit : tamen in hoc casu, ne propter quorundam indevolutionem alii maneat in servitu-

te, volentibus quidem omnibus servis licere in libertatem pervenire, nolentibus autem quibusdam, vel recusantibus, spontaneam servitutem imminere oportet, & quem patronum habere noluerint, dominum suum, & forsitan acerbum sentiant. §. 3. Sin vero non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, sed certum numerum servorum ex his, qui ad libertatem venire (jure) sunt jussi : melius est, si quidem res hereditariae sufficiunt ad implendos creditores, etiam omnibus servis dare libertatem, etsi hoc pollicitus non est. Sin autem deest (aliquid) in exsolvendis creditoribus, humanius est, ut pauci saltem perveniant ad libertatem. §. 4. Sed hoc quidem antiquis dubitationibus remedium invenimus : bellissimam autem repletionem præfatæ Constitutioni donantes, sancimus, ut si non unus veniat hereditatis petitor, sed plures, si quidem uno momento, uterque, vel ampliores ; omnibus detur licentia communiter hereditatem adire, prius satisfactione ab omnibus danda, ut creditoribus, & libertatibus satisfiant. Sin autem per intervalla temporum hoc fiat : qui primus venit, habeat prærogativam, si etiam satisfactionem præstare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra annale tempus observetur. §. 5. Sin autem uno pollicente quosdam liberos facere, non autem totos, alius emerferit, satisfactionem paratus idoneam præstare, quod omnibus creditoribus, & omnibus libertatibus satisfiat : æquissimum est eum admitti, ut omnes libertates indistincte celebrentur. Quod privilegium damus, non solum servo 32, qui libertate donatus est, sed etiam ei, cui nulla 33 libertas relicta est : ut aliquid venustum eveniat : ut per eum, cui relicta libertas non est, aliis libertas imponatur. §. 6. Sed si quidem, antequam prior hereditarias res, & libertatem accipiat, hoc eveniat ; secundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum censemus. Sin autem jam rebus servo, qui primus petiit hereditatem, datis, & libertatibus ab eo quibusdam servis hereditariis impositis, quidam servus alius hereditarius, vel liber extraneus hoc facere maluerit : licebit quidem (hoc) ei impetrare, & sub majoribus pollicitationibus, & satisfactionibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo distrahantur, his omnibus intra annum (secundum quod dictum est) celebrandis, ex quo prior petitor judicem adierit.

T I T. III.

DE LEGE FUSIA CANINIA I TOLLENDÆ.

I. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

Servorum libertates in testamento relictas, tam directas, quam fideicommissarias ad exemplum inter vivos libertatum indistincte valere censemus, Lege Fusia Caninia de cetero cessante, nec impediante testantium pro suis servis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Kal. Jun. * AA. coss.

T I T. IV.

DE FIDEICOMMISSARIIS I LIBERTATIBUS.

De hereditate non adita.

I. Imp. SEVERUS, & ANTONINUS AA. Primo.

Cum proponas hereditatem ejus (testatoris) aditam 2 non esse, a quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato 3 alium, quam qui scriptus est, hereditatem possidisse : si non a legitimo 4 quoque herede fideicommissaria libertas repetita est, nullo jure præstari eam ab eo, qui rogatus non est, desideras. Plane, si pecunia accepta heredem institutum omisisse hereditatem docueris, libertatem tibi præstare cogetur. PP. XIII. Kal. Mart. LATERANO, & RUFINO coss. 198.

Si legatarius manumiserit, deinde codicilli falsi pronunciati sunt.

2. Imp. ANTONIN. A. Valerio.

Quamvis codicilli 5, quibus avunculo defunctæ legatus esse videris, falsi pronunciati sunt : tamen si ante motam criminis quaestionem, justam libertatem es a legatario consecutus, posterior eventus non infirmat ita datam libertatem. Plane, secundum D. Hadriani Constitutionem datur heredi viginti aureorum repetitio.

(32. pr. supr. hic. l. 6. supr. h. t. (33 l. 50. in fin. ff. eod.

TIT. III. (1. Lib. 1. Inst. 7.

TIT. IV. (1. Lib. 40. D. 5. §. 2. Inst. de sing. reb. per fideicom. relict. (2. l. 2. supr. de testam. manum. (3. l. 1. supr. si omissa sit causa testam. (4. l. 24. §. 11. ff. h. t. (5. l. pen. §. 1. ff. de jure patronat. l. 47. ff. de manumiss. testam.

(17. d. l. 23. l. 24. §. 11. ff. de fideicom. libert. (18. v. l. ult. §. 1. supr. de codicillis. (19. Immo vide l. 38. ff. de fideicom. libert. (20. l. 2. l. 10. supr. l. 23. ff. h. t. (21. l. 5. §. 1. l. 14. pr. ff. de appellationib. (22. d. l. 5. §. 1. d. l. 14. (23. l. 7. l. 32. infr. de liberali caus. l. 3 §. 1. ff. de statulib. (24. Vide tamen l. 30 ff. d. t. (25. v. l. 21. in fin. supr. de testam. (26. v. l. 6. supr. h. t. §. 1. Inst. de eo cui libertat. causa. (27. d. l. 6. & §. 5. infr. h. l. (28. d. l. 6. d. §. 5. & Inst. de eo cui libert. causa. (29. l. 4. §. 8. ff. de fideicom. libert. §. 1. Inst. de eo cui libert. causa. (30. v. l. 7. supr. de precib. imper. offer. (31. Immo vide l. 69. ff. de reg. jur.

De natis ex statulibera.

3. Imp. ALEXANDER A. Lucio.

Cum libertatem mulieribus sub conditione datam proponas: quid dubium est, eos, qui ex his 6 ante impletam eam eduntur servos, nasci, & pertinere ad heredes jure domini? His enim demum succursus est, qui post 7 moram præstandæ libertatis progeniti sunt, ut liberi (&) ingenui nati videantur.

De ea, quæ voluntate domini in libertate morata est, & ea quæ numquam fideicommissariam libertatem petiit.

4. Idem A. Hadriano.

Si voluntate domini in libertate est morata, cui fideicommissaria libertas relicta fuit: secundum Senatufconsultum & Constitutiones ad id pertinentes civis Romana facta ingenuos 9 peperit. Sed si numquam ab ea libertas petita 10 est, sibimet imputare debet cur interea progeniti ex ea servi sunt.

De minore.

5. Idem A. Dionysio.

Minor 11 annis lege definitis, nec per fideicommissum libertatem supremis suis (elogiis) relinquere potest, nisi his, quorum causam probare potest.

De aliena ancilla.

6. Idem A. Maximo.

Deberi etiam alienæ ancillæ fideicommissariam libertatem placuit: nec deficit hoc debitum, si interim domina (si modo nisi ex judicio ejus, qui, quæve reliquit libertatem perceperit) noluit vendere 12: quia possit tempore procedente, ubicumque occasio redimendæ ancillæ fuerit, præstari libertas.

Manumissi quorum fiunt liberti.

7. Idem A. Nicomedi.

Hi, quibus per fideicommissum libertas supremis judiciis relinquatur, eorum liberti 13 efficiuntur a quibus manumittuntur. PP. Kal. Apr. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

De libertate collata in heredis, qui non adiit, arbitrium.

8. Idem A. Eutyheti.

Cum proponas fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si uxori testatoris placuisset 14: licet (ea) non adeunte hereditatem, pertinere cœperit ad filium solida hereditas: non refragante tamen uxore testatoris, potes petere libertatem.

Si servus non adscripta libertate tutor detur.

9. Imp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Daphnidi.

Et si non adscripta libertate testator servum suum tutorem filii suis dederit: receptum est (tamen) & libertatis & pupillorum favore 15, ut per fideicommissum 16 manumississe eum videatur. Et si non suum 17 proprium, sed alienum servum, conditionem ejus sciens, tutorem adscripserit, æque fideicommissariam libertatem datam (nisi aliud evidenter defunctum sensisse appareat) Prudentibus placuit.

De libertate in tempus dilata.

10. Idem AA. Mercuriali.

Fideicommissaria quidem libertas ita tibi relicta, cum testatoris filius ad annum vigesimum quintum pervenerit, non intercidit, licet heredem intra præstitutam ætatem decessisse proponas: tempore quippe, quo, si viveret, præfinitam ætatem impleturus foret, spem libertatis non intercidere, vetus placitum est.

Manumissionem necessariam esse.

11. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA.

(& CC.) Flaviano.

Si servus fuisti, ac tibi per fideicommissum libertas relicta fuit, pervides sine 18 manumissione te ad libertatem pervenire non potuisse. Quapropter si verbis precariis constitutus servus libertatem accepisti: adire Præsidem Provinciæ te oportet, ut causa cognita, si tibi deberi libertatem perspexerit, ad manumittendum eum, qui debet, urgeat; vel si latitet, contra latitantem interposito decreto tibi prospiciat.

(6.l.26.§.5.ff.h.t.l.16.ff.de statulib. (7.v.d.l.26.§.1.& seq.l.53.ff.h.t.l.22.ff.de statulib. (8.v.l.9.supr.de testam.manum. (9.Confer.l.1.§.1.ff.de suis & legit.hered. (10.Abrog.l.15.inf.h.t. (11.l.4.§.18.ff.eod. (12.§.2.Inst.de sign.reb.per fideicom. (13.d.2.verf.qui autem. (14.v.l.17.ff.h.t. (15.l.10.in fin.ff.de testam.tut.adde l.24.§.10.ff.h.t. (16.Immo vide §.1.inst.qui testam.facere.l.5.verf.cum igitur.supr.de necess.serv.herd. (17.v.l.5.supr.de testam.tut. (18.Abrog.l.15.infr.h.t.

De verbo, commendo.

12. Idem AA. & CC. Hyrenio.

Ex verbo, *Commendo* 19, testamento, vel codicillis non videri fideicommissariam libertatem relictam (esse,) auctoritate juris declaratur.

De aliena ancilla, & de eo qui judicium testatoris agnovit.

13. Idem AA. & CC. Pythagoridæ.

Si te donatam ante matrimonium uxori suæ, postea ei legato relicto, testamento manumitti, seu codicillis, seu verbis precariis a successoribus voluit: tam eos ad redemptionem, & manumissionem, quam eam, quæ in capiendis 20 relictis defuncti consensit judicio, teneti, tibi que fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur.

De manumissione eorum, qui sunt in utero.

14. Imp. JUSTIN. A. Juliano P. P.

Cum inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui servo, qui adhuc in ventre portaretur, & homo fieri speraretur? Nos vetus jurgium decidentem, libertatis favore censemus & fideicommissariam, necnon directam libertatem suam firmitatem habere, si in masculo, si in foemina, qui, quæve adhuc in ventre vehitur, ut cum libertate solem respiciat, etsi mater sua adhuc in servitute constans eum, vel eam ediderit. Sin autem plures creati, vel creatae sint, si unius fecit mentionem, si pluraliter nuncupavit: nihilominus omnes ad libertatem a primis veniant cunabulis: cum in ambiguis 21 sensibus melius sit (& maxime 22 in libertate, favore ejus) humaniorem amplecti sententiam. Dat. Kal. Oct. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. COSS. 530.

De mora.

15. Idem A. Juliano P. P.

Ancillam, si servum, cum fideicommissaria libertas ei relicta sit, sancimus, si mora libertatis a debitore facta fuerit, sententia 23 Præsidis eripi in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab herede expectanda: sed talem habere eos libertatem, quasi ab ipso testatore directis verbis fuerint libertatem consecuti, cum satis impium atque absurdum sit, heredes testatoris differre voluntatem, maxime 24 cum ad libertatem respiciat.

De libertate relicta uni ex liberis ancillæ, quem rogatus elegerit.

16. Idem A. Juliano P. P.

Si quis in testamento suo rogaverit suum heredem, ex liberis ancillæ suæ, quam nominaverit, unum, quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum ancilla unum, vel plures enixa est, heres neque dum superest, in libertatem aliquem adduxerit: vel cum deliberat, quis ad libertatem perducendus est, ab hac luce fuerit subtractus: dubitabatur ab Antiquis, utrumne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatem perveniat? Sed veteris quidem juris altercatio multa sane super hujusmodi casibus resonuit. Nos autem heredis coercentes malignitatem, si non voluntatem testatoris adimpleverit, & mox cum potuerit, non elegerit unum ex liberis ancillæ, & eum libertate donaverit, sancimus, compelli non solum eum, sed etiam heredes, vel successores ejus, omnes ancillæ liberos in libertatem perducere: (neque enim) hoc contrarium est sententiæ testatoris. Cum (enim) omnimodo quemdam ex his liberum esse disposuerit, & non ad certum corpus, sed ad omnes respexerit: si non pareatur ejus voluntati, sine dubio ex sententia testatoris omnes ad libertatem perveniunt. Similemque esse definitionem censemus, & si non ab herede, sed a legatario, vel a fideicommissario testator rogaverit libertatem imponi. Sic etenim justo timore heredes & legatarii, vel fideicommissarii perterriti & voluntatem testatoris adimplere procurent, & sibi non ex omnium libertate quandam afferri patientur jacturam. Quod si reclamaverint: sibi tale dispensium imputent, non ex nostra lege, sed ex sua lugentes instantia. Dat. xv. Kal. Dec. Constantinop. LAMPADIO & ORESTE COSS. 530.

De servo legato, ut manumittatur.

17. Idem A. Juliano P. P.

Cum quidam servum suum ita legaverit, (ut) legatarius libertatem ei imponat, & heres ad hujusmodi legatum improbe 25

(19.l.41.§.6.ff.eod.l.11.§.2.ff.de legat.3. (20.Confer.l.40.pr.ff.l.6.supr.h.t. (21.l.6.supr.de bon.quæ liber.l.192.in fin.ff.de reg.jur. (22.l.24.§.10.in fin.ff.h.t.l.20.l.179.ff.de reg.jur.adde l.15.infr.h.t. (23.Abrog.l.4.in fin.l.11.supr.eod. (24.v.l.14.in fin.supr.eod. (25.v.l.26.in fin.ff.eod.

versarius, servum dare legatio dignatus est, ut etiam lite pulsatur, & iudex non in ipsum servum, sed in aestimationem litis condemnationem proferat: veteris juris interpretes dubitabant, ne quod obstaculum libertati ex hac causa procedat: Et si placuerit eandem deberi libertatem, a quo danda sit, utrumne ab herede, an a legatario? Et si heres imponat libertatem, an legatarius, quod ex pecuniaria condemnatione accepit, firmiter detineat, sive in totum, sive ex parte, sive etiam nihil? Talem itaque altercationem resercentes, miramur 26, quare iudex, qui praepositus est in praedicta causa, non omnimodo condemnationem in servum, sed in aestimationem ejus fecerit: cum ipsius vitium etiam hujusmodi praebuit altercationi occasionem. Unde si talis quaestio emerferit, nullum quidem iudicem ita esse stultum putamus, ut hujusmodi proferat condemnationem: sed si legatarius imminet, quatenus ei servus restituatur, & post litem contestatam duorum 27 mensium spatium effluerit, censemus illico ad libertatem eripi servum, & illum quidem liberum esse, heredem autem pro sua indevotione (in) omnes expensas, quas legatarius in lite fecit, in quadruplum ei condemnari: jure patronatus integro legatario servando.

TIT. V.

DE DEDITITIA I LIBERTATE TOLLEND A.

1. Idem A. Juliano P. P.

Dedititia conditio nullo modo in posterum nostram Rempublicam molestare concedatur, sed sit penitus deleta: quia nec in usu esse reperimus, sed vanum nomen hujusmodi libertatis circumducitur. Nos enim, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse legibus, quae re ipsa obtinent.

TIT. VI.

DE LATINA I LIBERTATE TOLLEND A, ET PER CERTOS MODOS IN CIVITATEM ROMANAM TRANSFUSA.

Præfatio. 1. De epistola. 2. De manumissione apud acta. 3. De servo agrote a domino derelicto. 4. De prostituta contra legem venditionis. 5. De his, qui domini funus pileati antecedunt, vel in ipso lectulo stantes cadaver ventilare videntur. 6. Si manumittens voluerit Latinum libertum esse. 7. De manumissione statu liberi. 8. Si dominus, qui servum iudicio liberali superavit, pretium servi. 9. De nuptiis, & de dotalibus instrumentis. 10. Si dominus servum apud acta filium suum nominaverit. 11. De instrumentis servitutis servo traditis, vel corruptis. 12. De jure antiquo Latinitatis, vel libertatis mentionem faciente, & de variis modis liberandi sublatis. 13. In quibus casibus hæc lex locum habeat.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

Cum dedititi liberti jam sublatis sint: ea propter imperfecta Latinorum libertas incertis vestigiis titubatur, & quasi per satyram inducta adhuc remanet, & non inutilis quidem pars ejus diminuitur: quod autem ex ipsa rationabile est, hoc in jus perfectum deducitur. Cum enim Latini liberti ad similitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in coloniis missa est, videntur esse introducti, ex qua nihil aliud Reipublicæ, nisi bellum accessit civile: satis absurdum est, ipsa origine rei sublata, ejus imaginem derelinqui. Cum igitur multis modis & pene innumerabilibus Latinorum introducta est conditio, & Leges diversæ, & Senatusconsulta introducta sunt, (&) ex his difficultates maximæ emergebant tam ex lege Junia 3, quam ex Largiano 4 Senatusconsulto, nec non ex Edicto divi Trajani 5: quorum quidem plenæ fuerant nostræ leges, non autem in rebus (eorum) fuerat experimentum: studiosissimum (nobis) visum est, hæc quidem omnia & Latinam libertatem rescere, certos autem modos eligere, ex quibus antea quidem Latina competeat libertas, in præsentem autem Romanam defertur conditio, ut his præsentem lege enumeratis, & civibus Romanis nascentibus, ceteri omnes modi, per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus conquiescant, & non Latinos pariant, sed pro nullis habeantur. Quis enim patiatur talem esse libertatem, ex qua ipso tempore mortis in eandem personam simul & libertas, & servitus concurrant: & qui quasi liber moratus est, eripiatur non solum in mortem, sed etiam in servitutum? §. 1

(26. Fac. l. 18. in fin. ff. communi divid. (27. Confer. l. ult. ff. qui sine manumiss.

TIT. V. (1. §. ult. Inst. de libert. §. 4. Inst. de success. libert. Nov. 78. pr.

TIT. VI. (1. d. §. ult. d. §. 4. d. Nov. 78. pr. (2. Adde l. 1. pr. sup. de caducis toll. (3. d. §. ult. d. §. 4. (4. d. §. 4. d. Nov. 78. pr. (5. d. §. 4. d. pr.

Sancimus itaque, si quis per epistolam 6 servum suum in libertatem perducere maluerit, licere ei hoc facere quinque testibus adhibitis, qui post ejus literas, sive in subscriptione positas, sive per totum textum effusas, suas literas supponentes, fidem perpetuam possint chartulæ præbere. Et si hoc fecerit, sive per se scribendo, sive per tabularium, libertas servo competat quasi ex imitatione codicilli delata: ita tamen, ut ipso patrono vivente, & libertatem, & civitatem Romanam habeat. §. 2. Sed & si quis inter amicos 7 libertatem dare servo suo maluerit: licebit ei similiter quinque testibus adhibitis suam explanare voluntatem: & quod liberum (eum) esse voluerit, dicere: & hoc sive inter acta fuerit testificatus, sive testium voces attestationem sunt amplexæ, & literas tam publicarum personarum, quam testium habeant, simili modo servi ad civitatem Romanam perducantur, quasi ex codicillis similiter libertatem adipiscentes. §. 3. Sed scimus hoc etiam esse in antiqua Latinitate, ex Edicto 8 divi Claudii introductum, quod si quis servum suum agitudine 9 periclitantem (a) sua domo publice ejecerit, neque ipse eum procurans, neque alii eum commendans, cum erat ei libera facultas, si non ipse ad ejus curam sufficeret, in Xenonem eum mittere, vel quo poterat modo eum adjuvare: hujusmodi servus in Libertate Latina antea morabatur; & quem ille morientem antea dereliquit; ejus bona iterum, cum moreretur, accipiebat. Talis itaque servus libertate necessaria, domino etiam nolente, re ipsa donatus, fiat illico civis Romanus, nec aditus in jura patronatus, quondam domino reservetur. Quem enim a sua domo, suaque familia publice repulit, neque ipse eum procurans, neque alii commendans, neque eum in venerabilem Xenonem mittens, neque consueta ei præbens salaria: maneat ab eo ejusque substantia penitus segregatus tam in omni tempore vitæ liberti, quam cum moriatur, necnon postquam jam in fata sua concesserit. §. 4. Similique modo, si quis ancillam suam sub hac conditione alienaverit, ne prostituatur 10, novus autem dominus impia mercatione eam prostituendam esse tentaverit, vel si pristinus dominus injectionem manus in tali alienatione, sibi reservaverit: & cum ad eum fuerit reversa (ipse) ancillam prostituerit: illico in libertatem Romanam eripiatur: & qui eam prostituerit, ab omni jure patronatus repellatur. Qui enim ita (demum) degeneret & impius constitutus est, ut talem exerceat mercationem, quomodo dignus est vel ancillam, vel libertam eam habere? §. 5. Sed & qui domini funus pileati 11 antecedunt, vel in ipso lectulo stantes cadaver ventilare videntur, si hoc ex voluntate fiat, vel testatoris, vel heredis, fiant (illico) cives Romani. Et ne quis vana liberalitate jactare se concedatur, ut populus quidem eum quasi humanum respiciat, multos pileatos in funus procedentes aspiciens, omnibus autem deceptis maneat illi pristina servitute publico testimonio defraudati: fiant itaque & (hi cives) Romani: jure tamen patronatus patronis integro reservato. §. 6. Illo proculdubio observando, ut si quis sive in testamento, sive vindicta quendam manumiserit, licet hoc dixerit, vel scripserit, quod voluerit (eum) esse Latinum supervacua adjectio Latinitatis aboleatur, (&) ita fiat civis Romanus; ne modi, qui ab antiqua observatione in civitatem Romanam homines perducebant, per privatorum 12 voluntates diminui videantur. §. 7. Sed & si sub conditione quidem libertatem servo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus heres libertatem ei imposuerit, 13: non ut antea Latinus, sed civis fiat Romanus. Et si quidem conditio defecerit, ipsius heredis, qui libertatem imposuerit, maneat libertus. Sin autem fuerit adimpleta (conditio:) ne eripiatur liberis forsitan, & cognatis jus patronatus, Orcinus libertus videatur, & ad eum jura patronatus perveniant, cui leges concedant. §. 8. Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali iudicio superatus fuerat servus a domino, deinde servi pretium ab aliquo ei persolutum est, in Latinitate eum remorari: quemadmodum enim rationabile est, & pretio eum perfrui, & mortis liberti tempore denuo eum in servitutum deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in præsentem igitur casu libertas Romana ei accedat, jure patronatus minime ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus invenitur. §. 9. Sed & si quis homini libero suam ancillam 14 in

(6. §. 1. Inst. de libert. (7. d. §. 1. (8. v. l. 2. ff. qui sine manum. (9. d. l. 2. Nov. 22. c. 12. Nov. 153. c. 1. l. 2. §. 5. sup. de bonis libert. adde l. 2. inf. de in fant. expos. l. ult. ff. pro derelicto. Vide tamen l. 13. ff. de statu homin. (10. v. l. 1. sup. si mancip. ita venierit ne prost. l. 6. §. 1. l. 7. ff. qui sine manum. (11. adde l. 10. sup. de restam. manum. (12. Fac. l. 55. ff. de legat. 1. l. 42. ff. de oper. libert. (13. v. l. 3. §. 15. ff. de statulib. (14. Confer. Nov. 22. c. 10. 1)

mattimonium collocaverit, & dotem pro ea conscripserit : (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed civis efficiatur Romana . Si enim hoc , quod frequentissime in cives Romanos, & maxime in nobiles personas fieri solet, id est, dotalis instrumenti conscriptio, & in hac persona adhibita est: necessarium est, consentaneum effectum hujus scripturæ observari .

In Authent. de nupt. §. si vero ab initio & §. adscriptio. col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 10. & 17.

Ad hoc, qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam, sive confecerit dotalia instrumenta, sive non, aut sciens eam duci, tacuit ex studio: dominium ejus amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de servo. Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa interveniat, & quis credidit liberæ se jungi personæ, illa vero famula existere declaratur: ipso jure matrimonium non tenet. Adscriptio autem alieno nubere liberam non licet ignorante, vel sciente, nec consentiente domino; immo datur licentia domino per se, vel per Præsidentem abstrahere adscriptitium suum, & plagis mediocribus eum castigare.

§. 10. Similique modo si dominus inter acta quemdam servum filium 15 suum nominaverit, voci ejus, quantum ad liberam conditionem, credendum est: si enim ipse tali affectione fuerit accensus, ut etiam filium suum servum nominare non indignetur; & hoc non secreto, neque inter solos amicos, sed etiam actis intervenientibus, & quasi in judicii figura nominaverit: quomodo potest eum servum iterum saltem morientem habere? sed perducat, & ipse in civitatem Romanam, vera libertate, & non falso sermone domini sui sustentatus. §. 11. Ille autem novissimus antiquæ Latinitatis modus in civitatem Romanam translatus eligendus est, si quis instrumenta, ex quibus servus ostendebatur, vel dederit servo, vel corruerit. Sed ne furandi occasio servis forsitan detur, & sua malignitate in libertatem perveniant: talis modus certa, & indubitata probatione manifestetur, ut testibus præsentibus non minus quinque dominus instrumenta, vel det famulo suo, vel debeat, aut alio modo corrumpat. Et ex eo igitur modo civitatem Romanam ei competere censemus, salvo jure patronatus tam in hac specie, quam in ceteris: nisi ubi specialiter hoc patronis denegavimus. §. 12. His tantummodo casibus ex omni jure Latinitatis antiquæ electis, ceteri omnes modi, qui in libris prudentium, vel Constitutionibus enumerati sunt, penitus conquiescant: nec Latini ab eis procedant, sed maneat (ut dictum est) servi in sua conditione, nec tali remedio abuti concedantur: & ne in posterum aliquod jus Latinæ libertatis nostris legibus incurrat, lex Junia taceat: Largiano Senatusconsulto cessante, fileat Edictum divi Trajani, quod (ex ea) sequebatur: & si qua alia lex, vel Senatusconsultum, vel etiam Constitutio loquitur de Latinis: ea inefficax, quantum ad eam partem, remaneat: & triplex antea via libertatis, quæ multiplices introducebat ambages, uno directo tramite discat ambulare. Quod si aliqua lex, vel Constitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis: ea pro civitate Romana loqui intelligatur. §. 13. Sed si quidem liberti jam mortui sunt, & bonorum quasi Latinorum his, quorum intererat, aggregata sunt: vel adhuc vivunt, nihil ex hac lege innovetur: sed maneat apud eos jure antiquo firmiter detenta, & vindicanda. In futuris autem libertatis præfens Constitutio locum sibi vindicet. Dat. Kal. Novembr. Constantinop. post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS IV. COSS.

TIT. VII.

DE COMMUNI SERVOMANUMISSO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

In communes servos, eorumque libertates, & quando cuidam domino pars libertatem imponentis accrescit, necne, & maxime inter milites, qui hujusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres juris auctores: & inventa est Constitutio apud Martianum in Constitutionibus divi Severi, per quam idem Imperator disposuit necessitatem imponi heredibus militis comparare partem socii, & servum libertate donare. Sed & alia Constitutio (divorum) Severi & Antonini principum reperta est, ex qua generaliter necessitas imponebatur socio, partem suam socio vendere, quatenus libertas servo imponatur: licet nihil lucri ex substantia socii morientis alii socio accedat: pretio videlicet arbitrio Prætoris constituendo, secundum ea, quæ (&) Ulpianus lib. vi. fideicommissorum, & Paulus lib. 111. fideicommissorum refert. Ubi

(15. v. §. ult. Inst. de adopt.

& hoc relatum est, quod & Sextus Ælius 1 juris antiqui conditor definivit, socium per Prætorum compelli 2 suam partem vendere, quatenus liber servus efficiatur, quod & Marcellus apud Julianum 3 in ejus Digestis notat: hocque Marcellum 4, cum Julianum notaret, retulisse palam est. §. 1. His itaque apud veteres juris auctores inventis, decedentes tales altercationes, generaliter sancimus: ut nulla inducatur differentia militis, seu privati in servis communibus: sed in omnibus communibus famulis, sive inter vivos, sive in ultima dispositione libertatem quis legitimam imponere communi servo voluerit, hoc faciat: necessitatem 5 habente socio vendere partem suam, quantum in servo possidet, sive dimidiam, sive tertiam, sive quantumcumque. Et si plures sint socii, uno ex his libertatem imponere cupiente, alios omnes necessitatem habere partes suas, quas in servo possident, vendere ipsi 6, qui libertatem servo imponere desiderat, vel heredi ejus: licet & ipse communis servus heres institutus sit, & hoc moriturus dixerit: ita tamen, ut omnimodo ipse, qui partes alias comparaverit; vel heredes ejus libertatem imponant. §. 2. Sin autem socius, vel socii recusaverint pretium accipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas; & sigillo impresso in ædem sacram deponere, & sic habere facultatem servum libertate donare, & eum habere plenissimam libertatem, & civitate Romana perfrui, & nullum timere ex sociis: sibi met enim imputent, si, cum liceret (eis) lucrari pretium, hoc accipere distulerunt. §. 3. Sed ne circa peculium servi aliqua fiat dubitatio: peculium ejus in omnes socios pervenire jubemus ex partibus, pro quibus quisque dominium servi possidet. Licentia 7 concedendæ ei, qui libertatem moriens imponit, etiam ejus peculium, quod ei attingit, libertate concedere. Jura autem patronatus proculdubio pro suo ordine ad eum venire. qui libertatem donavit. §. 4. Sin autem servus ratiociniis suppositus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, Præsidentem Provinciæ, vel competentem judicem tempus statuere (oportet,) intra quod debeat ratiociniis antea factis, & debitis, quæ ex his apparuerint, redditis, ita ad libertatem venire. §. 5. Ne autem quantitas servilis pretii sit incerta, sed manifesta: sancimus, servi pretium, sive ancilla, si nulla arte sunt imbuti, viginti 8 solidis taxari: his videlicet, qui usque ad decimum annum suæ venerint ætatis, in decem tantummodo solidis ponendis. † Sin autem aliqua arte præditi sunt, exceptis Notariis & medicis, usque ad triginta 9 solidos pretium eorum redigi sive in masculis, sive in feminis. † Sin autem notarius sit, vel medicus, sive masculus, sive femina: notarius 10 quidem usque ad quinquaginta, medicus 11 autem usque ad sexaginta taxetur. † Sin vero eunuchi 12 sint servi communes, majores decem annis: si quidem sine arte sint, in quinquaginta solidos computentur: si autem artifices, usque ad septuaginta. Minores etenim decem annis eunuchos non amplius triginta solidis æstimari volumus, & eorum partem competentem socii accipient, & libertatem eis per competentes Judices imponere compellentur. §. 6. Sin autem uno ex sociis libertatem sive imponere, sive relinquere servo cupiente, & pretium dante, alter, vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & pretium dare: melior quidem causa erit ejus, qui primus ad hanc rationem pietatis 13 pervenit. Si tamen sub obtentu libertatis, & ipsi ad hoc profuerint: tunc judicem competentem omnes compellere sine pretio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundum partem domini distribuendo: jura autem patronatus secundum sui naturam omnibus, qui libertatem imposuerint æqualiter habentibus. §. 7. Jus autem accrescendi, quod antiqua, jura in communibus servis innummittendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Kal. Apr. LAMPADIO & ORESTE IV. CC. COSS. 530.

TIT. VII. (1. v. l. 2. §. 38. ff. de orig. jur. (2. Confer. l. 2. sup. de commun. rer. alien. (3. v. l. 30. ff. de liberati caus. (4. v. l. 16. ff. de SC. Silan. (5. §. ult. Inst. de donat. l. 18. pr. ff. de vulg. & pupill. substit. (6. immo vide l. 11. sup. de contrah. emt. (7. Confer. l. 1. inf. de pecul. ejus qui libert. mer. §. 20. vers. peculium. Inst. de legat. (8. v. l. 3. sup. commun. de legat. l. 2. sup. de fideicom. libert. l. 31. ff. de minorib. l. 8. in fin. l. 9. ff. de inoff. testam. l. 47. ff. de manum. testam. l. 26. in fin. ff. mandati (9. Vide tamen d. l. 26. in fin. (10. l. 3. sup. commun. de legat. (11. d. l. 3. collata l. 25. §. 2. l. 26. pr. ff. de oper. libert. l. 41. §. 6. ff. de fideicom. libert. (12. d. l. 3. (13. v. l. 24. §. 10. in fin. ff. de fideicommiss. libert.

2. Idem A. Juliano PP.

Cum apud omnes Jurisperitos hoc placitum est, ut servus communis apud unumquemque dominum partim sit proprius 14, partim alienus, ut ex hac causa possit, & ipse legato honorari, & ipse legari, hujusmodi incidit quaestio: Duo, vel plures domini communem servum habebant, sed unus ex iis ipsi servo suam partem, quam in eo habebat, legavit. Et semel accepta dubitationis occasione, hoc veritas in magnum extulit certamen. Nos igitur sensum hujus legati crebra indagazione aggredientes, duplicem eum esse opinamur: aut enim putavit testator liberum fieri posse ex parte servum, qui hujusmodi legatum ei reliquit: aut si hoc minime cogitavit, affectus socii fecit, ut ei acquiratur: heredes autem suos eundem servum possidere minime voluit: ut sit manifestum, a suo patrimonio penitus esse eum alienatum. In tali itaque comparatione nos, qui fautores libertatis sumus, sic ambiguum testatoris interpretamur voluntatem 15, tamquam si voluerit eum libertate in sua parte donare. Et cum jam de communibus servis manumittendis statuimus, quid in hujusmodi casibus fieri oporteat, ex illius sanctionis tenore, & hujusmodi species sit definita. Fiat itaque liber ex parte quidem testatoris, secundum (ejus) voluntatem: ex altera autem parte, ex nostra definitione, pretio secundum praedictae Constitutionis 16 tenorem, (vel socio), vel sociis ab herede praestando: vel si accipere noluerint, tam (eam) offerendo: quam consignando, & periculo eorum deponendo: cum satis, abundeque imperiale est, humaniorem sententiam pro durioribus sequi.

T I T. VIII.

DE SERVO PIGNORI I DATO MANUMISSO.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Proculo.

Licet dotale mancipium vir, qui solvendo est, possit 2 manumittere 3: tamen si te pignori 4 quoque datum mulieri apparuerit, invita ea non posse libertatem adsequi, non ambigitur.

2. Idem AA. Abascanto.

Libertas 5 a debitore fisci servo data, qui pignori non est ex conventionem speciali 6, sed tantum privilegio fisci obligatus, non aliter infirmatur, quam si hoc fraudis consilio effectum detegatur.

3. Idem AA. Antonio.

Ab eo, qui bona sua pignori obligavit, quae habet, quaeque habiturus esset, posse servis 7 libertatem dari, certum est. Non idem juris est in his servis, qui pignoris jure specialiter 9 traditi, vel obligati sunt.

4. Imp. ALEXANDER A. Sabiniano.

Si ut (proponis) consentiente 10 creditore, cui pignoris jure cum aliis mancipiis obligatus fuisti, a debitore manumissus es, potuisti ad libertatem pervenire. PP. VI. Id. Maji, ALEXANDRO A. COS. 223.

5. Idem A. Extritatio.

Si creditoribus satisfactum 11 fuerit: ancillae, quae pignori obligatae a debitore manumissae erant, liberae fiunt. Nam ipse manumissor si fraudem se fecisse creditoribus, ut revocet libertates, audeat dicere: audiri non debet 12, nec heredes ejus.

6. Idem A. Auctioni.

Si tutor tuus de pecunia tua servos emtos manumisit: quoniam hujusmodi servi, sicut ceterae res pupillaribus pecuniis emtae, jure 13 pignoris ex Constitutione 14 Divorum Patrum meorum obligati sunt, favore pupillorum liberi facti non sunt.

7. Imp. GORDIANUS & Julianae.

Sive cum nupisses, mancipia in dotem dedisti, sive post datam dotem de pecunia dotis maritus tuus quaedam comparavit: justis rationibus dominia eorum ad eum pervenerunt: ideoque frustra quaestionem super statu manumissorum conaris inferre: qui ejus facti, qui comparavit 15, vel in dotem 16 accepit, ab eo jure potuerunt manumitti.

T I T. IX.

DE SERVIS REIPUBLICAE I MANUMITTENDIS.

1. Imp. GORDIANUS A. Epigono.

Si ita ut lege municipali, Constitutionibusque Principum comprehenditur, cum servus publicus esses, ab ordine 2 (consentiente etiam Praefide Provinciae) manumissus es: non ex eo, quod is, quem dederas vicarium, in fugam se convertit, jure servitutis, quod manumissione evasisti, iterato cogere succedere.

2. Idem A. Hadrianae.

Si decretum 3 ordinis auctoritas Rectoris Provinciae comprobavit, quo is libertatem acceperat, cui postea fueras (ut proponis) matrimonio copulata: Natam ex hujusmodi matrimonio & civem Romanam esse, & in patris 4 potestate, non est opinionis incertae.

3. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Philadelpho.

Titulis 5 non praecedentibus, quibus dominia servorum quaeruntur, municipium libertus servus non efficitur. Si itaque secundum legem vestibulici (cujus (legis) potestatem Senatusconsulto Jubentio Celso 6 iterum, & Neratio Marcello 7 Consulibus facta, ad Provincias porrectam constitit) manumissus, civitatem Romanam consecutus es: post vero ut libertus tabulariam administrando libertatem, quam fueras consecutus, non amisisti 8: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo suscepto, quominus decurio esse possit, obfuit.

T I T. X.

DE HIS, QUI A NON DOMINO MANUMISSI SUNT.

1. Imp. ANTON. A. Cornelio.

Eum, qui servos alienos, ac 1 si suos manumittit, ut 2 pretium eorum dominis, si hoc elegerint, dependat, (vel) quanti sua interest, saepe rescriptum est, teneri. PP. Kal. Mart. ANTONINO A. & BALBINO COS. 214.

2. Imp. ALEXAND. A. Mercuriali.

Felicissima, quam mandante te servum emisse dicis, si dominium servi, quem manumisit, nondum 3 ad te transtulerit: frustra petis, ut denegata libertate ejus, quem manumissum dicis, possessio tibi tradatur.

14. v. l. 5. in fin. ff. de legat. 1. (15. Fac. l. 20. ff. de reg. jur. (16. l. 1. sup. h. t.)

TIT. VIII. (1. l. 8. ff. de manumiss. l. 4. l. 27. §. 1. ff. qui & a quib. manumissi. (2. Immo vide l. 3. sup. de vindicta libert. (3. l. 21. ff. de manumiss. (4. tamen vide l. 1. inf. de remiss. pignor. (5. d. l. 3. d. l. 4. d. §. 1. (6. l. 11. ff. qui & a quib. manum. (7. v. l. 6. l. 7. ff. de pignorib. (8. l. 44. §. 7. ff. de legat. 1. (9. l. 2. sup. h. t. (10. Adde l. 1. inf. de remissione pign. 11. v. l. 6. §. 2. ff. qui & a quib. manum. l. 33. in fin. ff. de panis. (12. l. 30. sup. de transact.)

(13. Confer. tamen l. 6. ff. in quib. caus. pignus, vel hypoth. tac. conatrah. (14. v. l. 3. pr. ff. de reb. eor. qui sub tutel. (15. l. 12. sup. de jure dot. (16. l. 21. ff. de manum.)

TIT. IX. (1. Lib. 40. D. 3 (2. l. 2. inf. h. t. l. 1. inf. ne quis liber invitus actum reip. (3. l. 1. sup. h. t. (4. l. 8. inf. de paria potest. (5. l. 6. inf. de ingen. manum. (6. v. l. 27. ff. quib. testam. facere poss. (7. l. 12. §. 43. ff. de instruct. vel instrum. legat. (8. Vide enim l. pen. inf. de tabular.)

TIT. X. (1. l. 11. sup. de jure delib. (2. l. 31. in fin. ff. de fideicom. lib. bert. (3. l. 3. inf. h. t. v. l. 8. sup. de actionib. emti.)

3. Idem A. Pompejo .

Qui tibi hereditatem vendidit, antequam 4 res hereditarias traderet 5, dominus earum perseveravit: & ideo 6 manumittendo libertatem servo hereditario prastitit. PP. VI. Kalend. Aug. AGRICOLA & CLEM. COSS. 231.

4. Imp. VALER. & GALLIEN. AA. Zoilo .

Si non proprietatem donaveras, sed ministerium 7 ancillæ dederas, libertatem mancipio dando, ea, quæ precarium usum habebat, dominio tui nihil præjudicavit. 8 Nemo enim alienum servum, quamvis ut proprium manumittat, ad libertatem perducere potest .

5. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Marcellinæ .

Si tradita 9 sunt ex donatione mancipia, jus manumittendi donatrix non habuit .

6. Idem AA. & CC. Milio, & aliis .

Si pater servum vestrum licet vobis minoribus viginti 10 annis consentientibus manumisit: ei libertatem præstare non potuit .

7. Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum P. P.

Si a non dominis libertas detur mancipio alieno: si quidem ab his iudicibus impetrabitur, quibus dandi jus 11 est: sine ulla trepidatione poenæ facilis dissolutio est. Si vero jubentibus nobis, quicquam lege actum esse doceatur, & non dominis, ut alienum mancipium manumitteretur, petiisse (probetur:) tunc eodem, qui in conspectu nostro libertatem monstrabitur (a non domino) consecutus, ei protinus, ad cuius proprietatem pertinet, restituito; is, qui mancipium alienum fallendo Principis conscientiam manumisit, mancipia duo cogatur domino ejus dare, ejusdem sexus, ætatis, atque artis, (cujus) constiterit esse manumissum, & alia tria (fisco) eadem ratione similia. Quæ multa non semper imponitur, sed potius conquirent, si forte manumissus inferentem sibi quaestionem status, objecta legitima præscriptione potuerit excludere: cum sibi amissi mancipii damna debeat imputare (is,) qui in perniciem suam gesta taciturnitate firmavit. PP. Id. Jul. CONSTANTINO A. V. & LICINIO C. COSS. 313.

TIT. XI.

QUI MANUMITTERE NON POSSUNT, ET NE IN FRAUDEM CREDITORUM MANUMITTATUR .

1. Imp. ALEXANDER A. Antiocho .

Certum jus est, non alias directas libertates per legem Æliam Sentiam, quæ sunt in fraudem creditorum manumissorum (data) revocari, nisi & consilium 3 fraudis, hoc est animus manumittentis, & eventus damni suum recipere volentium sequatur. † Inter creditores autem etiam eos numerandos esse, quibus fideicommissum 4 debetur, olim placuit. PP. III. Id. Novemb. MAXIMO V. & ÆLIANO COSS. 224.

2. Idem A. Nataliano .

Servos meos, nec per interpositam personam ad libertatem perducere homines peculii 5 sui posse, mandatis (Principum) comprehenditur .

3. Idem A. Justinæ .

Divo Marco 6 auctore amplissimus Ordo censuit, ne quis in speculo, quod edatur, actorem suum, alienumque servum manumitteret: nisi factum esset, pro infecto haberetur .

4. Idem AA. Felicissimo .

Si minor annis viginti 7 ad libertatem præstandam homines tradidisti 8: Senatusconsulto, quod gestum est, irritum constituitur .

In Authent. ut spons. larg. §. & hoc quoque . col. 9. tit. 2. al. 12. Novell. 119. c. 2.

Sed hodie ex quo testari possunt, & libertates possunt relinquere, antiqua lege cessante .

5. Idem A. Prisco .

Si in fraudem eorum, quæ fisco debebantur, probari potest libertas data: non valet. Sed si 9 pecuniam is, quem patrem tuum appellas, emtori dedit, & ab eo redemptus, ad libertatem perductus est: nihil videtur bonis defuisse ejus, qui fisci debitor dicitur .

6. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Olympio .

Nec fideicommissariam 10 libertatem a pupilla sua servis debitam tutorem 11 posse præstare, certi juris est. Unde si hos, quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxisti, sed tutor manumisit, remanserunt, in servitute .

7. Idem AA. & CC. Zotico .

Si debitor ex administratione curæ dominus tuus non solvendo constitutus, fideicommissariam tibi reliquit libertatem: cum in fideicommissariis libertatibus eventum inspicere tantum obtinuerit, nihil ejus voluntas tibi prodesse potest .

TIT. XII.

QUI NON POSSUNT AD LIBERTATEM PERVENIRE .

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Torquato .

Cum D. Claudius Pater meus constituerit, a Præsidibus Provinciarum, vel qui coercendorum malefactorum potestatem habent, in perpetua vincula damnatos 1 ad libertatem perducere non posse: hi, qui intra tempora poenæ liberi, & heredes esse iussi sunt, aut legatum, fideicommissumve acceperunt: neque libertatem adipisci, neque quicquam eorum, quæ his data sunt, capere possunt. Quod si poenæ tempus compleverint: jam omni vinculo exsoluti, & quasi ad pristinam, vel simplicem servitutis conditionem redacti, & libertatem, & si quæ testamentis dominorum illo tempore defunctorum acceperunt, sine ulla quaestione poenæ præteritæ consequantur. *

2. Imp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Theodoro .

Is quidem, qui (in) testamento vetitus est manumitti 2, ad libertatem non potest pervenire: sed in proposito interest, utrumne eos, quos cum filio educatos esse testator expressit, propter familiare ministerium, & usum filiorum necessarium & venire, & manumitti vetuerit, an quasi male meritis poenam irrogaverit. Nam priore casu morte ejus, cui consulebatur, obsequi necessitate finita, libertas potest pervenire: posteriore (autem casu) id, quod poenæ causa in servos statutum est, necesse est, vires suas obtinere: quando Divis Parentibus meis placuerit hujusmodi testamentorum leges perpetuam servitutem male meritis servis irrogare, ut nec per suppositum emtorem ad libertatem perducere possint .

(4. l. 11. sup. d. t. l. 2. sup. h. t. l. 2. inf. de mancip. & colon. (5. Fac. l. 20. sup. de pactis. (6. l. 18. ff. de manumiss. (7. l. 9. sup. de usufruct. (8. Ad del. 5. ff. pro donato. (9. Fac. l. 20. sup. de pactis. (10. arg. §. 4. Inst. quib. ex caus. manum. abrog. Nov. 119. c. 2. (11. v. l. ult. sup. de vind. libert. TIT. XI. (1. Lib. 40. D. 9. Lib. Inst. 6. (2. §. 3. Inst. quib. ex caus. manum. (3. d. §. 3. l. 23. ff. qui & a quib. manum. (4. l. 27. vers. ex omni. ff. d. t. (5. l. 13. ff. de jure patr. vide tamen l. 17. ff. de pecul. (6. l. 17. pr. ff. qui & a quib. manum.

(7. §. 4. Inst. quib. ex caus. manum. l. 102. ff. de legat. l. 6. sup. de his qui a non domino. (8. l. 4. ff. de serv. export. (9. v. l. 45. §. 3. ff. de jure fisci. (10. l. 13. ff. de manumiss. (11. Fac. l. 3. sup. de vindict. libert. vide tamen l. 16. l. 22. ff. de manumiss. l. 4. pr. l. 22. ff. de manumiss. vindict. TIT. XII. (1. Confer. l. 8. in fin. l. 33. ff. de panis. (2. l. 4. §. 9. ff. de manumiss. l. 5. sup. si mancip. ita fuerit alien. ut manumitt. juncta l. ult. ff. de reb. alien. non alien.

T I T. XIII.

PRO QUIBUS CAUSIS SERVI PRO PRÆMIO I
LIBERTATEM ACCIPIUNT.

Cœde domini indicata.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

Firmino (servo.)

Quoniam religiosa sollicitudo ad augendam, provocandamque fidei observationem, juris præmio addici debet, si ad ulciscendam necem domini, incorruptis probationibus, ac strenuo nisu constiteris, libertatem 2, quam his, qui minorum eadem vindicant 3, jam pridem Senatusconsultis 4, & Statutis Principum præstari sancitum est: etiam tu pro tam ingentibus meritis, non ex ipso facto, sed additione, & sententia Præsidis reportabis PP. VII. Id. Decembr. * & MAX. COSS.

Monetæ adulteris delatis.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Januarium.

Servi, qui Monetarios 5 adulterinam monetam clandestinis sceleribus exercentes, in publicum detulerint, civitate Romana donentur, ut eorum domini pretium a fisco percipiant. Dat. xv. Kal. Dec. Roma, CRISPO II. & CONSTANT. II. CC. COSS. 321

Raptus virginis crimine delato.

3. Idem A. ad populum.

Si quis servus Raptus (virginis) facinus dissimulatione præteritum, aut passione transmissum, detulerit in publicum: libertate donetur. Dat. Prid. Kal. Apr. Aquil. CONSTANTIN. A. VI. & CONSTANTIO C. COSS. 320.

Desertore militiæ prodito.

4. Imp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.

ad Syagrium PP.

Si Desertorem 6 militiæ servus prodiderit, libertate donetur, * Id. Jul. Roma.

T I T. XIV.

DE INGENUIS I MANUMISSIS.

1. Imp. ALEXAND. A. Phileto.

Si ingenuum te ex testamento manumissum esse dicas: apud suos judices causam agere debes, si tamen justum 2 contradictorem habes, id est, eum, qui se patronum tuum esse dicit: memineris Senatum censuisse, ut qui post manumissionem originem repetierint: ea, quæ de domo manumissoris habent, ibi relinquunt. 3 In qua causa etiam legata, ut liberti data esse, Juris prudentibus placuit.

2. Imp. GORDIAN. A. Pompejæ.

Ingenuam natam, neque nutrimentorum 4 sumtus, neque servitutis obsequium 5 faciunt ancillam, neque manumissio 6 libertinam. PP. v. Id. Maji, SABINO II. & VENUSTO COSS. 241.

3. Imp. PHILIPPUS A. Felicissimo.

Si aviam tuam uti ancillam manumissam 7, postea ingenuam (esse) solemniter constiterit, statumque ejus justæ sententiæ tuetur auctoritas: filios ejus, quamvis ante sententiam jam susceptos, ingenuam libertatem non immerito flagitare si cum peritioribus tractatum habuisses, facile cognosceres.

4. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

& CC. Agrippæ.

Cum cognatum tuum ingenuum natum (ex) Palmyrenæ factionis 8 dominatione redemptum, velut captivum distractum esse dicas, Præses provinciæ ingenuitati suæ reddi 9 eum efficiet.

5. Idem AA. & CC. Crescenti.

Diffamari statum ingenuorum, seu errore, seu malignitate quorundam, periniquum est, præsertim cum affirmes, diu Præsidem unum, atque alterum interpellatum a te, vocitasse diversam partem, ut 10 contradictionem faceret, si defensionibus suis consideret: unde constat, merito Rectorem provinciæ commotum allegationibus tuis, sententiam dedisse, ne de cetero inquietudinem sustineres. Si igitur adhuc diversa pars perseverat in eadem obstinatione; aditus præses Provinciæ ab injuria temperari præcipiet. Dat. Prid. Non.

6. Idem AA. & CC. Dionysio.

Scientis conditione liberum non posse fieri servum, evidentissimi juris est. Cum igitur proponas patrem pupillorum, quorum precibus fecisti mentionem, velut liberum te penes se habuisse (in) ministerium 11, licet in actu longi temporis: non præcedente vero titulo 12, quo dominia quarri solent, mutare tuam conditionem minime potuit. S. VII. Kal. Maji, AA. COSS.

7. Idem AA. & CC. Matronæ.

Si te & filios tuos ingenuos esse constat, natalium veritas vos tueatur: nam qui servitutis moverat quæstionem, apud acta causæ renunciando 13, ad ingenuitatis probationem nec nocere quisquam, nec prodesse potest.

8. Idem AA. & CC. Callimorpho.

Ingenui nascuntur 14, libertini 15 manumissione tantum constituntur, pactum 16 autem nec servis, nec libertinis ingenuitatem assignat: nec his, qui transactioni non consenserunt, quicquam præjudicare potest.

9. Idem AA. & CC. Patamoni.

Libertina matre procreata 17, ingenuam nasci natalibus, evidenti, ac manifesti juris est. Cum igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus captam, postliminio reversam proponas, & nunc tibi servitutis moveri quæstionem: consequens est adiri Præsidem provinciæ, qui de causa liberali cognoscet, jure laturus sententiam: sciens neque hujusmodi matris conditionem, neque captivitatem reversis de statu pristino quicquam posse detrahere.

10. Idem AA. & CC. Athenodoræ.

Ad recognoscendos singulos nomina 18 comparata, publico consensu, ob celandos natales ingenuis, si mutantur, minime nocet: natosque (licet in ministerio 19 servitutis) liberæ conditionis, non servos possessio, sed status ingenuos edi perficit.

11. Idem AA. & CC. Maxima.

Si vestram possessionem nullus præcessit titulus 20, sed ingenui constituti operas 21 mercede placita locastis: nec statui (vestro) quicquam derogatum est, nec ad conventionis implendam fidem solemniter agere prohibemini. S. Non. Mart. CC. COSS.

12. Idem AA. & CC. Quietæ.

Ad mutandum liberæ statum, commissum plagii 22 nihil promovet: sed abductam natales, quibus nata est, post hunc etiam casum obtinere convenit. S. III. Kal. Dec. AA. CC.

TIT. XIII. (1. Adde Lib. 40. D. 8. (2. v. l. 8. in fin. ff. de injuriis.

(3. Confer. l. 1. sup. de precibus imperat. offer. (4. v. tit. ff. de SC. Silan.

(5. Adde l. 1. inf. de falsa monet. (6. v. l. 1. infr. de desertorib.

TIT. XIV. (1. Lib. 1. Inst. 4. Lib. 40. D. 14. (2. l. 1. ff. si ingenuus esse

dicatur, l. 3. ff. de collusione deteg. (3. l. 3. §. 1. ff. si ingenuus esse dicatur.

(4. l. 3. infr. de infantib. expos. (5. l. 11. infr. h. t. l. 10. l. 23. inf. de liberali

caus. l. 3. sup. de servis reipubl. l. 22. sup. de probationib. §. 1. Inst. de inge-

nui. (6. l. 3. infr. h. t. l. 2. sup. de vindicta libert. d. §. 1. Inst. de ingen.

(7. l. 2. sup. h. t. (8. v. l. 12. infr. eod. (9. Immo vide l. 21. in fin. ff. de

captiv. & postlimin.

(10. Confer. l. ult. sup. de usur. pupillarib. l. 7. infr. qui accusare. l. 40. ff. ad leg. Aquil. immo vide l. un. sup. ut nemo invitus agere. (11.

l. 2. sup. h. t. (12. l. ult. sup. de servis reipub. (13. l. 27. §. 1. ff. de libe-

rali caus. (14. pr. Inst. de ingen. (15. l. 3. §. 1. ff. de suis & legit. hered.

(16. l. 2. infr. de collusione deteg. (17. l. 11. pr. sup. de oper. libert. pr.

Inst. de ingenuis. (18. l. 9. infr. de liberali caus. §. 29. Inst. de legat. (19.

l. 2. l. 6. sup. h. t. (20. d. l. 6. l. ult. sup. de servis reipubl. (21. d. l. 6. l. 2.

l. 10. sup. h. t. (22. l. 11. inf. ad leg. Fab. de plagiar. fac. l. 2. l. 3. sup. h. t.

l. 2. sup. ubi de criminib.

13. Idem AA. & CC. Melandro.
Ingenuum se contendendo, nec probando, non amittit 23 libertinitatem. S. VII. Id. Dec.

14. Idem AA. & CC. Aristoteli.
Statui ingenuæ ex eo solo, quod velut ancilla sponsaliorum 24 nomine data proponitur, præjudicari nulla ratione potest. S. VII. Kal. Jan.

T I T. XV.

COMMUNIA DE MANUMISSIONIBUS.

1. Imp. JUSTINIAN. A. Juliano PP.

Sancimus, si proprietarius servo, cujus usufructus ad alium pertinebat, libertatem imposuerit, non secundum antiquam observationem, & libertate carere, & eum sine domino esse intelligi: sed nec inveniri personam, cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam proprietarius, quam usufructuarius libertatem ei (consentientes) imposuerint, pleno jure liberum (eum) effici: & si quid postea (sibi) adquisierit, hoc in bonis suis habere. Sin autem proprietarius solus libertatem imposuerit, usufructuario minime consentiente 2: sit quidem ille, qui libertatem a proprietario 3 accepit, inter libertos proprietarii connumeratus: & si quid in medio possidet, hoc sibi acquirat, sibi que habeat, & suæ posteritati relinquat salvo patronatus jure per omnia custodiendo, nisi & hoc ei legibus fuerit remissum. Ipse tamen libertus quasi servus apud usufructuarium permaneat, donec usufructuarius vivit, vel usufructus legitimo modo peremptus est. Etenim si finem usufructus quocumque modo accipiat: tunc facultas ei tribuatur, quo maluerit degere modo. Si vero adhuc superstite usufructuario ab hac luce fuerit libertus exemptus; hereditas ejus legitimam tram rem sequatur. Sin autem usufructuarius 4 tantummodo libertatem imposuerit: si quidem hoc modo, ut cedat usufructum proprietario: plenissimum jus habeat in servo proprietarius: ut omnia ei servus acquirat secundum ea, quæ generaliter in servos, & dominos constituta sunt. Sin vero gratias agendo usufructuarius eum ab usufructu liberaverit, & libertate donaverit: tunc maneat quidem servus proprietario suo annexus: sed non necessitas ei imponatur, donec vivit usufructuarius, vel usufructus constare potest, observare proprietarium, & quædam ministeria (ei) adimplere, sed Judices nostri eum in quiete tueantur. Post usufructuarii autem mortem, vel usufructus quocumque modo interemptionem: tunc serviat quidem domino, & omnia, quæ in medio ad eum pervenerint, hæc suo domino acquirat. Et sit ex nostra Constitutione hæc separatio inter servos, & liberos, & non secundum jus antiquum idem servus remaneat, & nullum respiciat dominum.

§. 1. Illud quoque huic legi adjicimus, ut explosa antiqua personarum differentia, liceat parentibus tam masculis, quam foeminis, filiis filiabusve suis in sacris 5 constitutis, sive emancipatis, cujuscumque gradus, mandatum imponere, quatenus servos in libertatem perducant, sive apud Judicem 6, sive in sacris Ecclesiis 7, sive secundum alium, quem mandator voluerit, legitimum modum; cum enim & in successione 8, & in aliis pene omnibus nulla est inter liberos discretio: oportet hoc observari, & in præfenti casu, maxime pro libertate, quam & fovere 9, & tueri Romanis legibus, & præcipue nostro Numini peculiare est. Dat. xv. Kal. April. LAMPADIO, & ORESTE COSS. 530.

2. Idem A. Juliano P. P.

Si quis servo suo libertatem imponat, sive in Ecclesia 10, (sive in æde sacra,) sive ad quaecumque tribunal, vel apud eum

(Judicem) qui libertatem imponere legibus habet licentiam 11, sive in testamento 12, vel alio ultimo elogio 13, directam, vel fideicommissariam: nullo coerceatur modo eorum, qui ad libertatem veniunt, ætatem 14 requirere: neque enim (cum) tantummodo civitatem Romanam adipisci volumus, qui major triginta 15 annis existit: sed quemadmodum in Ecclesiasticis libertatibus non est hujus ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus, quæ a dominis imponuntur, sive extremis dispositionibus, sive per Judices, vel alio legitimo modo, hoc observari sancimus, ut sint omnes cives Romani constituti: ampliandam enim (magis) civitatem nostram, quam minuendam esse censemus.

3. Idem A. Joanni P. P.

Si quis sine uxore constitutus, ancillam suam (sub) nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mortem suam consuetudine permanerit, & forsitan liberos ex ea sustulerit: sancimus omnimodo non concedi heredibus defuncti eandem, vel liberos ejus, si etiam liberos habuerit, in servitutem deducere: sed post mortem domini sub certo modo eripiatur in libertatem 16 una cum sobole sua, si etiam eam forsitan habuerit. Ipsi etenim domino, dum superest, damus licentiam, quomodo voluerit uti tam ancilla sua, quam etiam ex ea progenita sobole, (&) in suo ultimo elogio quicquid voluerit contra eos disponere, id est, quasi servos eos aliis legare, sive in servitutem heredum nominatim relinquere. Sin autem taciturnitate eos præterierit: tunc post mortem ejus ad libertatem eripiantur: ut sit mors domini, libertatis eorum exordium. Hominibus etenim uxores habentibus 17, concubinas, vel libertas, vel ancillas habere, nec antiqua jura, nec nostra concedunt. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS IV. 531.

T I T. XVI.

DE LIBERALI CAUSA.

De eo, qui filios vendidit.

1. Imp. ANTONINUS A. Saturnino.

Rem quidem illicitam, & inhonestam admisisse te confiteris: quia proponis filios ingenuos a te vendundatos. 2 Sed quia factum tuum filiis obesse non debet, adi competentem judicem, (si vis,) ut causa agatur secundum ordinem juris. PP. v. Id. Febr. *
 De exceptione rei judicata.

2. Idem A. Veroniano.

Si hi, quos servos tuos esse dicis, liberi esse a diversa parte dicantur: de statu eorum more solito quæri oportet. Nec enim res judicata 3, qua de proprietate eorum pronunciatum est, opponi causæ liberali potest. Dat. Non. Febr. Romæ, MESSALA & SABINO COSS 215.

Si liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur.

2. Imp. ALEXANDER A. Quirino.

Si liber homo alienæ ancillæ contubernium sequatur: licet ei fuerit denunciatum, ut se abstineret, servus 4 domini mulieris non fit. PP. Non. Februar. FUSCO & DEXTRO COSS 226.

De re judicata.

4. Idem A. Jocundo.

Si is, quem in servitutem petebas, liber (quamvis absente te) causa cognita pronunciatum est 5: secunda in servitutem petitio ejus dari tibi non debet. Sed si postea, quam cognovisti, de sententia judicis appellasti, an jure lata sit, in adjutorio quaeretur.

De vendita a fisco, & de onere probationis.

5. Idem A. Sabino.

Non ideo minus in libertatem proclamare potest ea, quam ancillam tuam esse dicis, quod eam vendente fisco comparasti. Sed nec hodie ad præscriptionem operatur, quod venditionis tem-

(23. Videtamen arg. l. 8. sup. de cod. (24. Adde l. 16. inf. de liber. caus. TIT. XV. (1. l. 23. in fin. pr. ff. de liberali caus. (2. v. l. 2. ff. de manum. vindict. adde l. 6. ff. de manum. testam. (3. v. l. 15. ff. quib. mod. usufruct. (4. v. l. 9. sup. de usufruct. (5. l. 51. in fin. ff. de ritu nupt. l. 30. §. 1. ff. qui & a quib. manum. l. 13. ff. de jure patron. l. 16. l. 22. ff. de manum. l. 4. pr. l. 10. l. 21. ff. de manum. vind. (6. l. ult. sup. de vindict. libert. (7. v. sup. de his qui in eccles. manum. l. 2. inf. h. t. (8. v. §. 9. Inst. de hered. quæ ab intest. (9. v. l. 24. §. 10. in fin. ff. de fideicommiss. libert. (10. l. 1. sup. h. t.

(11. l. 11. sup. de vindict. libert. (12. v. sup. de testam. manum. (13. v. sup. de fideicommiss. libert. (14. Confet. l. ult. ff. de manum. l. 14. sup. de fideicommiss. libert. (15. v. l. 39. §. 2. ff. famil. ercisc. l. ult. ff. de reb. dubiis. l. 46. ff. de manum. testam. l. 13. in fin. ff. de statulib. (16. Nov. 78. c. 4. (17. v. l. 1. sup. de concubin. TIT. XVI. (1. Lib. 40. D. 12. (2. v. l. 1. sup. de patrib. qui filios suos distraz. adde l. 26. sup. de transact. (3. l. 25. §. 1. ff. h. t. (4. v. l. 1. infr. de SC. Claudiano. (5. l. 3. infr. quom. & quando judex.

pore major viginti annis fuerit: cum atatis allegatio non alias possit prescriptionem adversus civem Romanum accommodare, quam si participandi & pretii gratia consensum servituti dedisse probetur. † Probationis sane onus, cum ex servitute in libertatem adferitur, ad se 7 recipit: quæ si 8 affirmationem suam non impleat, inconcussum possessionis jus obtinebit.

De eo, qui scripsit se servum esse.

6. Imppp. VALER. & GALLIEN. AA. & VALER. Nobilissimus Cæs. Verimeno.

Nec si volens scripsisses 9 servum te esse non liberum, præjudicium juri tuo aliquod comparasses: quanto (nunc) magis, cum eam scripturam dare compulsus te esse testaris?

Si heres veniat contra factum defuncti.

7. Imp. AURELIANUS A. Secundo.

Si ab eo, cujus servus fuisti, manumissus es frustra: libertatis controversiam sustines, maxime ab herede 10 ejus, qui (te) manumisit: cum, etsi jure libertas non processerit, respectu tamen adita hereditatis voluntatem defuncti suo consensu firmare debuit.

De eo, qui nummos accepit, ut manumitteret.

8. Imp. DIOCLETIANUS, & MAXIMIANUS AA. & CC. Verinæ.

Cum adfirmes placuisse quondam domino tuo, ut pro te, & 11 filia tua dato nummo certæ quantitatis vos manumitteret pro & te tantummodo liberavit: aditus Rector Provinciæ hortabitur eum salva 12 reverentia, quam patrono liberti solent exhibere placito suo stare. Dat. Prid. * MAXIMO 11. & AQUILINO coss. 286.

De cognomine.

9. Idem AA. & CC. Proculo.

Cum precum tuarum conceptio, licet eum, contra quem supplicas, ex ancilla natum esse expresserit, tamen nomini cognomen; quo liberi dumtaxat nuncupantur, addiderit, & non servum esse, sed servili macula adpersum comprehenderit: contra eum, qui servus non est 13, supplicasse te intelligis.

De pactis, & administrationibus.

10. Idem AA. & CC. Strattonico.

Liberos privatis pactis 14, vel actu 15 quocumque administrationis, non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est. Si servus honores gesserit.

11. Idem AA. & CC. Faustino.

Non mutant servi statum, si ad civiles honores 16 illicite atque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur quæstio; intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod pater 17 vester civiles honores gessit. Solemnibus itaque ordinatis, apud Præsidentem Provinciæ de statu vestro cognoscetur.

De venditione.

12. Idem AA. & CC. Proculo.

Si (ex) libera te natum aliquis comparaverit 18: statum retines, quem antea habuisti. † Si vero ex ancilla editum naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emtoripretium 19 solvisti: non idcirco libertatem consecutus es. PP. xviii. Kal. Maji.

De statu defuncti.

13. Idem AA. & CC. Paulo.

Principaliter de statu 20 defuncti agi non potest. Si vero ex peculio quondam ejus, quem tu bona reliquisse commemoras, res vindicentur 21, vel ejus filii moveatur status quæstio: hæc omnia solemniter Præsiduali notione decidi debent. Dat. v. Kal. Maji.

De effectu litis ordinata.

14. Idem AA. & CC. Quintiano.

Lite ordinata in possessione 22 libertatis, is, de cujus libertate quæritur, constituitur, & interim pro libero habetur. Dat. iv. Kal. Maji, Heracleæ, AA. coss.

(6.v.l.7.l.14. & seq. ff. h. t. l. 1. ff. quib. ad libert. proclamare, abrog. Nov. Leon. 59. (7.d.l.7. §. ult. (8. Fac. l. ult. sup. de rei vindic. (9.l.10. l.39. inf. h. t. adde l.26. sup. de transact. (10.l.31. ff. h. t. l.3. sup. de reb. alien. non alien. l.13. sup. de testam. manum. (11.l.9. sup. de condic. ob caus. dator (12.d.l.9.v.2. Feud. 22. in fin. (13. Immo vide arg. l.10. sup. de ingenuis manum. (14.l.6. sup. h. t. collata l.26. sup. de transact. (15.l.2. sup. de ingenuis manum. l.3. sup. de servis reipubl. (16.l.38. inf. h. t. l. ult. inf. si serv. aut. libert. ad decurionat. l.3. ff. de off. prat. (17. l.28. inf. h. t. l.10. sup. de probationib. (18. Fac. l.11. inf. ad leg. Fab. de plagiaris. vide tamen l. ult. sup. de servis fugit. (19.v.l.4. §.2. ff. de manumiss. (20.v. inf. ne de statu defunctor. post quinquenn. (21.l.3. inf. d. t. (22.l.24. pr. l.25. §.2. ff. h. t. l.1. sup. qui dare tutor. adde l.2. §.4. ff. de orig. jur. l.21. inf. h. t.

De probationibus.

15. Idem AA. & CC. Palladio.

Nec omissa professio 23 probationem generis excludit, nec falsa simulatio veritatem 24 minuit. Cum itaque ad examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio: aditus Præsides Provinciæ, solemnibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

De minore in dotem data.

16. Idem AA. & CC. Diogeniæ.

Si ministerium 25 tuum quasi libera exhibuisti; ac te nesciente quasi ancilla in dotem 26 data, conscriptum instrumentum est: nihil hæc libertati tuæ nocere potuerunt: maxime cum te minorem ætate fuisse commemorares, & placuerit, minores 27 viginti annis nulla ratione mutare statum (posse,) ac pro liberis servos fieri: ne ante libertatem inconsulte amittant, quam alii propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. PP. vi. Id. Maji, Hadrianop. AA. coss.

Si quibusdam ex pluribus fratribus quæstio moveatur.

17. Idem AA. & CC. Rufino.

Multis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis, vel casibus intervenientibus, singulorum causæ status separantur. Nihil itaque prohibet eundem, & tibi non movere quæstionem (status,) & eos 28, quos fratres tuos adseveras, in servitute vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, aliæ sunt probationes necessariæ: nam quod tibi non movetur quæstio libertatis, eorum non idoneam constat habere probationem.

De locatione.

18. Idem AA. & CC. Zotico.

Ad probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi locatio 29 non sufficit: nec tamen hoc solum ad servitutis 30 vinculum argumentum est idoneum. S. Id. Jul. Philippopoli, AA. coss.

Si ab alio manumissus, ab alio servus dicatur.

19. Idem AA. & CC. Paulo.

Principaliter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus: nam cum te eum ad libertatem perduxisse profitearis, illius interest magis solemniter suum tueri statum: & consequenter tua 31 etiam agatur causa: nam si ab eo, contra quem fundis preces, servus dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur: probatio servitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi assignans, tuum etiam jus patronatus tueretur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concessio, adito Præsidente Provinciæ, eum invitum 32 etiam defendere poteris.

De libertate non revocanda. De his, quæ non manumittendi causa sunt.

20. Idem AA. & CC. Æternali.

Sicut semel præstitam libertatem revocari 33 non licet: sic per ea, quæ non 34 manumittendi causa domini cum servis (propriis) agunt, nihil sibi detrahunt. S. vi. Kal. Sept. AA. coss.

Esse in possessione servitutis, vel libertatis.

21. Idem AA. & CC. Thrasyllæ.

Eam, quæ in possessione libertatis non sine dolo 35 malo reperitur, in servitute constituta simile habere præjudicium, Edicto perpetuo cavetur. (Sed) si controversia erit, utrum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitute, sui conceptione 36 manifeste probatur: nec quicquam iuris ancillæ dolo propriis dominis aufert. S. Non. Octobr. Sirmii, AA. coss.

De natalibus, & de confessione.

22. Idem AA. & CC. Pardalæ.

Parentes 37, natales, non confessio 38 adignat. Quapropter si ex ancilla nata, post ad libertatem manumissa pervenisti: te servam professa 39 velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione, vel errore 40 quæsitam manumissione libertatem amittere

(23.l.39. inf. eod. l.6. sup. de fide instrum. (24.l.5. sup. de jur. & facti ignor. l.6. pr. ff. ad municipal. adde l.6. §.1. ff. de off. præsidis. (25. v.l.2.l.11. sup. de ingenuis manum. (26.l. ult. sup. d. t. (27.l.5. sup. l.7. §.1. ff. h. t. (28.l.17. sup. de probationib. (29. Fac. l.6. §.1. ff. de off. præsid. (30.l.11. sup. de ingenuis manum. (31. Fac. l.5. pr. ff. h. t. (32. arg. l.1. pr. ff. eod. (33.l.26. inf. eod. l.2. sup. si advers. libert. (34. arg. l.3. in fin. ff. de obligat. & act. l.17. §.1. ff. qui & a quib. manum. (35. 7 in fin. ff. h. t. l.15. sup. de probationib. (36.l.22. in fin. inf. de eviction. (37.v.l.10.l.13. sup. de probationib. (38.l.14. sup. d. t. (39.l.6. l.15. sup. h. t. (40.l.6. §.1. ff. de off. præsid.

minime potuisti : cum servi nascantur 41 ratione certa, non confessione 42 constituantur. Dat. v. Kal. Decembr. AA. coss.

De obsequio præstito.

23. Idem AA. & CC. Muscia.

Si tibi testamento directo libertas a domino relicta est, & ex eo successerunt scriptæ filiæ : non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus uni præstas obsequium, ceteræ quæ tuam rescindere possunt libertatem.

De confessione apud acta.

24. Idem AA. & CC. Sebastiano.

Interrogatam, & professam apud acta 43, se esse ancillam, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit.

De instrumentis manumissionis.

25. Idem AA. & CC. Licentiano.

Sicut instrumenta 44 prætermissa manumissionis recte factæ nulum adferunt præstite libertati præjudicium : ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. S. v. Id. Febr. CC. coss.

De libertate non adimenda, de instrumento manumissionis.

26. Idem AA. & CC. Modesto.

Sicut datam libertatem manumissis adimere 45 patronus non potest : ita manumissionis instrumentum 46 præstare cogitur.

De re judicata, de collusioni, & confessione ejus qui controversiam passo successit.

27. Idem AA. & CC. Austerio.

Arianus mota sibi quæstione a Leonide, liber fuit pronunciatus : in servitutem a victo iterum non recte petitus est. Coheres etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive heredibus ipsius, qui status (ei) moverat quæstionem, nihil tibi obsuit : nec ea, quæ in confessione inter eos 47 venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare potuerunt.

De statu & dignitate parentum.

28. Idem AA. & CC. Eurymedonti.

Avi 48 paterni Magistratu functi dignitas 49, ad libertatis probationem nihil nepoti prodest : si quidem in liberali causa matris, non patris inspicitur conditio. Sed nec materni avi sola sufficit : cum licet avia quoque libera probari possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. Sirmii, iv. Id. April. AA. coss.

De redempta ab eo, in cujus fuit contubernio.

29. Idem AA. & CC. Troilla.

De ancilla matre natam, & ab eo redemptam, in cujus fuit contubernio, si non manumittitur 50 in servitute permanere non ambigitur.

De obsequio non præstito.

30. Idem AA. & CC. Eutychie.

Solo obsequii 51 non præstiti velamento, data libertas rescindi non potest.

De quæstione improbe mota.

31. Idem AA. & CC. Cassiana.

Si tibi servitutis improbe moveatur quæstio : solennibus ordinatis, de calumnia, vel injuria 52 (prout vindictæ viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronunciatus, adversus eam sententiam postulare potes : tunc deum etiam de his, quæ direpta probaveris, restitutionem (cum pro libertate fuerit pronunciatum) petiturus. S. v. Id. Octobr. CC. coss.

De subscriptione filiorum domini manumittentis.

32. Idem AA. & CC. Athenaidi.

Subscriptio 53 filii domini manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrahare libertati quicquam potest.

De eo, qui accepta pecunia manumissit.

33. Idem AA. & CC. Melitiana.

Licet accepta 54 pecunia dominus te manumissit : tamen tributa libertas rescindi 55 non potuit. S. iv. Id. Novembr. CC. coss.

De concubinato.

34. Idem AA. & CC. Eremonia.

Libera 56 concubinitus ratione non constituitur ancilla. 57 Dat. Id. Novembr. CC. coss.

De eo, qui pupilli res velut tutor administravit.

35. Idem AA. & CC. Attalo.

Non idcirco minus, quod pupilli res velut tutor 58 administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quæstionem potest.

De patris.

36. Idem AA. & CC. Theodoro.

Post certi temporis ministerium ancillæ, liberam eam esse cum ea paciscendo, conventionis obtemperandi legi domina 59 nullam habet necessitatem : utque hoc verum est, ita e contratio, si filios suos constituta cum his, libera in ministerium 60 tibi tradere promississe probetur, parere placitis non compellitur.

De venditione hominis liberi.

37. Idem AA. & CC. Olympio.

Si filium tuum liberum genero vendidisti 61 : qui tam proxima necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare 62 non potest, utrisque fociis criminis accusator deest.

De Limenarchis.

38. Idem AA. & CC. Philesarpho.

Non idcirco 63 minus, quod te Limenarcha 64 creato nemo contradixit reipublicæ nomine, moveri tibi status quæstio potest. Dat. xvi. Kal. Januar. Nicomedia, CC. coss.

De professione.

39. Idem AA. & CC. Potesemico.

Liberos, velut servos se profitentes 65, statum eorum mutare non posse, constat. S. vi. Kal. Januar. Sirmii, CC. coss.

De altera parte absente.

40. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutum. Juxta Edicti nostri continentiam in liberalibus quoque negotiis, five de libertinitate, five de ingenuitate (quæstio) moveatur, absente 66 nihilominus una parte causam discuti, & pro justitiæ ratione sententiam proferri, nihil prohibet.

De epistolis.

41. Imp. CONSTANTINUS & LICINIUS AA.

ad Euthychium Præsidem Cappadociæ.

Jubemus omnes epistolas 67 ættrici, quas ad Ælium tamquam principalem 68 fecerat, inanes, ac vacuas esse atque in irritum devocari : ac de ingenuitate ejusdem Ælii requiri : nec mulieri, id obesse 69, quod ad eum tamquam decurionem ac principalem scripserit, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem : maxime cum non solum testium professione, & cognationis ejus jugam servile cognoscitur, verum etiam voce propria ejusdem Ælii apud aliud judicium patuerat, quod conditionis servilis videretur.

De filiis natis ante, vel post litem contestatam super statu matris.

42. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum PP.

Placuit eos, qui nascuntur, matrum 70 conditionibus uti, quarum mox visceribus exponuntur. Ante vero litem nati, suo nomine omnes in quæstionem vocentur : quoniam hos solos, qui in lite 71 nati erunt, omnem fortunam matrum complecti oportet, aut justis tradi dominis, aut libertate cum lucis auctoribus frui. Dat. Prid. Id. Julii.

TIT. XVII.

DE ADSSERTIONE TOLLENDÆ.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

Lites super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem, quam terminum transferimus : jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit : adsertoris difficultatem

(41. v. l. 5. §. 1. ff. de statu hom. (42. l. 10. supr. l. 24. inf. h. t. (43. Fac. l. 22. sup. eod. immo vide l. 22. pr. inf. de agric. & censit. (44. arg. l. 10. sup. de fide instrum. adde l. 26. infr. h. t. (45. v. l. 20. supr. eod. (46. Adde l. 25. sup. eod. (47. l. 26. sup. de transact. (48. v. l. 10. sup. de probation. (49. Confer. l. 11. supr. h. t. (50. Immo vide l. 3. sup. commun. de manum. (51. Vide tamen arg. 1. Feud. 21. pr. (52. Fac. l. 39. §. 1. ff. h. t. l. 11. §. ult. l. 12. ff. l. 9. l. 10. infr. de injuriis. (53. Adde l. 25. sup. h. t. (54. v. l. 8. sup. eod. (55. l. 20. sup. eod. (56. Adde l. 24. ff. de ritu nupt. (57. arg. l. un. inf. de SC. Claudian. tollend. (58. Confer. l. 18. sup. h. t. (59. l. 13. in fin. sup. de transact. (60. l. 1. sup. h. t. juncta l. 26. sup. de transact. (61. l. 1. sup. de patrib. qui filios suos distrax. (62. v. l. 7. sup. de in integr. rest. minor. (63. l. 11. sup. h. t. l. 3. ff. de off. præf. (64. v. l. 4. ff. de fugiivis. l. 18. §. 10. ff. de munerib. & honor. (65. l. 6. l. 22. l. 24. sup. h. t. (66. l. 4. sup. l. 9. §. 1. l. 27. §. 1. ff. eod. l. 1. §. 2. inf. h. t. tit. prox. (67. Confer. l. 13. sup. de probat. (68. v. l. 42. inf. de decurionib. (69. l. 9. sup. de jur. & facti ignor. (70. l. 28. supr. h. t. l. 7. sup. de rei vindic. (71. v. l. 10. ff. de usur.

in utroque casu cessare, ipsumque per se (&) ad intentionem ejus, qui dominum sese adferit, respondere: & si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem profuerint, penitus interdiximus: illis legibus, quæ dudum & secunda, & tertia vice adfertorias lites examinari præcipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit justum, primam definitionem in suis manere viribus 1, cum provocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta, ad similitudinem aliorum negotiorum iudex, ad quem res ex provocacione deducitur, eam examinabit: cujus & ipsius iudicium ad secundam exquisicionem minime deducetur occasione legum, quæ super adfertoriis litibus positæ sunt. §. 1. Super peculio etiam eorum, vel aliis rebus, aut causis veterem defensionis observationem tollimus: præcipientes illorum tantummodo peculia, qui ex possessione 2 servitutis super libera conditione litigant, aliasque res, quæ vindicantur, in tuto pro dispositione iudicis collocari. §. 2. Omnes vero, qui pro libertate periclitantur, si quidem possunt fideiussorem dare, eum exigi. Sin vero revera datio ejus impossibilis eis sit, hocque iudici manifeste ostendatur: juratoris cautioni committi. Scientes 3, quod si post huiusmodi expositionem abfuerint, & Edictis citati, in absentia nihilominus per unum annum 4 duraverint, omnimodo servituti obnoxii erunt, & ejus dominio, qui litem eis intulit, sine ulla dubitatione assignabuntur. §. 3. Scire vero eos volumus, qui aliquem ad servitutem vocant, quod si post primam accusationem in quocumque iudicio, vel ex divali iussione factam, & (post) admonitionem ei oblatam, qui servus esse dicitur, in alio iudicio eum accusaverint: præterquam si ejus occasionem ipse, qui servus esse dicitur, præstiterit: etsi domini sint, suo jure privabuntur. Datum 111. Id. Decem. Dom. *

2. Idem A. Joanni P. P.

Expeditam antea quaestionem, in præsentem autem ex nostra lege, quam de adfertione tollenda posuimus, in quamdam difficultatem incidere periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse censuimus. Cum etenim per adfertores super libertate iudicium agitabatur, si in medio adfertore litem agente, adfertus ab (hæc) luce fuerat subtractus, necessitas imponebatur nihilominus adfertori litem implere: ut emtor, si victus erat, & pro libertate fuerat pronunciatum, habeat regressum adversus venditorem: ut ei, quasi liberæ personæ venditor reddat id, quod emtionali instrumento continebatur, vel natura contractus exigebat. In præsentem autem, quia adfertorum vana nomina rejecta 5 sunt, si persona, pro cuius conditione lis agitur, mortua fuerit: quemadmodum iudicium potest adimpleri, una tantum persona in iudicium veniente? Sancimus itaque in præsentem casu licentiam esse emtori adversus suum auctorem venire, quatenus vel ostendat venditor servum se vendidisse: vel si non potuerit, quasi libera persona vendita, evictionis periculum ad eum revertatur.

T I T. XVIII.

QUIBUS AD LIBERTATEM PROCLAMARE I NON LICET:
ET DE REBUS EORUM, QUI AD LIBERTATEM
PROCLAMARE NON PROHIBENTUR.

1. Imp. GORDIANUS A. Proculo.

Dispar causa est ejus, qui dissimulata conditione sua distrahi se passus est, & ejus, qui pretium 2 participatus est. Nam superiori quidem non denegatur libertatis defensio: posteriori autem, & si civis Romanus sit, & participatus est pretium, libertas denegatur. † Eademque (&) in eo distinctionem adhibendam, cui fideicommissaria 3 libertas debetur, meritissimi juris auctores responderunt. PP. Kal. Maji, GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

TIT. XVII. (1. l. 4. sup. de liberali caus. (2. v. l. 3. infr. tit. prox. l. ult. inf. de ordin. cognit. adde l. 13. sup. de liberali caus. (3. Vide tamen l. 13. §. 4. sup. de judiciis. (4. arg. 2. Feud. 22. (5. l. 1. sup. h. t. TIT. XVIII. (1. Lib. 40. D. 13. (2. v. l. 5. sup. de liberali caus. (3. l. 4. ff. h. t.

2. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.

& CC. Melanz.

De latronum familia descendantibus, ex largitione Principali, vel auctoritate fiscali servis factis, retro Principes libertatem denegari decreverunt.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Maximum PP.

Si quis in libertatem proclamaverit, id, quod apud se esse ejus, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitabatur, reddi 4 ac referri Iudex protinus pronuntiabit. † Quod vero petitur, si fuerit negatione dubium, per cautionem conservabitur, ac petitio differetur: ut si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsis, qui his rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, atque omne, quod debetur, reposcatur: ut servitute depulsa, qui pro domino quondam fuerat, habeat, quod ut servo domini jure largitus est, & quæ ex earum rerum quaestu ac fructibus congregata sunt, & quæ de furtivis compendiis obscure capta ac parata sunt: cum liberum esse non oporteat, quod apud servum dominus peculii nomine collocaverat. Ea vero, quæ testamento, vel donatione quasita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis emta confecta sunt, eidem ingenuo deputentur: quæ tamen universa exacto libertatis iudicio, quatenus a supradictis rebus discernantur, in sequestro 5 esse oportet: ut his ab utroque deductis, atque in medio collocatis, ad eorum proprietatem uterque contendat. Dat. xv. Kal. Mart. Theffalonica, SEVERO & RUFINO COSS. 323.

T I T. XIX.

DE ORDINE I COGNITIONUM.

1. Imp. ALEXANDER A. Vitalio.

Cum & ipse confessus es, statu te controversiam pati: qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi 2 tibi tribui potestatem contra eum, qui te servum esse contendit? Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: juxta jus ordinarium Præsidem 3 pete, qui cognita prius liberali causa, ex eventu iudicii, quid de crimine statuere debeat, non dubitabit. PP. Id. * MAXIMO 11. & ALIANO COSS. 224.

2. Idem A. Gallo.

Si de hereditate 4 & libertate controversia est: (prius) agi causa libertatis debet: sed si de hereditate agitur: ordinanda prius quidem est causa libertatis: sed sufficit ei 5, qui libertate utitur, ad victoriam, de hereditate secundum eum esse pronunciatum. PP. v. Id. Aug. MAXIM. 11. COSS. 224.

3. Idem A. Valerio.

Si crimen aliquod inferatur ei, quam ingenuam esse dicis: ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam Præsidente præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, (utrum) ut in liberam & ingenuam, an ut in ancillam constitui oporteat (iudicium).

4. Imp. GORDIANUS A. Menedemo.

Si status controversiam pateris: lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronunciatum, agere etiam adversus eum, qui se dominum tuum esse contendit, non prohiberis. Quod si ideo te ab accusatione 6 elidat, quasi servum non proprium, sed alienum: liberale quidem iudicium cessat: causæ autem examinatio apud eum, qui iudicat, ostendet, utrumne accusatio induci debeat propter statum personæ, an evanescat. Dat. x. Kal. Dec. GORDIANO A. & AVIOLA COSS. 240.

(4. l. 34. ff. de liberali caus. (5. v. l. 1. §. 1. sup. tit. prox. TIT. XIX. (1. v. Lib. 3. sup. tit. 8. (2. v. l. 4. inf. h. t. (3. v. l. 2. sup. de pedaneis iudiciis juncta l. 2. sup. de liberi. & eor. lib. adde l. 9. ff. de offic. præsid. (4. v. l. 7. pr. ff. de heredi. petit. (5. Contra D. 10. ff. de his qui sui vel alien. jur. (6. v. l. 1. sup. h. t.

5. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.
& CC. Alpheno.

Cum status quaestionem tibi moveri, & te debita velle petere commemorare: ordinarium est, prius solemnibus interpositis (si hoc juris admiserit ratio) causam liberalem apud Praesidem provinciae decidi: ut si liber fueris, vel servus non esse pronuntiatus: tunc tibi jure debita restitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi libero constituto: an domino tuo (si servum te sententia declaraverit,) debeat, ad solutionem debitorem tuum urgeri non oporteat. s. Prid. Kal. Maji, *Beraci*, AA. coss.

6. Iidem AA. & CC. Alexandria.

Si res tuas raptas 7, vel amotas esse dicis ab his, quos servos tuos esse contendis, hique in libertatem proclamaverint: causa liberatis prius 8 adversus eos, & tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud Praesidem provinciae contestanda est: ut, si quidem liberi, vel servi non esse pronuntentur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnationis. Si vero secus, quaestio rerum amotarum evanescat.

9. Dat. III * Jan. *Sirmii*, AA. coss.
Si possessorium rei recuperanda, & petitorium super libertate simul intentetur ab eodem, petitorium prius deciditur, & ex ejus eventu ad possessionem revertitur.

7 Imp. CONSTANTINUS A. ad Bassum PP.

Si quando negotium status fuerit exortum, (si quidem) ab ejus parte, qui dicitur servus, aliquid dicatur dominus abripuisse 10: prius considerari placet, utrum de possessione servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constituterit fragitare: ante decidi status convenit causam, atque ita praereri direptorum negotiorum (si res exegerit) audientiam. Quod si ei, qui ad servitutem vocatur, quicquam direptum esse memoretur: universa, quae constituterit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo *salvam rem futuram* per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in judicio tractabitur, sequestrari 11 in eum diem, (in) quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum litis sumptus 12, & alimoniam homini subministraretur, quantum moderato iudicis arbitrio fuerit aestimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direpta sunt, & sententia de restituenda possessione rerum lata, ille ne (huic) sententiae satisfaceret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit & sine satisfactione easdem res reddere, & tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

TIT. XX.

DE COLLUSIONE I DETEGENDA.

1 Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.
(& CC.) Theodoro.

Cum servum matris tuae & stupro violasse dominam suam, & turpis conjunctionis maculam excogitandae ingenuitatis collusione, ac falsa captivitate velamento, apud competentem Judicem obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudae voluntatis mendacio perducere nifam adleveres: servum esse, palam est: quando etiam Divi Pii rescriptum super captivitate emissum, quam non intercessisse significas, ingenuum fecisse non videatur; nec asseveratio consensus tui 2, ingenuitatis jus tribuere potuerit. PP. XIV. Kal. Jul. DIOCLET. IV. & MAXIM. III. coss. 292.

2. Iidem AA. & CC. Milefio.

Libertinae conditionis, constitutis privatis pactis 3, immutare statum suum non licere, Numiano Senatusconsulto 4, contra collusorem poena statuta, praemioque detegenti promisso, manifeste declaratur. Dat. V Kal. Dec. CC. coss.

TIT. XXI.

NE DE STATU DEFUNCTORUM I POST QUINQUENNIIUM QUERATUR.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Niconi.

Aditus competens Judex causam praescriptionis examinabit: & si Domitiae patronum, qui (ut) 2 civis Romanus (usque) in diem mortis vixit, annos quinque, antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisse constiterit: libertae status ex persona 3 manumissoris non retractabitur.

2. Iidem AA. & CC. Maximo.

Si is, qui te heredem fecit, propter matris 4 conditionem servus dicitur, & mater ante quinque annos litis mota vita decessit, praescriptioni locus erit: cum quari de statu non possit, nisi de conditione matris tractetur. Hoc ita, si quamdiu vixit, sine interpellatione ut civis Romana egit. P. D. S. ANTONINO A. II. & GETA C. II. coss. 206.

Quaestio status mota in vita alicujus, durat post ejus mortem, ut sciatur, quem habeat successorem.

3 Imp. ALEXANDER A. Olympiadi.

Quamvis defunctus sit maritus quondam tuus, cui status quaestio inferebatur: causa tamen (etiam) post obitum ejus propter emolumentum successionis 5 durat, eamque apud eum, qui de hereditate, vel singulis rebus judicaturus est, decidi oportet.

Qui ut civis Romanus vixit per quinquennium, ejus successio non potest in dubium revocari.

4. Idem A. Martiano.

Si is, quem servum tuum fuisse, & a fratre tuo manumissum, atque heredem scriptum (esse) proponis, ut civis Romanus vixit, nec intra quinquennium post mortem ejus, status quaestionem movere coepisti: intelligis, neque heredibus 6 ab eo scriptis, neque his, quos liberos 7 esse voluit, controversiam (te) contra formam Senatusconsulti 8 facere posse. Quod si prius 9, quam id temporis spatium excederet, agere coepisti: & peculium ejus more judiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundum formam Edicti experiri non prohiberis. PP. V. * Jun. MODESTO & PROBO coss. 229.

5. Imp. GORD. A. Severo.

Quod est constitutum, post quinquennium de statu defunctorum quaestionem incipere 10 non posse ad speciem emancipationis, jure, necne perfecta sit, minime pertinet.

6. Imp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. Pollae.

Si mater tua quasi ingenua communi opinione vixit, & quinquennium a die mortis ejus excessit: potes Rempublicam, & pupillos, si tibi status quaestionem movere tentaverint, nota praescriptione repellere. An autem pro ingenua in die mortis egerit, in judicio requiretur. Quod si varietas interveniat, posteriora 11 tempora spectari convenit. PP. VI. Id. Junii, SECULARE & DONATO coss. 261.

Etiam contra fiscum currit haec praescriptio quinquennalis.

7. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.
(& CC.) Helidoro.

Si pater tuus velut ingenuus vixit, nec status controversiam, quasi fisci servus esset, apud Praesidem provinciae, qui super hujusmodi quaestionibus judicare solet, sed apud Procuratorem Rempublicae, non competentem 12 judicem passus est, postque ejus

(7. v. l. 7. infr. h. t. (8. l. 1. l. 4. supr. cod. (9. Fac. l. 6. supr. de judiciis. (10. v. l. 6. supr. h. t. (11. v. l. 1. supr. de adseritione tollend. l. 3. supr. quib. ad libert. (12. Confer. l. pen. ff. ut in possess. l. 9. ff. de jure delib.

TIT. XX. (1. Lib. 40. D. 16. l. 1. in fin. ff. de jure aureor. annul. (2. Fac. l. 2. infr. h. t.

(3. l. 8. supr. de ingenuis manum. (4. v. l. 1. ff. h. t. TIT. XXI. (1. Lib. 40. D. 15. (2. l. 4. infr. h. t. (3. d. l. 4. (4. v. l. ult. supr. de liberal. caus. (5. ad del. 13. sup. d. t. (6. l. 2. supr. h. t. (7. l. 1. sup. eod. (8. v. l. ult. infr. eod. (9. Confer. l. 2. §. ult. ff. eod. (10. v. l. 4. vers. quod si prius super eod. (11. arg. l. 14. §. 2. in fin. ff. de aliment. vel cib. legat. (12. v. l. 2. collata l. 5. supr. ubi causa status.

mortem quinquennium effluerit: status tuus ex præscriptione, quæ ex Senatusconsulto emanat, protectus est.

8. Iidem AA. Theodoræ.

Repetitio peculii rerum servi tui, si nullo iusto 13 titulo intercedente corpora possideantur ab aliquo, nulla temporis præscriptione mutilabitur. Nec enim Senatusconsultum 14, quod super non retractandis defunctorum statibus sancitum est, intervenit, si defunctus in fugam 15 conversus, atque latitans decessit. Dat. x. Kalend. Decembr. *Mediolani*, DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. 6055.

T I T. XXII.

DE LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, QUÆ PRO LIBERTATE, ET NON ADVERSUS LIBERTATEM OPPONITUR.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Mutiano.

Mala fide morato in libertate diu, prodesse non potest (longi) temporis præscriptio. Unde cum confitearis, fuga 1 te ab eo, cujus meministi, recessisse: intelligis ex hoc solo, sine dolo malo in possessione te libertatis non esse.

2. Iidem AA. & CC. Carcino.

Præstat firmam defensionem libertatis ex iusto initio longo tempore obtemperata possessio. Favor enim libertati debitus, & salubris jampridem ratio suavit, ut his, qui (bona fide) in possessione libertatis per viginti annorum spatium sine interpellatione morati essent, præscriptio adversus inquietudinem status eorum prodesse debeat, ut & liberi, & cives Romani fiant. Dat. Kal. Jul. *Antiochia*, CONSTANTIO IV, & MAXIMIANO IV. COSS. 302.

3. Exemplum sacrarum literarum CONSTANTINI & LICINII AA. ad Dionysium Vicariam Præfecturam agentem.

Sola temporis longinquitate 3, etiam si sexaginta annorum curricula excefferit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. iv. Kal. Maji, VOLUSIANO, & ANNIANO COSS. 314.

T I T. XXIII.

DE PECULIO I EJUS, QUI LIBERTATEM MERUIT.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Rufino.

Longe diversam causam eorum, qui a superstibus manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse, dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum tacite 2 peculium, si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter 3 fuerit datum, penes successores remanere, juris sit evidentissimi.

T I T. XXIV.

DE SENATUSCONSULTO I CLAUDIANO TOLLENDO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Hermogeni Magistro officiorum.

Cum in nostris temporibus, (in quibus multos labores pro libertate subjectorum sustinimus,) satis esse impium credimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate contra 2 naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum SC. & omnem ejus observationem circa denunciations 3, & Judicium sententias conquirere in posterum volumus: ne (ea) quæ libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine 4 capta, vel alio quo-

cumque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus 5 cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. † Quod & in *libertis* observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. † Sed ne *servi*, vel *adscriptitii*, putent sibi impunitum esse tale conamen (quod maxime in adscriptitio 6 adferendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decrescat) sancimus, si quid tale fuerit, vel a servo, vel ab adscriptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, five per se, five per Præsidem provinciæ, talem servum, vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, & abstrahere a muliere tali. Quod si neglexerit, sciat, in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

T I T. XXV.

DE NUDO JURE QUIRITUM TOLLENDO.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano PP.

Antiquæ subtilitatis ludibrium per hanc decisionem expellentes nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos vel nudum *ex jure Quiritum* nomen, vel tantum *in bonis* reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec *ex jure Quiritum* nomen, quod nihil ab ænigmate discrepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus, & legitimus quisque dominus, five servi, five aliarum rerum ad se pertinentium.

T I T. XXVI.

DE USUCAPIONE PRO EMTORE I VEL TRANSACTIONE. 2

1. Imp. ANTONINUS A. Flaviano.

Mancipia tua, si ab eis distracta sunt, qui jus 3 vendendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emtoribus potuerunt, cum illicita venditione furtum 4 contractum sit. Prid. Id. Aug. ANTONINO A. IV. & BALBINO COSS. 214.

2. Imp. ALEXANDER A. Marcellino.

Si contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfectæ artis peritiam heredibus suis defunctus servari testamento præcepit 5, tutores vendiderunt, usucapi non potuerunt. Dat. v. Non Mart. JULIANO 11., & CRISPO COSS. 225.

3. Idem A. Nepotillæ.

Si matrem ejus, ejus nomine (te) quæstionem pati dicis, bona fide emtam possidere cœpisti: etiam si ipsa in causam furtivam incidit, tamen postea conceptum 6 apud te partum usucapere potuisti.

4. Idem A. Achilleo.

Venditioni ancillæ 7, si consensum dedisse diversam partem probaveris: retractando 8 contractum, quem ipsa ratum 9 habuit, non audietur: (sed) & hac probatione cessante 10, si bona fide emtam ancillam a venditore bona fide distrahente (longi) temporis spatio usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

(13. l. 24. sup. de rei vindic. (14. v. l. 4. sup. h. v. (15. l. 1. sup. de servis fugit. l. 1. infr. tit. prox.

TIT. XXII. (1. l. 15. §. 1. ff. de usurpat. l. ult. sup. tit. prox. l. 1. sup. de servis fugit. (2. l. 12. ff. de liberali caus. (3. Adde l. 6. sup. de ingenuis. l. 21. inf. de evictionib.

TIT. XXIII. (1. adde Lib. 33. D. 8. (2. l. 3. ff. de manumiss. quæ servis ad univers. l. 53. ff. de pecul. exeip. l. pen. ff. de manumiss. vindict. (3. §. 20. vers. legatum Inst. de legat.

TIT. XXIV. (1. Lib. 3. Inst. 13. §. 1. (2. l. 4. §. 1. ff. de statu hom. Nov. 79. c. 1. in fin. pr. (3. v. l. 3. sup. de liberali caus. (4. l. 34. sup. d. 1.

(5. Confer. l. 1. l. 2. l. 3. ff. d. t. (6. l. ult. inf. de agricol. & censit.

TIT. XXVI. (1. Lib. 41. D. 4. (2. l. 8. infr. h. t. (3. l. 4. l. 6. l. 7. inf. cod. (4. adde l. 2. infr. de usucap. pro donat. (5. v. l. ult. sup. de reb. alien. non alienand. (6. l. 33. pr. ff. de usurpat. & usucap. (7. l. 1. sup. h. t. (8. l. 5. sup. de obligationib. (9. l. 7. sup. quod cum eo, qui in alien. potest. (10. l. 1. infr. tit. prox. l. 3. infr. de longi temp. præscript.

5. Imp. GORDIANUS A. Marino.

Si partem 11 possessionis malæ fidei possessor vendidit: id quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus recipi potest: portio autem, quæ distracta est, ita demum recte petitur a possidente, si sciens 12 alienam comparavit, vel bona fide emtor nondum implevit usucapionem: violenter enim possessione amissa priusquam 13 in domini potestatem perveniat, usucapio emtori (etsi bona fide mercatus est) non competit.

6. Imp. PHILIPPUS A. cum Cœlio. collocutus dixit.

Cum sit probatum, rem pignori fuisse obligatam, & postea a debitoribus 14 distractam: palam est, non 15 potuisse eam quasi furtivam usucapi. Sine die, & Consule.

7. Idem A. & C. Compedi.

Sciens servum alienum contra domini voluntatem venundans, furtum 16 committit. Quod rei vitium priusquam 17 ad dominum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Dat. v. Id. Febr. CC. coss. 248.

8. Idem A. & C. Severo.

Ex causa transactionis 18 habentes justam causam possessionis, usucapere possunt.

9. Idem A. & C. Cajo.

Eum, qui a pupillo 19 sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis (longi) spatium defendit. Sed si loquax 20 emtoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium: doli mali submovetur exceptione CC. coss.

TIT. XXVII.

DE USUCAPIONE PRO DONATO. I.

1. Imp. ALEXAND. A. Macedonio.

Sive fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: sive a non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti: auferri 2 tibi, quod jure quaesitum est, non potest. P. v. Id. Mart.

2. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. Capitonio.

Donantem ancillam alienam 3 nihil domino diminuere, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra voluntatem domini contrectantem 4, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. v. Id. Apr. AA. coss.

3. Idem AA. & CC. Rhodano.

Irritam facere 5 donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error 6 falsæ causæ ratione bonæ fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usucapione 7 quaerendo servatur.

(11. l. 4. sup. de rei vindic. (12. l. 7. infr. h. t. (13. l. 4. sup. de rei vindic. §. 8. Inst. de usucapion. (14. l. 5. sup. h. t. (15. Immo vide l. 5. ff. eod. l. 4. §. 21. ff. de usurp. & usucap. (16. l. 1. sup. h. t. (17. l. 5. in fin. sup. eod. (18. v. l. 29. ff. de usurpat. & usucap. (19. l. 27. ff. de contrah. emt. (20. l. 10. ff. de instit. action.

TIT. XXVII. (1. Lib. 41. D. 6. (2. l. 4. in fin. sup. tit. prox. (3. l. 6. sup. de furtis. (4. Confet. l. 1. in fin. ff. d. t. (5. l. 4. in fin. infr. de revocand. donat. (6. l. 1. pr. ff. h. t. (7. §. 11. Inst. de usucap.

TIT. XXVIII.

DE USUCAPIONE PRO I DOTE.

1. Imp. ALEXAND. A. Taurino.

Res mobiles 2 in dotem datæ, quamvis alienæ, si sine vitio tamen fuerint, a bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ, usucapiuntur. 3

TIT. XXIX.

DE USUCAPIONE PRO HEREDE. I

1. Imp. ANTONINUS A. Theophilo.

Cum pro herede usucapio locum non 2 habeat: intelligis, neque matrem tuam, cui heres exististi, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. PP. VII. Kal. Jul. Romæ, LÆTO, & CEREALE coss. 216.

2. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Maurina.

Nihil pro herede posse usucapi, suis heredibus existentibus, magis obtinuit.

3. Idem AA. & CC. Diodoro.

Opinione falsa 3 mortis pro herede possessio rerum absentis procedere non potest.

4. Idem AA. & CC. Serapioni.

Usucapio non præcedente 4 vero titulo, procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi ejus potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. Dat. VII. Kal. Jan. CC. coss.

TIT. XXX.

COMUNIA I DE USUCAPIONIBUS.

1. Imp. ALEX. A. Sabino.

Qui ex conducto possidet, quamvis corporaliter teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere: neque enim colonus 2, vel conductori prædiorum longæ possessionis præscriptio acquiritur. PP. VII. Kal. Apr. ALEXANDRO A. II. & MARCELLO coss. 227.

2. Idem A. Onesimæ.

Jampridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci 3 mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse (rei) proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit. PP. Non. Mart. POMPEJANO & PELIGNO CC.

3. Imp. PHILIPPUS A. & C. Pantino.

Si mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem 4 ejus, licet bona fide possidet, propter initii vitium usucapio non absumit.

TIT. XXVIII. (1. Lib. 41. D. 9. (2. Fac. l. 16. ff. de fundo dotali. (3. l. 1. pr. ff. h. t.

TIT. XXIX. (1. Lib. 41. D. 5. (2. l. 11. pr. ff. de divers. temporal. præscript. (3. l. 4. infr. l. 1. ff. h. t. l. 3. sup. pro donato. l. 4. infr. de præscript. longi temp. §. 11. Inst. de usucap. (4. l. 3. sup. h. t. l. 8. sup. ne de statu defunct.

TIT. XXX. (1. Lib. 41. D. 3. (2. l. 1. infr. in quib. caus. cessant. l. 2. l. 7. in fin. infr. de præscript. 30. vel 40. annor. (3. v. infr. ne res dominica vel templor. vindic. (4. l. 4. §. 15. ff. de usurp. & usucap. fac. l. 24. ff. de verb. sign.

TIT. XXXI.

DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA I, ET DE SUBLATA DIFFERENTIA RERUM MANCIPI, ET NEC MANCIPI.

1. Imp. JUSTINIANUS Joanni P. P.

Cum nostri animi vigilantia ex jure Quiritum nomen, & substantiam sustulerit 2, & communes exceptiones in omni loco valeant: decem, vel viginti, vel triginta annorum, vel si quæ sunt aliæ majoris ævi, continentis prolixitatem: satis inutile est, usucapionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provincialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Italicas tamen, bona fide possidebat per biennium, miseri rerum domini excluderentur: & nullus eis ad eas reservabatur regressus: quæ & nescientibus dominiis procedebant, quo nihil inhumanius erat, si homo absens, & nesciens tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo per præsentem Legem, & in Italicis soli rebus, quæ immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem exceptionem, ita & usucapionem transformandam esse censemus: ut tantummodo & his decem, vel viginti, vel triginta annorum, & aliarum exceptionum tempora currant, hujusmodi angustiis penitus semotis. † Cum autem antiqui, & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocumque modo (bona fide tamen) detentæ, usucapionem extendebant non tantum in Italico solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam: ut si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in quacumque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide per continuum triennium detinuerit, is firmo jure eam possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam. † (Hoc) tantummodo observando, ut in his omnibus casibus ab initio 3 eam bona fide capiat, secundum quod exigit longi temporis præscriptio: & ut continuetur 4 ei possessio etiam anterioris justii possessoris, & connumeretur in decennium, vel viginti annorum spatium; vel tricennium. Quod & in rebus mobilibus observandum esse censemus, ut in omnibus justo titulo possessionis antecessoris justa detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienæ rei scientia, licet ex titulo lucrativo ea cœpta est. Ita etenim ampliatur quidem longi temporis materia, quæ ei subdita est, minuitur autem usucapionum compendiosa dominis jactura, & ejus jura nocentia: cum (etiam) res dividi mancipi, & nec mancipi sane antiquum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus, & locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus, & differentiis sublatis. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS VV. CC. 531.

TIT. XXXII.

DE ACQUIRENDA I ET RETINENDA POSSESSIONE.

De acquisitione per liberam personam.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. & CC. Attico.

Per liberam personam ignorantem 2 quoque acquiri possessionem; & postquam scientia intervenerit, usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratione utilitatis, quam juris prudentia receptum est. PP. VI. Kal. Dec. FUSCO & DEXTRO coss. 226.

Si emtor sciente venditore in possessione fuerit.

2. Imp. ALEX. A. Mauro.

Minus instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi in vacuum 3 possessionem ejus, quod per procuratorem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas, te diu in possessione (ejus) fuisse, omniaque ut dominum gessisse. 4 Licet enim instramento non sit comprehensum, quod tibi tradita sit possessio: ipsa tamen rei veritate id consecutus es, si sciente venditore in possessione fuisti.

De infante.

3. Imp. DECIUS A. Rufino.

Donatarum rerum a quacumque persona infanti 5 vacua 6 possessio tradita, corpore quæritur. Quamvis enim sint auctorum

sententia dissentientes: tamen consultius videtur interim, (licet animi plenus non fuisset adfectus,) possessionem per traditionem esse quæsitam: alioquin (sicut consultissimi viri Papiniani responso continetur) nec quidem per tutorem possessio infanti poterit acquiri. PP. v. Kal. Apr. DECIO A. v. & GRATO coss. 251.

De animo solo.

4. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. Nepotiano.

Licet possessio 7 nudo animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri potest. Si ergo prædiorum desertam possessionem non derelinquendi affectione transacto tempore non coluisti, sed metus necessitate 8 culturam eorum distulisti: præjudicium tibi ex transmissi temporis injuria generari non potest. PP. Kal. August. ipsis IV. & III. AA. coss. 290.

De causa possessionis sibi non mutanda.

5. Idem AA. & CC. Mennoni.

Cum nemo causam 9 sibi possessionis mutare possit, proponasque colonum nulla extrinsecus accedente causa excolendi occasione ad iniquam venditionis vitium esse prolapsam: Præses provinciæ inquisita fide veri, domini tui jus convelli non sinet.

De eo, qui sine causa ingressus est in fundum alienum.

6. Idem AA. & CC. Valerio.

Si nulla justa est causa ingressum 10 agrum (tuum) sive vineas, cum, cujus meministi, Præses repererit, nec ulla præscriptione tua interpellatur petitio: restituere tibi possessionem cum omni causa non dubitabit. S. Id. Apr. AA. coss.

De improba possessione.

7. Idem AA. & CC. Asyncrito.

Improba possessio 11 firmum titulum possidenti præstare nullam potest. Unde ingredientem in vacuum 12 possessionem alieni fundi non consentiente domino, vel actore, qui ejus rei concedendæ potestatem habuit, causam justam possessionis adipisci non potuisse, certum est. PP. v. Id. Dec. AA. coss.

De procuratore.

8. Idem AA. & CC. Cyrillo.

Per procuratorem utilitatis causa possessionem 13, etsi proprietas ab hac separari non 14 possit, dominium 15 etiam quæri placuit. PP. xviii. Kal. Mart. Sirmii, CC. coss.

De improba possessione.

9. Idem AA. & CC. Sergio.

Nec ex vera venditione possessionem, quam non fuerat emtor adeptus, improbe retinere potest 16: ac multo minus, qui adseveratione falsa velut emtor, cum sine obligatione pignoris pecuniam mutuo dedisset, fundum irrumpens alienum, retinendi justam causam habet. PP. 111. Non. Apr. Sirmii, CC. coss.

De divisione, & interruptione usucapionis.

10. Imp. CONST. A. ad Maternum.

Nemo ambigit, possessionis duplicem esse rationem: aliam, quæ jure consistit; aliam, quæ corpore: utramque autem ita demum esse legitimam, cum omnium adversariorum silentio, & taciturnitate firmatur: interpellatione vero, & controversia progressa, non posse eum intelligi possessorem, qui licet (possessionem) corpore teneat, tamen ex interposita contestatione 17, & causa in judicium deducta, super jure possessionis vacillet, ac dubitet. PP. xii. Kal. Febr. Tiber. VOLUSIANO & ANNIANO coss. 314.

De successoribus.

11. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Petronio

Vicario Hispaniarum.

Vitia possessionum 18 a majoribus contracta perdurant: & successorem 19 auctoris sui culpa comitatur. Dat. v. Kal. Jan. CÆSARIO & ATTICO coss. 397.

Si is, per quem possidebatur, possessionem reliquerit.

12. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni P. P.

Ex libris Sabinianis quæstionem in divinas nostri Numinis aures relatas tollentes, definimus, ut sive servus, sive procurator, vel colonus, vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cujuscum-

TIT. XXXI. (1. pr. Inst. de usucap. (2. l. un. sup. de nudo jure Quiritum tollen. (3. l. 4. §. 18. l. 44. §. 2. ff. de usurp. & usucap. (4. §. 12. Inst. de usuca.

TIT. XXXII. (1. Lib. 41. D. 2. (2. l. 34. §. 1. l. 49. in fin. ff. h. t. l. 3. ff. de acquir. rer. domin. §. 5. vers. & hoc est, Inst. per quas personas cuique acquir. (3. v. l. 3. l. 7. inf. h. t. l. 12. sup. de probation. l. 12. supr. de fide instrum. l. 12. sup. de contrah. emt. l. 8. sup. l. 2. in fin. ff. de action. emt. & vend. (4. Conf. d. l. 12. sup. de contr. emt. l. 2. sup. si quis alteri, vel sibi. (5. l. 32. §. 2. ff. h. t. (6. l. 1. sup. eod.

(7. l. 3. §. 1. l. 8. l. 44. in fin. ff. eod. (8. arg. l. 7. ff. pro derelicto. (9. l. 1. l. 19. ff. h. t. (10. v. l. ult. inf. unde vi. (11. §. 11. Inst. de usucap. (12. d. l. ult. inf. unde vi. l. 2. sup. h. t. (13. l. 1. sup. per quas personas nobis adq. l. 1. sup. h. t. (14. Immo vide l. 12. §. 1. ff. eod. (15. l. 20. in fin. ff. de acquir. rer. domin. (16. l. 5. ff. h. t. (17. l. 26. sup. de rei vindic. l. 2. in fin. l. 10. inf. de præscript. longitemp. (18. v. l. 24. §. 1. ff. de usurpat. & usucap. (19. l. 4. §. 15. ff. d. t. fac. l. 24. ff. de verb. signif.

que rei eam dereliquerit 20, vel alii prodiderit, defidia forte vel dolo, ut locus aperiatur alii eandem possessionem detinere: nihil penitus domino præjudicii generetur, ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat: sed & ipse, si libera conditionis est, competentibus actionibus subjugetur: omni jactura ab eo restituenda domino rei, vel ei, circa quem negligenter, vel dolose versatus est. Sin autem necdum sub manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel servi possessio facta est, sed ipse eam accipere defidia, vel dolo superfedit, tunc & ipse, qui eum transmisit, ex mala sua electione præjudicium circa eam possessionem patiat, ex memoratarum personarum vel machinatione, vel negligentia accedens. Hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquod discrimen sustineat ab his, quos transmisit: non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod acquirat: cum & antiqua regula 21 (juris) quæ definit *deteriorem conditionem per servum domino nullo modo fieri*, tunc locum habeat, cum dominus de damno 22 periclitetur, non cum sibi lucrum per servum acquiri desiderat. † Salva videlicet in hoc casu domino rei, vel ei, qui ad eam detinendam præfatas transmisit personas, adversus eas omni actione, (si qua ex legibus ei competit,) servata.

T I T. XXXIII.

DE PRÆSCRIPTIONE LONGI TEMPORIS DECEM I,
VEL VIGINTI ANNORUM.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Juliano P. P.

Cum post motam, & omisam quæstionem res ad nova dominia bona fide transferint, & exinde novi viginti anni intercesserint 2 sine interpellatione, non est inquietanda, quæ nunc possidet, persona: quæ sicut accessione prioris domini non utitur, qui est inquietatus: ita nec impedienda est, quod ei mota controversia sit. Quod si prior possessor inquietatus est: etsi postea per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit: tamen non potest uti longi temporis præscriptione, quod etiam in Republica servari oportet.

In AUTHENT. ut spons. larg. §. rursus. col. 9. tit. 2.
Nov. 119. cap. 7.

Malæ 3 fidei possessore alienante, cessat longi temporis præscriptio, si verus dominus ignoret suum jus, & alienationem factam: spectatur ergo triginta annorum defensio. Si vero is, qui putabat easdem res sibi competere, hoc agnoscens, intra decem annos inter præsentem, & viginti inter absentes litem non fuerit contestatus: possessor præscriptione munitus, firmiter eas habebit.

In AUTHENT. ut spons. larg. §. De præscriptione.
col. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 8.

Quod si quis quibusdam annis præsens sit, quibusdam absens, adjiciuntur ei super decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens.

2. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN.

Longi temporis præscriptio his, qui bona 4 fide acceptam possessionem, & continuatam 5, nec interruptam inquietudine litis 6 tenuerunt, solet patrocinari. PP. v. Kal. Dec. MAXIMO 11. & AQUILINO coss. 286.

3. Iidem AA. & CC. Antonio.

Si vineæ, quas mater tua vitrico tuo in dotem dedit, tuæ proprietatis sunt, nec 7 ulla præscriptio ex transacti temporis prolixitate adolevit: Præses provinciæ restitui tibi eas efficiet.

4. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

Diutina possessio tantum jure successionis 8 sine justo titulo obtenta, prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest. PP. Sirmii, iv. Id. Apr. AA. coss.

(20. Confer. l. 31. l. 40. §. 1. ff. h. t. l. 31. ff. de dolo malo. l. 6. in fin. infr. unde vi. l. un. inf. si per vim. l. ult. inf. de delatorib. l. 133. ff. de reg. jur.

(21. d. l. 133. (22. v. l. 27. §. 1. ff. ad SC. Vellej.

TIT. XXXIII. (1. pr. Inst. de usucap. Nov. 119. c. 7. (2. v. l. un. supr. de usucap. transform. (3. v. Nov. 119. c. 7. (4. l. 27. ff. de contrah. emt. & vendit. (5. l. 2. ff. de usurp. & usucap. (6. l. 1. sup. h. t. l. 19. sup. t. prox. (7. l. 4. sup. de rei vind. l. 2. l. 5. sup. de reb. alien. non alien. l. 4. sup. de usucap. pro emtore. (8. l. 4. sup. de usucap. pro herede.

5. Iidem AA. & CC. Soterico.

Nec petentem dominium ab eo, cui petentis solus error causam possessionis sine vero titulo præstitit, silentii longi temporis præscriptione repelli, juris evidentissimi est. S. Sirmii, xi. Kal. Maji, AA. coss.

6. Pars ex Epistola eorundem AA. & CC.
ad Primosum Præsidem Sirmii.

Si fraude & dolo (licet inter majores vigintiquinque annis) facta venditio est, hanc confirmare non potuit consequens tempus: cum longi temporis præscriptio in malæ fidei contractibus locum non habeat.

7. Iidem AA. & CC. Antez.

Longi temporis possessione munitis, instrumentorum amissio 10 nihil juris aufert: nec diuturnitate possessionis partam securitatem maleficium alterius turbare potest: Dat. Prid. Kal. Jan. AA. coss.

8. Iidem AA. & CC. Celso.

Si is, contra quem supplicas, matris tuæ quondam mancipia quasi filius ex causa tantum adoptionis 11 defendit: affectio destinata, ac illicita 12 adoptionis ad horum dominium ei querendum sola non sufficit. Quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens (temporis) præscriptionem: si hoc tantum initio præcedente is, contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

9. Iidem AA. & CC. Demostheni.

Emtor bona fide contra præsentem 13 decennii præscriptione, (in) cujus initio contestationem haberi sufficit, posteaquam suam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione justæ possessionis defensus, absolvi recte postulat.

10. Iidem AA. & CC. Rhegino.

Nec bona fide possessionem adeptis longi temporis præscriptio post moram litis contestatæ completa proficit 14: cum post 15 motam controversiam in præteritum 16 æstimetur. Dat. Id. Dec. CC. coss.

11. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ P. P.

Super longi temporis præscriptione, quæ ex decem, vel viginti annis introducitur, perspicuo jure sancimus; ut five ex donatione, five ex alia lucrativa 17 causa, bona fide quis per decem, vel viginti annos rem detinuisse probetur, adjecto (scilicet) tempore 18 etiam prioris 19 possessoris: memorata longi temporis exceptio sine dubio ei competat, nec occasione lucrativæ causæ repellatur. Dat. Kal. Jul. DN. JUSTIN. PP. A. coss. 528.

12. Idem A. Joanni P. P.

Cum in longi temporis præscriptione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima, propter res, ubi posita sunt: secunda, propter personas, five utriusque, five alterutrius præsentiam exigimus: & tertia, si in eadem provincia, vel in eadem civitate debent esse personæ, tam petentis, quam possidentis, & res, pro quibus certatur: omnes (eas) præsentis legis amplectimur definitione, ut nihil citra eam relinquatur. † Sancimus itaque, debere in hujusmodi specie utriusque personæ, tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat.

(9. l. 1. sup. de rescind. vendit. (10. l. 6. l. 3. l. 20 sup. de fide instrum. l. 1. inf. quib. caus. cessat longi temp. præscript. (11. l. 10. sup. de suis & legit. liber. (12. Vide tamen l. 5. inf. §. 10. Inst. de adopt. (13. pr. Inst. de usucap. l. un. sup. de usucap. transform. l. 7. inf. quib. non adjicitur. (14. l. 1. l. 2. sup. h. t. (15. l. 10. sup. t. prox. (16. l. 26. in fin. sup. de rei vindicat. (17. l. 26. ff. de acquir. vel amit. possess. (18. l. 2. §. 20. ff. pro emtore. (19. l. 21. ff. de divers. temporal. præscript.

in uno loco, id est, in una provincia: hoc etenim magis nobis eligendum videtur: ut non (in) civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii (magis) præscriptione agentem excludi. † De rebus autem, de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, si in eadem provincia sint, si in vicinia, vel trans mare positæ, vel longo spatio separatæ. Sin autem non in eadem provincia uterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in altera: tunc ut inter absentes causam disceptari, & locum esse viginti annorum exceptioni. Nihil enim prohibet, si in eadem provincia res constitutæ sint, si in alia, super his controversiam in iudicio provinciali moveri, & multo magis in hac florentissima civitate. Quid enim prodest in ipsa provincia esse possessionem, an in alia: cum jus vindicationis incorporale est, & ubicumque res positæ sunt, & dominium earum, & vinculum ad dominum, vel creditorem possit reverti? Ideo enim nostri majores subtilissimo animo, & divino quodam motu ad actiones, & earum jura pervenerunt, ut incorporales constitutæ possint ubicumque jus suum & effectum corporalem extendere. Sit igitur secundum hanc definitionem causa perfectissime composita, & nemo posthac dubitet, neque inter præsentem, neque inter absentes, quid statuendum sit: ut bono initio possessionem tenentis, & utriusque partis domicilio requisiti sit expedita quæstio pro rebus ubicumque positæ: nulla scientia, vel ignorantia expectanda, ne altera dubitationis intricabilis oriatur occasio. † Eodem observando, & si res non soli sint, sed incorporales, quæ in jure consistunt, veluti usufructus, & ceteræ servitutes.

TIT. XXXIV.

IN QUIBUS CAUSIS CESSAT LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Marcellinæ.

Si is, cui colendum i fundum dedisti, post instrumenta 2, quibus dominium ad te pertinere probari posset, per novercam tuam subtraxit: hoc sola præscriptione (longi) temporis defendi non potest.

2. Idem AA. & CC. Dionysio.

In fervorum proprietatis negotio cum usucapio locum habeat, ad quæstionem longi temporis præscriptionis 3 superfluo pervenitur.

3. Idem AA. & CC. Apollinari.

Unus individuum commune pro solido possidens, intervallo (longi) temporis, quominus socius portionem vindicare, vel eum communi dividendo iudicio provocare possit, non defenditur: cum neque familiæ exercundæ 4 iudicium, neque communi dividendo actio excludatur longi temporis præscriptione. 111. Kal. April. Sirmii, CC. coss.

4. Idem AA. & CC. Libroæ.

Hereditatem 5 quidem petentibus longi temporis præscriptio nocere non potest: verum his, qui nec pro herede, nec pro possessore, sed pro emto, vel donato, seu alio titulo res, quæ ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident: cum ab his successio vindicari non possit 6, nihil hæc juris definitio nocet. 111. Id. Septembr.

5. Idem AA. & CC. Hofimo.

Si puerum non pro derelicto habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumtibus tuis (sicut adseveras) liberum existimans curasti 7: longi temporis præscriptione, quominus dominus ejus offerens erogata recte vindicet, defendi non potes.

TIT. XXXV.

QUIBUS NON OBJICITUR LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

1. Imp. ALEX. A. Venulejo.

Tempus expeditionis i adversus petitiones, si quæ competisse juste probari possunt, præscriptionem non parit. vi. Non. Jul. JUL. & CRISPO coss. 225.

Frustra precibus impetratur, quod per restitutionem in integrum conceditur.

2. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC.

Aurelio (Archiatro.)

Cum per absentiam tuam eos, de quibus quereris, in res juris tui irruisse adseveras, teque ob medendi curam a Comitatu nostro discedere non posse, palam sit, Præfectus prætorio noster accersitis his, quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non necessario autem petis ex longi temporis diuturnitate præscriptionem tibi non opponi, quando iustæ absentia ratio, & necessitatis publicæ obsequium ab hujusmodi præjudicio te defendat. PP. xv. Kal. mart. Nicomedia, MAX. 11. & AQUIL. coss. 286.

3. Idem AA. & CC. Numidio Correctori Italiae.

Non 2 est incognitum, id temporis, quod in minore ætate transmissum est, longi temporis præscriptioni non imputari: ea enim tunc currere incipit 3, quando ad majorem ætatem dominus rei pervenerit. PP. iv. Idib. Sept. ipsi iv. & iv. AA. coss. 290.

4. Idem AA. & CC. Crispino.

Si possessio inconcussa sine controversia 4 perseveravit: firmitatem suam teneat objecta præscriptio, quam contra absentes, vel Reipublicæ causa, vel maxime fortuito casu, nequaquam valere decernimus. PP. vi. Kal. Mart. ANNIBALIANO, & ASCLEPIODOTO coss. 292.

5. Idem AA. & CC. Januario.

Neque mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati, vel fideicommissi, vel tutelæ, seu alii cuilibet personali 5 actioni longi temporis præscriptionem objici posse, certi juris est. S. Kal. Febr. AA. coss.

6. Idem AA. & CC. Dulcio.

Ab hostibus captus, ac postliminio reversus, actione in rem directa, vel qualibet alia dominium vindicando, temporis adversarii possessionem frustra times 6: cum adversus eos, qui restitutionis auxilio quacumque ratione juvantur, hujusmodi factum non opituletur.

Præscriptio temporis contra præsentem, finitur annis decem: contra absentem, annis viginti.

7. Idem AA. & CC. Cassandro.

Præscriptione bona fide possidentes adversus præsentem annorum decem 7, absentes autem viginti muniuntur. Quod si ex alicujus persona de petitorum parte restitutionis 8 pretendatur auxilium: deducto eo, quo si quid fuerit gestum, succutiri solet, residuum tempus computari, rationis est.

{20. Fac. l. 1. supr. de contrah. emt. l. 15. supr. de rescindend. vendit. (21. Excip. Nov. 119. c. 7.

TIT. XXXIV. (1. v. l. 1. supr. de usucap. transform. l. 1. supr. comman. de usucap. l. 2. infr. de præscript. 30. vel 40. annor. (2. l. 7. supr. tit. prox. (3. Immo vide l. 3. ff. de divers. temporal. præscript. (4. l. un. §. 1. vers. nemo infr. de annali præscript. l. 22. supr. famil. exercund. l. ult. ff. pro dot. vide tamen l. 2. supr. de commun. rer. alien. (5. l. 2. supr. de jur. delib. (6. l. 9. ff. de hered. petit. l. 1. supr. de inoff. testam. excip. l. 13. §. 4. §. 5. §. 8. §. 9. ff. de heredit. petit.

(7. Confer l. 3. infr. de infant. expos. (8. Tit. XXXV. (1. v. supr. de restitut. milit. (2. l. 1. in fin. l. ult. supr. de quis rem minoris l. 5. supr. in quib. caus. in integr. restit. non est necess. (3. v. d. l. 5. l. 3. infr. de præscript. 30. vel 40. annor. (4. Vide enim l. 10. supr. de præscript. longi temp. (5. Vide tamen l. 3. vers. l. ult. inf. de præscript. 30. vel 40. annor. l. 1. §. 1. infr. de annali præscript. (6. Adde l. penult. ff. de capt. & post. (7. l. 9. supr. de præscr. longi temp. (8. v. l. 3. l. 6. sup. h. t.

Militibus in expeditione degentibus adversus prescriptionem contra eos inchoatam succurritur, non delictis in domo suo manentibus.

8. Imp. JUSTINIAN. A. Mennæ P. P.

Sancimus his solis militibus 9, qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari: illis temporibus, per quæ citra expeditionum necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus degunt, minime eos ad vindicandum hoc privilegium adjuvantibus. Dat. Kal. Apr. Constantinop. DECIO cos. 529.

TIT. XXXVI.

SI ADVERSUS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPONATUR.

1. Imp. GORD. A. Veneriæ.

Diuturnum silentium longi temporis præscriptione corroboratum, creditoribus pignus 1 persequentibus inefficacem actionem constituit: præterquam si debitores, vel qui in eorum jura successerunt, obligatæ rei possessioni incumbant. Ubi autem creditori a possessore longi temporis præscriptio objicitur, personalis actio adversus debitorem salva ei competit.

2. Imp. DIOCLET., & MAXIM. AA. & CC. Marcellæ.

Si debitori heres non existit, sed iusta viginti annorum possessione collata in re donatio 2 corroborata est: neque personali actione, quia debitori non successit, conveniri te juris ratio permittit: neque data pignori prædia post intervallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam præsentibus creditoribus decem annorum præscriptionem opponi posse, tam Rescriptis nostris, quam priorum Principum statutis probatum sit.

TIT. XXXVII.

DE QUADRIENNI 1 PRÆSCRIPTIONE.

Contra fiscum præscribitur quadriennio continuo.

1. Imp. CONSTANT. A. ad Orphitum P. V.

Notum est, a fisco quæstionem post quadriennium (continuum) super bonis vacantibus 2 inchoandam non esse. Additum est, & eos, qui nostra largitate nituntur, nulla inquietudine lacessendos: nec his a fisco nostro controversiam commovendam, qui quoquo modo, aut titulo eadem res possederint.

2. Imp. ZENO A. Æneæ Comiti rerum privatarum.

Omnes 3, qui quascumque res mobiles, vel immobiles, seu se moventes 4, vel in actionibus, aut quocumque jure constitutas, a sacratissimo ærario comparaverint: eos quin etiam, quibuscumque res mobiles, seu immobiles; seu se moventes, aut in actionibus, vel quocumque jure constitutæ, munificentia principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter privilegiis, quæ ex divinis sanctionibus inelytæ recordationis Leonis, & nostræ pietatis super certis patrimoniis antea emtores consecuti sunt, perpotiri (sancimus;) & ita cunctos hujusmodi beneficiis, seu privilegiis perfrui, tamquam si super singulis substantiis seu patrimoniis etiam nunc, vel postea data fuisset hujusmodi dispositio: nec posse contra emtores prædictarum rerum factos jam, (vel futuros,) vel contra eos, quibus super hujusmodi rebus largitas nostra delata est, vel fuerit, aliquas actiones in rem dominii, vel hypothecæ 6 gratia, vel in personam civiles, seu prætorias, vel

ex legibus, seu sacratissimis Constitutionibus descendentes, vel quaslibet alias (licet nominatim præsentis sanctione non sint comprehensæ) moveri: data volentibus licentia intra quadriennium contra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere, ita tamen, ut post elapsum quadriennium, nec sacratissimum fiscum licere sibi quibuslibet actionibus pulsare cognoscant.

§. 1. Ad hæc fiscalium rerum emtoribus cum ratione justitiæ consulentes jubemus, quotiens competens scrinium gestis intervenientibus distractarum rerum pretia sese disposuerit suscepisse, minime post hujusmodi solutæ pecuniæ depositionem emtores, quasi non numeratis pecuniis molestari, vel necessitatem iisdem emtoribus imponi (licet non solemnem consecuti fuerint securitatem) soluta fuisse pretia probare. Sed cum sit in arbitrio pretia suscipientis, minime deponere, sese, quod non acceperit suscepisse: ita convenit nec emtores plenissimam ex hujusmodi depositione super pretii solutione securitatem consecutos, ullum (sicut dictum est) ulterius probationis gravamen penitus formidare.

2. Imp. JUSTINIANUS 7. A. Floro Comiti rerum privatarum, & Curatori dominicæ domus, & Petro viro illustri Curatori divinæ domus Serenissimæ Augustæ, & Macedonio viro illustri Curatori & ipsi dominicæ domus (Serenissimæ Augustæ.)

Bene a Zenone 8 divæ memoriæ fiscalibus alienationibus profectum est, ne homines, qui ex nostro ærario donationis, vel emtionis, vel cujuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, si quid circa contractum contrarium emerferit, vel evictionis, vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium, vel hypothecam respiciens, aliquod sustineant detrimentum, sed adversus emtores quidem, vel donationem accipientes, vel per alios titulos alienationis quicquam detinentes, minime quæcumque actiones moveantur: sed tantummodo contra ærarium usque ad quadriennium tantum: quo translapso, neque adversus fiscum aliqua remaneat actio. Sed scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus gnaviger observari: sed non simili modo rem fuisse observatam circa eas res, quæ a Sacratissimis imperatoribus, non a fiscalibus rebus, sed ex privata eorum substantia procedunt: Quod satis irrationabile est. Quæ enim differentia introducitur, cum omnia Principis esse intelligantur, sive ex sua substantia, sive ex fiscali fuerit aliquid alienatum? Eodemque modo, & si a Serenissima Augusta 9 aliquid alienetur, quare non 10 eadem utatur prærogativa? sed curatores nostri, per quos solemus substantiam nostram gubernare, necesse habeant in venditionibus rerum, & evictionem, & alia quæ sunt privatæ utilitatis pacta, emtionalibus instrumentis addere, vel quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis agnoscere, vel in permutationibus, vel in transactionibus, si & hoc fuerit celebratum: hoc enim est eorum, qui nec Majestatem Imperialem agnoscunt, nec quantum inter privatam fortunam, & Regale culmen medium est, & qui nostros Curatores, per quos res divinarum domuum aguntur, aliquibus injuriis, vel damnis afficere conantur. Quæ omnia rescantes, per hanc generalem, & in perpetuum valituram legem sancimus, omnes alienationes de aula procedentes, sive a nostra clementia, sive a Serenissima Augusta conjugæ nostræ, sive ab his, qui postea digni fuerint nomine imperiali, sive jam alienatum quiddam est, sive postea fuerit, sine omni inquietudine permanere, sive res eis per nosmetipsos, sive per procuratores (ex epistalmate tamen nostro) fuerint assignatæ. Et nemo audeat eos, qui res accipiunt per quemcumque titulum alienationis, sive mobiles, sive immobiles, seu se moventes, vel jura incorporalia, vel panes civiles, judiciis adficere, vel sperare aliquam contra eos esse sibi viam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis motus, & spes hujus petulantia. Sed adversus domos nostras habeant intra quadriennium tantum secundum imitationem fisci, quas existimant posse sibi competere actiones in rem, vel hypothecariam: ut ex nostra jussione causa moveatur, & competentem mereatur effectum. Quod si quadriennium fuerit emensum: nec adversus domum nostram habeat quis quamcumque actionem. Quia igitur multa scimus, tam nosmetipsos, quam Serenissimam Au-

(9. l. ult. supr. de restitut. milit.)

TIT. XXXVI. (1. l. 7. l. ult. sup. de oblig. & act. l. 19. inf. de evictionib.)

(2. v. l. 11. supr. de præscript. longi temp.)

TIT. XXXVII. (1. §. ult. Inst. de usucap. (2. l. 5. §. 7. ff. si quis omnia causa testam. l. 18. ff. de usurpat. & usucap. l. 10. ff. de divers. temporal. præscript. l. 1. §. 2. ff. de jure fisci. (3. v. d. §. ult. Inst. de usucapion. (4. v. l. 93. ff. de verb. signif. (5. Abrog. l. ult. supr. si advers. fiscum l. 1. supr. de hered. vel act. vendita. l. 13. §. 9. ff. de hered. petit. (6. v. §. ult. Inst. de usucap.)

(7. d. §. ult. (8. l. 1. sup. h. e. (9. l. 31. ff. de legib. l. 6. in fin. de juro fisci. (10. Vide tamen l. 56. juncta l. 57. ff. de legat. 2.)

gustam conjugem nostram variis personis jam donasse, & vendidisse, & per alios titulos adsignasse, & maxime sacrosanctis Ecclesiis, & xenonibus, & ptochotrophis, & Episcopis, & monachis, & aliis innumerabilibus personis: & eandem liberalitatem ex nostra substantia, sive serenissimæ conjugis nostræ esse confectam: sancimus etiam 11 eos firmo jure habere, quod consecuti sunt; ita ut contra illos quidem nulla moveatur actio: intra quadriennium autem ex præsentis die numerandum pateat omnibus aditus contra nostras divinas domos, suas actiones super eisdem rebus movere: scituris, quod præfate quadriennio finito, neque adversus domos nostras aliquis eis reservetur regressus. Cum enim multa privilegia Augusta fortuna meruit, & in donationibus sine insinuatione 12 gestorum omnem firmitatem habentibus, & super rebus, quas pro tempore Serenissimus Princeps divinæ Augustæ constante matrimonio donaverit 13, vel ipse a Serenissima Augusta per donationis titulum consequatur, ut maneat illico donatio plena, nullo alio confirmationis tempore expectando: ita & hoc videatur imperiale esse privilegium. Qui enim suis consiliis suisque laboribus pro toto 14 orbe terrarum die nocteque laborant, quare non habeant dignam suam prærogativa fortunam? Quæ ergo pro Augusto honore, & cautela res accipientium, nostra statuit æternitas, hæc tam Sublimitas tua, quam ceteri omnes Judices nostri observare festinent, ex eo tempore valitura, quo nutu Divino Imperiales suscepimus infulas. Dat. v. Kal. Dec. Constantinop. post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

T I T. XXXVIII.

NE REI DOMINICÆ, VEL TEMPLORUM VINDICATIO
TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE SUBMOVEATUR.1. Imp. VALENS, & VALENT. AA. ad Probum.
P. P. Gallia.

Sæpenumero præceptum est, ut servi atque liberti, colonique præterea rei nostræ 1, necnon etiam eorum soboles, ac nepotes, quicumque de nostris possessionibus recessissent, ac se ad diversa militiæ genera contulissent: cingulo, in quod obrepserant fraudulenter, exuti, si ad aliquas fortasse trascenderint dignitates, omni temporis definitione submota, nostro patrimonio reddantur.

2. Imp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.
Dextro Comiti rerum privatarum.

Universas terras, quæ a colonis, sive emphyteuticariis dominici juris, Reipublicæ 2, vel juris sacrorum templorum, in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his, qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente, jubemus restitui: ita ut nec pretium 3 quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Dat. v. Non. Jul. Constantinop. VALENT. A. IV. & EUTROPIO COSS. 387.

3. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Paulinum
Com. dominicæ rei.

Si 4 qua (unquam) loca ad sacrum dominium pertinentia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris census fidem in sua jura retrahantur. Rescripta igitur obreptionibus 5 impetrata, eum præscriptione longi temporis, & novi census præjudicio submovebit auctoritas tua: atque ita omnia suo corpori, quæ sunt avulsæ, restituet: neque enim incubatio diuturna, aut novella professio, proprietatis nostræ privilegium abolere poterit. Dat. v. Kal. Apr. ARCADIO V. & HONOR. III. AA. COSS. 326.

T I T. XXXIX.

DE PRÆSCRIPTIONE XXX. VEL XL. ANNORUM.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Arianæ.

Cum adseveres, te absente, eos, qui oculos prædiis tuis impofuerant, operam dedisse, ut annonariæ collationis prætextu, vili pretio ab officio Præfidiali prædia tua distraherentur; si legitimi temporis spatium ex venditionis die fluxit: qui provinciam regit, inter vos cognoscet, & quod publico jure præscriptum est, statuet. Sin autem nondum ex die publicæ venditionis legitimum tempus transmissum sit: Judex examinatis allegationibus tuis, quod rei qualitas dictaverit, sequetur: non ignarus, si injustam esse emtionem perspexerit, pretium 1, quod pro vitioso contractu datum est, secundum principalium statutorum tenorem malæ fidei emtoribus restitui non oportere.

2. Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Volusianum PP.

Male agitur cum dominis prædiorum, si tanta precario possidentibus prærogativa defertur, ut eos post quadraginta annorum spatia qualibet ratione decursa inquietare non liceat: cum lex Constantiniana jubeat ab his possessoribus initium non requiri, qui sibi potius, quam alteri possederunt. Eos autem possessores non convenit appellari, qui ita tenent, ut ob hoc ipsum solitam debeant præstare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem conductor 2 accedit, diu alienas res tenendo, jus sibi proprietatis usurpet: ne cogantur domini aut amittere, quæ locaverunt, aut conductores utiles sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Dat. VIII. Kal. August. VALENTIN. & VALENT. AA. COSS. 365.

3. Imp. HONOR. & THEOD. AA.
Asclepiodoto PP.

Sicut in rem speciales, ita de universitate, ac personales actiones ultra triginta annorum spatium minime protendantur; sed si qua res, vel jus aliquod postuletur, vel persona qualicumque actione, vel perfectione pulsatur: nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio metuenda. † Eodem etiam (jure) in ejus persona valente, qui pignus, vel hypothecam non a suo debitore, sed ab alio (per longum tempus) possidente nititur vindicare. † Quæ ergo antea non motæ sunt actiones, triginta annorum jugi silentio, ex quo 3 jure competere cœperunt, vivendi ulterius non habeant facultatem: nec sufficiat precibus 4 oblatis speciale quoddam (licet per annotationem) promeruisse responsum, vel etiam (in) judiciis allegasse: nisi allegato sacro Rescripto, aut in judicio postulatione deposita, fuerit subsecuta (per executorem) conventio: non sexus fragilitate, non absentia, non militia contra hanc legem defendenda, sed papillari ætate dumtaxat 5 (quamvis sub tutoris defensione consistat) huic eximenda sanctioni. Nam cum ad eos annos pervenerint, qui ad sollicitudinem pertinent curatoris, necessario eis similiter, ut aliis annorum triginta intervalla servanda sunt. † Hæc autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ, quæ antiquis temporibus limitabantur. Post hanc vero temporis definitionem nulli movendi ulterius facultatem competere censemus, etiamsi se legis ignorantia excusare tentaverit. Dat. VIII. Kal. Decembr. Constantinop. VICTORE & SYMMACO COSS.

4. Imp. ANASTASIUS A. Matroniano PP.

Omnes nocendi quibuslibet modis artes omnibus amputantes. cunctas quidem temporales exceptiones, quæ ex vetere jure, vel ex Principalibus decretis descendunt, tamquam si per hanc legem specialiter, ac nominatim fuisse enumeratæ, cum suo robore durare, & suum cunctis, quibus competunt, vel in posterum competere valuerint, pro suo videlicet tenore præsidium in

(1. v. l. 7. sup. de legib. (12. l. 34. infr. de donationib. (13. l. pen. sup. de donationib. inter vir. & uxor. (14. Fac. proem. Inst. §. 1. vers. omnes vero.

TIT. XXXVIII. (1. arg. l. 2. sup. commun. de usucap. (2. Confer. l. 6. infr. de operib. publ. (3. v. l. 23. sup. de rei vindic. l. 1. in fin. inf. tit. prox. (4. l. 2. inf. de fundis & salib. rei dominicæ. (5. v. sup. si contra jus vel utilit. pub.

TIT. XXXIX. (1. Confer. l. 23. sup. de rei vindic. adde l. 7. sup. ad SC. Vellei. l. 2. in fin. sup. ne rei domin. vel templ. vindic. l. 2. infr. si vendit. pign. l. 16. inf. de eviction. l. 7. in fin. infr. de agricol. & censu. (2. v. l. 1. sup. commun. de usucap. (3. l. 1. in fin. infr. de annali præscript. (4. l. 2. sup. quando libellus principi datus. (5. Confer. l. 5. sup. in quibus caus. in integr. restit. non est necessaria.

perpetuum deferre decernimus. Quicquid autem præteritarum præscriptionum, vel verbis, vel sensibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuum valituram legem sancimus, ut si quis contractus, vel si qua sit actio, quæ cum non esset expressim supradictis temporalibus præscriptionibus concepta, quorundam tamen vel fortuita, vel excogitata interpretatione sæpe distarum exceptionum laqueos evadere posse videatur, huic saluberrimæ nostræ sanctioni succumbat, & quadraginta annorum curriculum proculdubio sopiatur: nullumque jus privatum, vel publicum 6 in quacumque causa 7, vel quacumque persona, quod prædictorum quadraginta annorum extinctum est jugi silentio, moveatur: sed quicumque super quolibet jure, quod per memoratum tempus inconcussum, & sine ulla re ipsa illata judiciaria contentione possedit, superque sua conditione 8, qua per idem tempus absque ulla judiciali sententia simili munitione potius est, sit liber, & præsentis saluberrimæ legis plenissima munitione secutus. Dat. IV. Kal.

* *Constantinop.* * OLYB. V. C. COSS.

5. Idem A. ad Thomam PP. per Illyricum.

Præscriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem conditionem vocantur, opponi non patimur, sed genitalem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostræ pietatis lex de aliis loquitur conditionibus: nec anterioribus constitutionibus, per eandem novellam legem derogatur, quæ manifestissime curiales 10, & liberos eorum, explosis temporalibus præscriptionibus, patriis suis reddi præcipiunt.

Prædii tributarii dominium præscribi potest, canon ejus non potest.

6. Idem A. Leoni PP.

Comperit nostra Serenitas, quosdam sacratissimam nostræ pietatis constitutionem 11, quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad præjudicium etiam publicarum 12 functionum solutionis trahere conari: & si quid per tanti, vel amplioris temporis lapsum minime, vel minus, quam oportuerat tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari contendere: cum hujusmodi conamen manifestissime sensui propositoque nostræ legis obviare noscatur: ideoque jubemus eos, qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei, seu dominio nequaquam removeri: functiones autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere compelli 13, nec huic parti cujuscumque temporis præscriptionem oppositam admitti.

7. Imp. JUSTINUS A. Archelao PP.

Cum notissimi juris sit, actionem hypothecariam in extraneos quidem suppositæ rei detentatores annorum triginta finiti spatiis, si non interruptum erit silentium, ut lege cautum est, id est, etiam per solam conventionem, aut si atas impubes excipienda monstratur, in ipsos vero debitores, aut heredes eorum primos vel ultiores nullis exspirare lustrorum curibus, nostræ provisionis esse perspeximus, hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortalis timore teneantur. §. 1. Quamobrem jubemus hypothecarum persecutionem, quæ rerum movetur gratia, vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum heredes, non ultra quadraginta annos, ex quo competere cœpit, prorogari, nisi conventio, aut atas (sicut dictum est) intercesserit: ut diversitas utriusque rerum persecutionis, quæ in debitorem, aut heredes ejus, quæque movetur in extraneos, in solo sit annorum numero: verum in aliis omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali his custodiendis, quæ prisca Constitutio sanxit justitia. §. 2. Sed cum illud etiam in forensibus controversiis ventilabatur, an creditor anteriora jura prætendens, potest posteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam ultra triginta annos inquietare, utpote imaginem debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus, & hoc dirimere. Et sancimus, donec communis debitor vivit: non posse creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille vivit, merito anterior creditor confidit, utpote apud debitorem ejus possessione per

posteriorem creditorem constituta. Ex quo autem in fata sua debitor decefferit, ex eo quasi suo nomine possidentem posteriorem creditorem merito posse triginta annorum opponere præscriptionem: & secundum hanc distinctionem computationem temporum adhibendam, ut ex persona quidem sua posterior creditor triginta annos, (per) quos ipse post mortem debitoris possedit, opponat. Sin autem conjungere voluerit suæ possessioni, quam post mortem debitoris habuit, etiam tempus, quo vivente debitore vel ipse creditor, vel communis debitor detinuit, tunc quadraginta annorum exceptionis jura tractari, & quantum deest, ad quadraginta annorum possessionem, per quam & ipse debitor creditorem repellere poterat, hoc se possedisse ostendat. §. 3. Eodem jure pro temporum computatione observando, & si posterior creditor anteriori creditori offerre 14 debitum paratus est, & is creditor longævam possessionis præscriptionem ei opponere conatur. §. 4. Illud autem plus quam manifestum est, quod in omnibus contractibus, in quibus sub aliqua conditione, vel sub die certa, vel incerta, stipulationes, & promissiones, vel pacta ponuntur post 15 conditionis exitum, vel post institutæ diei certæ, vel incertæ lapsum, præscriptiones triginta, vel quadraginta annorum, quæ personalibus, vel hypothecariis actionibus opponuntur, initium accipiunt. Unde evenit, ut in matrimoniis, in quibus redhibitio dotis 16, vel ante nuptias donationis in diem incertam mortis, vel repudii differri solet, post conjugii dissolutionem earumdem curricula præscriptionum personalibus itidem actionibus, vel hypothecariis opponendarum initium accipiant. §. 5. Immo & illud proculdubio est, quod, si quis eorum, quibus aliquid debetur, res sibi suppositas sine 17 violentia tenuerit: per hanc detentionem interruptio fit præteriti temporis, si minus effluxit triginta, vel quadraginta annis: & multo magis, quam si esset interruptio per conventionem introducta: cum litis contestationem imitetur ea detentio. Sed & si quis debitorum ad agnoscendum 18 suum debitum secundam cautionem in creditorem exposuerit: tempora memoratarum præscriptionum interrupta esse videbuntur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quæ scilicet innovata permanet tam in personalibus, quam in hypothecariis actionibus. Namque improbum est, debitorem hunc contradicere, qui ne sub accusatione creditoris more debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit. §. 6. In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos 19, vel menses, aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cujusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est: nulla scilicet danda licentia vel ei, qui jure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoscumque alios annos detinuerit, dicendi ex transacto tempore dominium sibi in iisdem rebus quæsitum esse: cum in eodem statu semper manere datas jure emphyteutico 20 res oporteat: vel conductori, seu procuratori rerum alienarum dicendi ex quocumque temporum curriculo non debere se domino volenti post completa conductionis tempora possessionem recipere, eandem reddere, Dat. Kal. Decembr. PHILOXENO & PROBO COSS. 525.

8. Imp. JUSTINIANUS A. Mennæ PP.

Si quis emtionis, vel donationis, vel alterius cujuscumque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem, vel viginti annos possederit, & longi temporis exceptionem contra dominos ejus, vel creditores hypothecam 21 ejus prætendentes sibi adquisierit, posteaque fortuito casu possessionem ejus rei perdidit: posse eum etiam actionem ad vindicandam rem eandem habere sancimus: hoc enim & veteres leges (si quis eas recte inspexerit) sanciebant. §. 1. Quod si quis eam rem desiderat possidere, cujus dominus, vel is, qui suppositam eam habebat, exceptione triginta, vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium non indiscrete, sed cum moderata divisione ei præstari censemus: ut si quidem bona fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti præsidio: sin vero mala fide eam adeptus est, indignus eo videbatur: ita tamen, ut novus possessor, si quidem ipsa rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memorata exceptionis necessitate expul-

(6. l. ult. infr. de fundis patrimonialib. l. ult. infr. de fundis rei privata. (7. Excipe l. 6. infr. h. t. (8. v. l. 12. infr. de cohortalib. excip. l. 5. infr. h. t. (9. Immo vide l. 4. in fin. supr. eod. (10. l. 55. infr. de decurionib. (11. d. l. 4. (12. v. l. ult. infr. de fund. patrimonialib. l. ult. infr. de fund. rei priv. (13. l. 2. supr. commun. de usucap.

(14. Adde l. ult. infr. de his, qui in prior. creditor. locum. (15. Adde l. 8. in fin. infr. h. t. l. 1. in fin. infr. tit. prox. (16. l. 30. supr. l. 43. in fin. ff. de jure dot. (17. l. 5. infr. de exceptionib. (18. l. 18. §. 1. ff. de constituta pecun. (19. v. l. ult. supr. de usuris. (20. v. l. 1. supr. in quib. caus. cessat longi temp. præscripti. (21. l. 1. ff. de Publiciana in rem act.

sus est; commodum detentionis sibi acquirat. Sin vero nullum jus in eadem re quocumque tempore habuit, tunc licentia sit priori domino, vel creditori, qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & heredibus eorum ab injusto detentatore eam vindicare: non obstante ei, quod prior possessor triginta, vel quadraginta annorum exceptione eum removerat: nisi ipse injustus possessor triginta, vel quadraginta annorum, ex eo tempore computandorum ex quo prior possessor, qui evincit, ea possessione excidit, exceptione munitus est. §. 2. Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violententer eam abstulerit, omnimodo licebit priori possessori sine ulla distinctione eam vindicare. §. 3. Sed & si quis non per vim, sed per sententiam Judicis eam obtinuerit, ea tantum occasione, quod absens prior possessor ad litem vocatus minime 22 responderit: licebit ei, & ad similitudinem ceterorum, qui rei dominium habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superque ea cognitionalia subire certamina. §. 4. Exceptionem etiam triginta, vel quadraginta annorum in illis contractibus, in quibus usuræ promissæ sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor usuras minime persolvit. Dat. III. Id. Dec. Constantinop. DN. JUSTIN.

9. Idem A. Demostheni PP.

Sæpe quidam suos obnoxios in iudicium vocantes, & judiciariis certaminibus ventilatis, non ad certum finem lites perducebant: sed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscumque casus (cum sortes humanæ multæ sint) qui nec dici, nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam triginta annorum spatium effluerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatas videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta 23, eam tamen in quadragesimum annum extendimus: cum non similis sit, qui penitus ab initio tacuit, ei, qui & postulationem deposuit, & in iudicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen sæpe posteritati hujus causæ cursum eum relinquere posse definimus, ut ejus heredibus, vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

TIT. XL.

DE ANNALI EXCEPTIONE ITALICÆ CONTRACTUS TOLLENDÆ, ET DE DIVERSIS I TEMPORIBUS, ET EXCEPTIONIBUS, ET PRÆSCRIPTIONIBUS, ET INTERRUPTIO- NIBUS EARUM.

1. Imp. JUSTIN. A. Juliano PP.

Super annali 2 exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tantæ moles altercationum in omnibus judiciis exorta sunt, quantas & enumerari difficile, & explanare impossibile est. † Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate, & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Denique illud spatium annale alii quidem ita effuse interpretabantur, ut possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium standum esse putaverunt. Et in nostris temporibus sæpius super hujusmodi calculo a iudicibus variatum est: unde nec facile suum effectum in litigiis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones, vel præscriptiones sufficiant: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectos imperio minime patimur. Ideoque memorata annali exceptione penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones, & præscriptiones in judiciis suum vigorem ostendant: siue quæ super decennio, vel viginti, vel triginta, vel quadraginta annis introductæ sunt, siue quæ minoribus spatiis concluduntur. §. 1. Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem

acceperunt, clarioribus, & compendiosis sanctionibus renovari: jubemus omnes personales actiones, quas verbosa quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum spatiis concludi: nisi legitimus modus, qui & veteribus, & nostris legibus enumeratus est, interruptionem temporis introduxerit, sola hypothecaria (actio) quadraginta annorum utente curriculum. Nemo itaque audeat, neque actionis familiaris exciscundæ, neque communi dividendo, neque finium regundorum, neque pro socio, neque furti, neque vi bonorum raptorum, neque alterius; cujuscumque personalis actionis vitam longiorem esse triginta annis interpretari: sed ex quo ab initio competit, & semel nata est, & non iteratis fabulis sæpe recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, post memoratum tempus finiri: exceptis omnibus actionibus, licet personales sint, quæ in iudicium deductæ sunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & postea silentio traditæ sunt: in quibus non triginta, sed quadraginta annos esse expectandos, ex quo novissimum litigatores tacuerunt, lex nostra antea promulgavit. §. 2. Ne autem imperfecta sanctio videatur, cum in maternis 4 quidem rebus filiisfamilias tempora exceptionum currere dispositum erat, ex quo sacris paternis absoluti sunt, in aliis autem, quæ minime acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum: apertissima definitione sancimus, filiisfamilias in omnibus his casibus, in quibus habent res minime patribus suis acquisitas, nullam temporalem exceptionem opponi, nisi ex quo 5 actionem movere potuerint, id est, postquam manu paterna, vel ejus, in cujus potestate erant constituti, fuerint liberati. Quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerint, quod etiam maluerint, minime adimplere lege obviante valebant? Dat. xv. Kal. Apr. Constantinop. LAMP. & OREST. VV. CC. COSS. 530.

2. Idem A. Juliano PP.

Ut perfectius omnibus consulamus, & nemini absentia 6, vel potentia, vel infantia penitus adversarii sui noceat, sed sit aliqua inter desides 7, & vigilantes differentia: sancimus, si quando abfuerit is, qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, & desiderat dominus rei, vel creditor suam intentionem proponere, & non ei licentia sit absente suo adversario, qui rem detinet, vel infantia 8, vel furore laborante, & neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in magna potestate constituto, sua auctoritate (eas res usurpare:) licentia ei detur adire Præsidem (Provinciæ,) vel libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra constituta tempora, & interruptionem temporis facere, & sufficere hoc ad plenissimam interruptionem. Sin autem nullo poterit modo Præsidem adire, saltem ad locorum Episcopum eam, vel Defensorem civitatis, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Sin autem abfuerit vel Præses, vel Episcopus, (vel Defensor civitatis) liceat ei proponere 9 publice, ubi domicilium habet possessor, seu Tabulariorum subscriptione: vel, si civitas Tabularios non habet, cum trium testium subscriptione; & hoc sufficere ad omnem temporalem interruptionem, siue triennii, siue longi temporis, siue triginta, vel quadraginta annorum sit. Omnibus aliis, quæ de longi temporis præscriptione vel triginta, vel quadraginta annorum curriculum constituta sunt, siue ab antiquis legum conditoribus, siue a nostra Majestate, in suo robore duraturis. Dat. Constantinop. kal. octob. post Consulatum Lampadii, & Orestis VV. CC. COSS.

3. Idem A. Joanni P. P.

Si ex multis causis quidam obnoxium habens, & maxime ex similibus quantitibus, in unius quidem causæ summa libellum conventionis composuerit, causam tamen non expresserit; apud veteres agitabatur, an videatur omnes causas in iudicium deduxisse, an veritissimam earum, aut omnino nihil fecisse, cum ejus sensus incertus esse appareat? Sed & in judiciis in multis casibus tales altercationes ventilatas invenimus, & maxime propter longi temporis interruptionem. Si enim personalis forte fuerat nota

(3. l. 3. sup. tit. prox. l. 5. sup. quib. non objicitur, adde l. ult. infr. unde vi. (4. l. 1. in fin. sup. de bon. matern. (5. l. 3. sup. tit. prox. l. 4. sup. de bonis qua lib. (6. v. l. 1. ff. si mulier ventris nom. (7. v. l. 3. in fin. inf. h. t. l. 24. in fin. ff. qua in fraud. credit. v. l. ult. sup. depositi. (8. l. 2. in fin. ff. ex quib. caus. major. (9. v. l. 4. §. 5. ff. de damno infect. adde Nov. 112. c. 3.

(22. l. 1. sup. de restitut. milit. (23. Adde l. 1. sup. de præscr. longi temp. TIT. XL. (1. Lib. 44. D. 3. (2. Confer. l. ult. sup. de tempor. in integr. restitut.

actio, hypothecariz autem actionis nulla mentio procedebat: quidam putabant, personalem quidem esse temporis interruptione perpetuatam, hypothecariam autem evanescere taciturnitate sopitam. Et si quis generaliter dixerat, *obnoxium sibi aliquem constitutum*, atque dubitationes emergebant, si omnes ei competentes actiones hujusmodi narratione contineri credantur: an vero quasi silentio circa eas habito tempore expirare, nullo ex incerta libelli confessione adminiculo ei adquisito. Sancimus itaque, nullam in iudiciis in posterum locum habere talem confusionem: sed qui *obnoxium suum* in iudicium clamaverit, & libellum conventionis ei transmiserit, licet generaliter nullius causæ mentionem habentem, vel unius quidem specialiter, tantummodo autem personales actiones, vel hypothecarias continentem, nihilominus videri jus suum omne eum in iudicium deduxisse: & esse interrupta temporum curricula: cum contra desides 10 homines, & sui juris contemtores, odiosæ exceptiones opposita sunt. Dat. *Constantinop.* post Consulatum LAMPADII, & ORESTIS VV. CC. 531.

T I T. XLI.

DE ALLUVIONIBUS 1, ET PALUDIBUS, ET PASCUIS 2
AD ALIUM STATUM TRANSLATIS.

1. Imp. GORD. A. Matco.

Quamvis fluminis naturalem cursum opere manu facto alio non liceat avertere 3, tamen ripam suam adversus rapidi amnis impetum munire, prohibitum non est. Et cum fluvius priore alveo derelicto, alium sibi facit: ager, quem circumit 4, prioris domini manet. Quod si paulatim 5 ita auferat, ut alteri parti applicet: id alluvionis jure ei quaeritur, cujus fundo accrescit.

2. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA.

Cæsario P. P.

Hi, quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores, pro terris, quas possident, tributorum præstationem agnoscant. Et qui suum deplorant patrimonium deminutum 6, alieno saltem functionis onere liberentur, & nostræ Serenitatis largitate defensus, locorum etiam possessione contenti, pro agitandi census examine respondeant devotioni.

3. Imp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro PP.

Ea, quæ per alluvionem, (sive in Egypto per Nilum, sive in aliis Provinciis per diversa flumina) possessoribus acquiruntur, neque ab ærario vendi, neque a quolibet peti, nec separatim censerit, vel functiones exigi, hac perpetuo valitura lege sancimus: ne vel alluvionum ignorare vitia, vel rem noxiam possessoribus videamur inducere. † Similiter nec ea quidem, quæ paludibus antea, vel pascuis videbantur adscripta, si sumtibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censerit, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes 7 operam suam agri dedisse cultura, nec diligentiam suam sibi damnosam (judicantes) intelligant. Cujus legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coerceri decernimus: Inter quos habendum est officium quoque tuæ Sedis excelstæ, si aliquid hujusmodi casus suggererit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. XI Kalend. Oct. *Constantinop.* VALENT. A. V. & ANATHOL. V. C. COSS. 440.

T I T. XLII.

DE SENTENTIIS PRÆFECTORUM I PRÆTORIO.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA.

Thalassio PP. Illyrici.

Litigantibus in amplissimo Prætorianæ Præfecturæ iudicio, si contra jus se lasos affirmant, (non provocandi, sed) supplicandi 2 licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica utilitate, (se alia causa) dicatur prolata sententia: nec enim

publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, ut intra biennium 3 tantum nostro numini contra cognitionales sedis Prætorianæ Præfecturæ sententias post successionem iudicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. III. Id. Aug. *Constantinop.* THEODOS. A. XVII. & FESTO V. C. COSS. 459.

T I T. XLIII.

QUOMODO I ET QUANDO JUDEX SENTENTIAM PROFERRE
DEBEAT PRÆSENTIBUS PARTIBUS,
VEL UNA PARTE ABSENTE.*An Judex possit, vel cogatur absentem damnare.*

1. Imp. M. AELIUS ANTONINUS A. Publicio.

Non semper compelleris, ut adversus absentem pronuncies, præter subscriptionem Patris mei, qua significavit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id eum eo pertinet, ut etiam absentem damnare possis 2, non ut omnimodo necesse habeas.

De causa peremptorii edicti cessante.

2. Imp. GORD. A. Severo.

Cessante 3 quoque causa peremptorii 4 Edicti, adversus eos, qui admoniti iudicio adesse noluerunt, sententiam a iudice posse proferri, certum est. Dat. IV. Kal. apr. A. & PONT. COSS. 239.

An sententia contra absentem lata firmitatem habeat.

3. Idem A. Antifio.

Ab eo iudicato recedi non potest, quod vobis absentibus 5 & ignorantibus atque indefensis dicitis esse prolatum: si ubi primum cognovistis, non illico de statutis querelam detulistis. Ita enim firmitatem sententia, quæ ita prolata est, non habebit, si ei non sit accommodatus adensus. PP. IV. Idib. Jun. GORD. A. & AVIOLA COSS. 240.

De feriato, & absente parte lata sententia non valet.

4. Imp. PHILIPPUS A. Domitiano.

Si (ut proponis) pars diversa die feriato 6, absente, vel ignorante te, a iudice dato, ferri sententiam pro partibus suis, quasi contumaciter decisses, impetravit: non immerito Præses de negotio alterius 7 iudicis notioni terminandum commisit. PP. V. Id. Oct. PEREGRINO, & AELIANO COSS. 245.

De loco.

5. Idem A. & PHILIPPUS C. Longino.

Si (ut proponis) Præses Provinciæ, cum certum locum causæ cognoscendæ dedisset, alibi 8 per obreptionem aditus sententiam adversus te absentem protulit: quod ita gestum est, ad effectum juris spectare minime oportet.

De minoribus, curatore sarentibus.

6. Imp. VALER. & GALLIEN. AA. Domitio.

Si præses quasi desertam ab adultis tuis causam appellationis, quæ ab adjutore 9 suo facta fuerat, circumduxit eo tempore, quo adulti curatores non habebant: repetitus notionem suam exhibebit. Neque enim debet adultis nocere 10, quidquid eo tempore statutum est, quo defensione iusta, & curatoris auxilio fuerint destituti.

De his, qui denunciationibus conventi non sunt.

7. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Marjino.

Ea, quæ statuuntur adversus absentes non 11 per contumaciam, sed scilicet denunciationibus 12 nequaquam ex more 13 conventos, iudicatæ rei firmitatem non obtinere, certum est. PP. III. Kal. Apr. ipsi v. & IV. AA. COSS. 293.

Quæ observanda sunt parte absente.

8. Idem AA. Claudia.

Consentaneum juri fuit, temporibus ad præsentiam partis adversæ præscriptis, Præsides provinciæ impleta juris solemnitate 14, & adversario tuo ternis 15 literis, vel uno 16 pro omnibus peremptorio Edicto, ut præsentiam sui faceret, commonefacto, si in eadem contumacia perseveraverit, præsentis allegationes audire: quod vel successor ejus facere curabit. A quo ter citatus, si con-

(3. Adde l. ult. infr. de temporib. appellat.

TIT. XLIII. (1. l. 47. ff. de re iudicata. (2. Confer. l. 13. §. 2. & seq. sup. de iudiciis. (3. l. 9. infr. h. t. l. 47. in fin. ff. de re iudic. (4. v. l. 68. l. 69. l. 70. ff. de iudiciis. (5. v. l. 9. supr. de liberali caus. (6. v. l. 1. ff. de feriis. (7. Fac. l. ult. infr. de sentent. qua sine certa quant. (8. l. 21. §. 10 ff. de recept. qui arbitr. l. 6. infr. de sentent. & inter. locut. (9. v. l. 13. ff. de tutelis. (10. l. 45. in fin. ff. de re iudicata. (11. l. 47. ff. d. l. 6. §. 3. ff. de confessis. l. un. §. pen. ff. quæ sentent. sine appell. (12. l. 9. infr. h. t. (13. l. 8. infr. eod. (14. l. 7. supr. eod. (15. l. 9. infr. eod. l. 13. §. 2. supr. de iudiciis, l. 53. §. 1. ff. de re iudic. (16. d. §. 1. l. 72. ff. de iudiciis.

(10. l. 2. in pr. supr. h. t.

TIT. XLI. (1. §. 20. Inst. de rer. divis. l. 7. §. 1. l. 30. §. 2. 3. ff. de acquir. rer. domin. (2. v. l. 30. in fin. ff. de verb. signif. adde Lib. 11. infr. tit. 60. (3. v. tit. ff. de fluminib. (4. l. 7. §. 4. l. 30. §. 2. ff. de acquir. rer. domin. (5. d. l. 7. §. 1. §. 20. inf. de rer. divis. (6. l. 4. §. 2. ff. de censib. (7. Confer. l. 2. pr. sup. tit. prox.

TIT. XLII. (1. l. un. §. 1. ff. de off. præf. Prætor. l. 17. l. 19. l. 30. l. 35. inf. de appellat. l. 8. sup. de episcop. aud. (2. l. 5. supr. de precib. imper. off. rend. Nov. 82. c. 12. in fin. Nov. 113. c. 1. Nov. 119. c. 5.

tumaciter presentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum, ut sese representet, vel possessionem 17 bonorum, cui incumbit, ad te transferre, & adversarium petitorum constituere: vel auditis defensionibus tuis, id, quod juris ratio exegerit, judicare. PP. 11. Kal. Oct.

In AUTHENT. de litigiosis. §. omnem. col. 8. tit. 13. al. 8. Nov. 112. cap. 3.

Qui semel actionem proponit, sive conventiono judiciaria, sive precibus Principi oblati, Judicique insinuatis, & per eum adversario cognitis: necesse habet usque ad finem litem exercere. Qui si causam persequi differat, reo postulante, tribus edictis citetur per intervalla triginta dierum, quia vox praconia paucis innotescit. Quae citatio & per Principem delegatis permittitur: Quod locum habet, & si lis capta non sit. Quod si vocatus litem detrahet: ei aliud anni spatium indulgetur, intra quod si cessat, iudex auditis allegationibus praesentis, & perquisita veritate, pronunciet. Sed nec intra annum veniens auditur, nisi prius reo litis expensas, quas sustinuerit, inferat. His quoque praestitis, si interrupto dumtaxat anno denuo litem deserit, post trium edictorum, & anni unius spatii observationem ab omni cadat actione.

De tribus denunciationibus.

9. Iidem AA. Leontio.

Tres 18 denunciations ad peremptorii edicti vicem 19 adversus contumaces convalescere, salubriter statutum est. PP. 11. Kal. Nov. ipsis 14. & 111. AA. coss. 290.

De causa absentiae necessaria.

10. Iidem AA. Blesio.

Cum non voluntatis tuae arbitrio, sed necessitate 20 profectus sis: quicquid contra te absentem statutum fuerit, quando absentiae causa necessaria fuit, officere tibi juris ratio non permittit. PP. 11. Id. Maji, TIBERIANO, & DIONE coss. 291.

De eo, qui non appellavit.

11. Iidem AA. & CC. Valerio.

Cum praesentibus partibus litem inchoatam proponas, si, postquam contra te, (licet absentem) pronunciatum est, intra praefinitum diem non appellasti: latam sententiam rescindi 21 postulanti, multae sacrae Constitutiones refragantur.

TIT. XLIV.

DE SENTENTIIS EX PERICULO RECITANDIS.

1. Imp. VALERIAN. & GALLIEN. A. Quinto.

Arbitri nulla sententia est, quam scriptam 1 edidit litigatoribus, si non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis: omnia provocationis mora, ex integro judicari impetrabis a Rectore provinciae.

2. Imp. VALENT. VALENS, & GRATIAN. AAA. ad Probum PP.

Hac lege perpetuo credimus ordinandum, ut Iudices, quos cognoscendi, & pronunciandi necessitas tenet, non subitas 2, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello 3 partibus legant. Sed nec sit eis posthac copia corrigendi, vel mutandi 4: exceptis tam viris eminentissimis Praefectis Praetorio, quam aliis illustrem administrationem gerentibus, ceterisque illustribus iudicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium suum, & eos, qui ministerium suum eis accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. 11. Kal. Febr. GRAT. A. 11. & PROBO coss. 371.

(17. Nov. 53. c. 4. §. 1. l. 3. in fin. sup. de procuratorib. l. 13. §. 3. sup. de judiciis. l. 2. ff. quib. ex caus. in possess. v. l. 15. §. 6. ff. de damno infect. (18. l. 7. l. 8. sup. h. t. (19. v. l. 13. §. 2. sup. de judiciis. (20. l. 1. sup. ex quib. caus. major. l. 7. in fin. ff. de minor. l. 33. §. 2. ff. de rejudic. l. 26. §. ult. ff. ex quib. caus. major. (21. v. l. ult. inf. sentent. rescindi non posse.

TIT. XLIV. (1. Confer. l. 8. inf. de principib. agent. in rebus. (2. l. 6. in fin. sup. de modo multar. l. 1. inf. de requir. reis. l. 20. inf. de panis. l. 11. sup. de judiciis. (3. l. 2. inf. h. t. (4. v. l. 14. ff. de rejudic.

3. Iidem AAA. ad Probum PP.

Statutis generalibus iussimus, ut universi Iudices, quibus reddendi juris in provinciis permittimus facultatem, cognitis causis, ultimas definitiones de scriptis 5 recitatione 6 proferant. Huic adjicinus sanctioni, ut sententia, quae dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententiae habere mereatur: nec ad rescissionem 7 perperam decretorum, appellationis solemnitas requiratur. Dat. 111. Non. Dec. Tribus, GRAT. A. IV. & EQUI-TIO coss. 374.

In Authent. de mand. pr. §. sit tibi. col. 111. t. 4.

Nov. 17. c. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut

clerici apud §. 1. Nov. 83. in pr.

Nisi breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptis, & sine aliqua expensa cognoscere Praesidem oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.

TIT. XLV.

DE SENTENTIIS ET INTERLOCUTIONIBUS OMNIUM JUDICUM.

De eo, qui per procuratorem litigavit.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Quintiliano.

Non videtur nobis rationem habere sententia decessoris tui: qui cum cognovisset inter petitorum, & procuratorem, non procuratorem 2, sed ipsam dominam litis condemnavit, cujus persona in iudicio non fuit. Potes igitur, ut re integra, de causa cognoscere. Dat. 14. Kal. Jun. ANTONIN. A. 111. & GETA CC. coss. 209.

De statu arbitri.

2. Imp. ANTONINUS A. Sextilio.

Si arbiter datus a Magistratibus, cum sententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis 3 postea in servitutem depulsus sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei iudicatae auctoritatem.

De sententia definitiva.

3. Imp. ALEX. A. Vectio.

Praeses provinciae non ignorat definitivam sententiam, quae condemnationem, vel absolutionem non continet 4, pro justa non haberi. PP. Kal. Oct. MAXIMO II. & AELIANO coss. 224.

De ordine iudiciorum servando.

4. Idem A. Severo.

Prolatam a Praeside sententiam contra solitum iudiciorum ordinem 5, auctoritatem rei iudicatae non obtinere, certum est. PP. xv. Kal. Jan. ALEX. A. & DIONE coss. 230.

De sententia lata sub modo.

5. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Montano.

Cum eorum, qui principaliter fisco tenebantur, bona ea lege fidejussoribus Procurator tradi iusserit, ut ipsi indemnitate 6 fisco praestarent, nec a sententia ejus intercesserit provocatio: consequens est datae formae obtemperari.

De loco, & de officii praesentia adhibenda.

6. Imp. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. Zoilo.

Cum sententiam Praesidis irritam esse dicis, quod non publice, sed in secreto loco 7, officio ejus non praesente, sententiam suam dixit: nullum tibi ex his, quae ab eo decreta sunt, praedictum generandum esse constat. PP. v. Kal. Dec. CARO & CARINO coss. 283.

Si Praeses pacisci suaserit.

7. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC. Isidora.

Ex stipulatione parta actione, pacisci proximis personis suadendo Praeses provinciae, verborum obligationem, quam certo jure tolli tantum licet, extinguere non potest: nec vox omnis Iudicis, iudicati continet auctoritatem: cum potestatem sententiae certis finibus 8 concludi, saepe constitutum sit. Quapropter si nihil 9 causa cognita secundum juris rationem 10 pronunciatum est: vox pacisci suadentis 11 Praesidis actionem perimere, si quam habuisti, minime potuit.

(5. Excip. Auth. prox. inf. h. t. (6. l. 1. supr. eod. (7. l. ult. infr. sentent. rescindi non posse.

TIT. XLV. (1. Adde Lib. 42. D. 1. (2. l. 31. in fin. ff. de negot. gest. l. 20. ff. iudicatum solvi fac. l. 22. l. 23. sup. de procuratorib. (3. Fac. l. 1. supr. de testam. l. 3. ff. de off. praet. (4. l. 7. l. 11. inf. h. t. (5. d. l. 7. l. 12. ff. de appellation. (6. v. l. 2. inf. de sentent. quae sine certa quant. (7. Confer. l. 3. sup. t. prox. (8. l. 9. inf. h. t. (9. l. 3. sup. l. 11. inf. eod. (10. l. 4. supr. eod. (11. v. infr. comminationes, epis. auctor. rei jud. non habere.

Si emta evincatur in libertatem.

8. Idem AA. & CC. Licinio.

Libera quidem Theodora, quam ex emtionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronunciata 12: citra provocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum si mota quaestione, praemissa denunciatione ei, qui auctor hujusmodi mulieris fuit, judicatum processit: quanti tua interest, emti, si emisti: vel ob debitum reddendum, si in solutum data est, repetere non prohiberis.

De retractatione.

9. Idem AA. & CC. Domno.

Post sententiam, quae finibus 13 certis concluditur, ab eo, qui pronunciat, vel ejus successore, de quaestione, quae jam decisa 14 est, statuta rei judicatae non 15 obtinent auctoritatem: Nam nec de possessione 16 pronunciata, proprietati ullum praedictum afferunt, nec causam ullam interlocutiones plerumque perimunt. S. Non. Apr. CC. coss.

Qui possunt patria interdicere, vel non.

10. Idem AA. & CC. Menodoro.

Nulli, qui statuendi non habet facultatem, interdicere 17 patria cuiquam permittitur. 111. Non. *

De jurejurando.

11. Idem AA. & CC. Luciano.

Cum iudex in definitiva sententia iurandum solummodo praestari praecipiat, non tamen addat, quid ex recusatione, vel praestatione sacramenti fieri oportet: hujusmodi sententiam 18 nullam vim obtinere palam est.

De Latina, & Graeca lingua.

12. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Juliano Proconf. Afr.

Judices tam Latina, quam Graeca lingua 19 sententias proferre possunt. Dat. v. Id. Jan. CAESARIO & ATTICO coss. 397.

13. Imp. JUSTINIANUS A. Demostheni PP.

Nemo iudex, vel arbiter existimet, neque consultationes, quas non rite judicatas esse putaverit, sequendum, & multo magis sententiam eminentissimorum Praefectorum, vel aliorum Procerum (non enim si quid non bene dirimatur hoc, & in aliorum iudicum vitium extendi oportet, cum non exemplis 20, sed legibus iudicandum sit) neque si cognitionales sint amplissima Praefecturae, vel alicujus maximi Magistratus prolatae sententiae: sed omnes iudices nostros veritatem, & legum, & iustitiae sequi vestigia sancimus. Dat. 111. Kal. Nov.

De reconventione.

14. Idem A. Demostheni PP.

Cum Papinianus summi ingenii vir, in quaestionibus suis rite disposuerit, non solum iudicem de absolute rei judicatae, sed & ipsum auctorem 21, si e contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujusmodi sententiam non solum roborandam, sed etiam augendam esse sancimus, ut liceat iudici, vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum, vel facturum pronunciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens iudex agentis esse cognoscatur. Cujus enim in agendo observat arbitrium, eum habere, & contra se iudicem in eodem negotio non dedignetur. Dat. xv. Kal. Dec. LAMPADIO & ORSTE VV. CC. coss. 530.

In Authent. de executoribus. §. fin. col. 7. tit. 8.

al. 7. Nov. 96. c. 2.

Et consequenter ego ab aliquo conventus, si vicissim ipsum pulsare velim: statim quidem hoc non licet, nisi apud eundem iudicem. Quod si displiceat, intra viginti dies recusari potest, aliusque mereri, apud quem rursus utrumque negotium ventilatur, Alioquin lite contra me mota prius ventilata, & terminata, tunc demum & ego admittar.

De lite habente plura capita.

In Haeredani libro notatur hic deesse Graecam constitutionem: eam ex Basilicis edidit Cujacius lib. 12. obs. cap. 2. eamque Justiniani esse tradit.

15. Imp. JUSTINIANUS. *

Constitutio jubet, ut si multa sint in lite capita 22, possit Iudex super quibusdam eorum sententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis quaerere, & sententiam proferre, quae ipsi videatur: neque compellatur unam sententiam de omnibus capitibus simul dicere.

De appellatione, & de iudicis recusatione.

16. Idem A. Juliano PP.

Cum solitum est in sententiis iudicum sic interlocutionem proferri, ut non liceat partibus ante definitivam 23 sententiam ad appellationis, vel recusationis venire auxilium: quidam putabant non licere ante litem contestatam, nec iudicem recusare 24, quemadmodum nec ab eo appellare. Cum enim simul utrumque vocabulum ponitur, tam appellationis, quam recusationis, provocatio autem ante litem contestatam non potest porrigi: putabant, quod nec recusare quidem iudicem cuiquam concedatur ante litem contestatam, quod minime verum est. Caveant itaque Iudices hujusmodi sermonem simul, & sine certa distinctione proferre.

TIT. XLVI.

DE SENTENTIA 1, QUAE SINE CERTA 2 QUANTITATE PROFERTUR.

1. Imp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Aelianae.

Cum iudicem, quoad pecunia condemnationis soluta fuisset, de pendendis usuris legem dixisse profiteris: non 4 contra juris formam sententiam datam, palam est.

2. Imp. ALEXANDER A. Marcellino.

Quamquam pecuniae quantitas sententia Curatoris reipublicae non continetur: sententia tamen ejus rata est, quoniam indemnitatem 5 Reipublicae praestari iussit.

3. Imp. GORD. A. Aemilio.

Hae sententia, Omnem 6 debiti quantitatem cum usuris competentibus 7 solve, iudicati actionem praestare non 8 potest: cum apud Iudices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatae censeatur, si parte 9 aliqua actuum certa sit quantitas comprehensa.

4. Idem A. Saturninæ.

Hae sententia, Quae bona accepisti, solve: cum incertum esset, quid accepisset: quantumque ab eo peteretur 10, praesertim cum ipse, qui extra ordinem iudicabat, interlocutus sit dorem datam, quae repeteretur, non liquidam esse: iudicati auctoritate non nititur. Cum igitur is, qui postea iudicabat, contra te certam sententiam protulerit, neque a statutis provocaveris: ipsa tuo facto confirmasti iudicatum.

(22. l. 12. §. 4. sup. de rebus creditis. (23. v. sup. ut lite pendente. (24. v. l. 16. sup. de iudiciis.

TIT. XLVI. (1. Adde l. 21. §. 3. ff. de recept. qui arbitr. (2. §. 32. Inst. de actionib. l. 5. l. 59. §. 1. ff. de re judic. (3. l. 13. in fin. sup. de usuris. (4. Immo vide l. 31. ff. d. t. (5. l. 5. sup. t. prox. l. 5. in fin. l. 59. ff. de re judic. (6. d. l. 59. §. 1. l. 21. §. 3. ff. de recept. qui arbitr. l. 41. in fin. ff. de usuris. (7. l. 31. ff. d. t. (8. Immo vide l. 1. sup. h. t. (9. l. 5. in fin. l. 59. ff. de re judic. (10. d. l. 59. §. 1.

(2. v. l. 46. pr. ff. de verb. signif. (13. l. 7. sup. h. t. (14. l. 1. inf. sentent. rescindi non posse. (15. Fac. d. l. 7. sup. h. t. (16. l. 3. inf. si a non compet. (17. arg. l. 20. ff. de iurisdic. (18. l. 3. sup. h. t. (19. v. l. 17. sup. ex quib. caus. infam. l. 13. in fin. ff. de iurejur. l. 9. §. 3. ff. de panis. adde l. 21. in fin. sup. de testamentis. abrog. l. 48. ff. de re judic. (20. Fac. l. 12. ff. de off. praesid. §. ult. Inst. de satisfactionib. (21. l. 22. ff. de iudiciis. Nov. 96. c. 2. Nov. 123. c. 25. in fin.

T I T. XLVII.

DE SENTENTIIS, QUÆ PRO EO, QUOD INTEREST I,
PROFERUNTUR.

1. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni PP.

Cum pro eo, quod interest 2, dubitationes antiquæ in infinitum productæ sint: melius nobis visum est hujusmodi prolixitatem, prout possibile est, in angustum coarctare. † Sancimus itaque, in omnibus casibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, veluti in venditionibus 3, & locationibus 4, & omnibus contractibus 5, hoc, quod interest, dupli 6 quantitatem minime excedere. † In aliis autem casibus, qui incerti 7 esse videntur, Judices 8, qui causas dirimendas suscipiunt, per suam subtilitatem requirere, ut hoc, quod 9 re vera inducitur dampnum, hoc reddatur, & non ex quibusdam machinationibus, & immodicis perversionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducit, pro sua impossibilitate cadat: cum sciamus esse naturæ congruum, eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine 10 proferuntur, vel a legibus certo sine conclusæ statuuntur * Et hoc non solum 11 in damno, sed etiam 12 in lucro 13 nostra amplectitur Constitutio: quia & ex eo 14 veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus, secundum quod dictum est, finis antiquæ prolixitatis, hujus Constitutionis recitatio. Dat. Kal. Sept. Constantiноп. post Consulatum LAMPAD. & OREST. COSS. 531.

T I T. XLVIII.

SI A NON COMPETENTE I JUDICE JUDICATUM
ESSE DICATUR.

1. Imp. ALEXAND. A. Sabiniano.

Judex ad certam rem datus, si de aliis 2 pronunciavit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. IV. Non. * MAXIM. II. & ALIANO COSS. 224.

2. Imp. GORDIANUS A. Liciniæ.

Si militaris 3 judex super ea causa, de qua civilibus actionibus disceptandum fuit, non datus a quo dari poterat, cognovit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo statutum est, firmitatem judicati non habet.

3. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS
AA. & CC. Philetæ.

Si de proprietate 4 datus judex adversus te nihil super hac statuit: Rector provinciæ aditus hanc causam cognoscere, suaque decidere sententia curabit: cum (&) si quid de possessione 5 pronunciatum probetur, hoc causæ proprietatis minime noceat. S. Non. Nov. HERCUL. A. & CÆSAR. COSS. 307.

TIT. XLVII. (1.v.l.21 in fin. ff. de operis novi nunciat. (2.v.l.ult. ff. de prator. stipul. l. 13. §. 1 ff. de annuis legat. l. 14. ff. de divers. temporal. præscript. fac. l. 24. ff. de regul. jur. (3. l. 1. pr. ff. de actionib. emti. l. 1. sup. de rer. permut. collata l. 13. §. 2. ff. de actionib. emti. (4. l. 33. in fin. ff. locati. fac. l. 13. in fin. ff. de re judic. (5. Fac l. 9. ff. de reb. credit. adde l. 74. ff. de verb. oblig. (6. Confer. l. 10. sup. de usur. l. 44. ff. de action. emti. l. 10. ff. de servo corrupto. (7. v.l. pen. §. ult. ff. uti possidetis. (8. l. 15. §. 7. ff. quod vi aut clam. (9. l. 6. in fin. ff. de aqua & aquæ pluvi. arcend. (10. l. ult. sup. de modo mult. v. l. 44. ff. de action. emti. l. 48. ff. de evictionib. junctæ l. 5. pr. ff. de jure fisci. l. 56. pr. ff. de evictionib. (11. v. l. 2. in fin. ff. de eo quod certo loco. (12. Immo vide l. 21. §. 3. ff. de action. emti. (13. l. 2. pr. & in fin. ff. de eo quod certo loco. l. 33. ff. locati. l. 13. ff. ratam rem haberi. l. 73. ff. de furtis. (14. d. l. 13. ff. ratam rem haberi.

TIT. XLVIII. (1. l. 2. sup. l. ult. ff. de jurisdict. l. pen. ff. de judiciis. (2. d. l. ult. ff. de jurisdict. l. 3. infr. h. t. l. 3. supr. de pedan. judicib. l. 10. supr. de sentent. & interloc. l. 6. inf. de except. rei judic. l. 5. inf. quando provocare non est necesse. (3. l. ult. ff. de jurisdict. l. 1. sup. de off. milit. jud. (4. v. l. 1. sup. h. t. (5. l. 9. sup. de sentent. & interloc.

4. Imp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA.
ad Potitum Vicarium post alia.

(Et) in privatorum causis hujusmodi forma servetur, ne quemquam litigatorum sententia non 6 a suo Judice dicta constringat. Dat. x. Kal. Oct. Romæ, AUXONIO & OLYBRIO COSS. 379.

T I T. XLIX.

DE PœNA JUDICIS, QUI MALE I JUDICAVIT,
VEL EJUS, QUI JUDICEM, VEL ADVER-
SARIUM CORRUMPERE CURAVIT.

1. Imp. ANTON. A. ad Gaudium. 2

Constitit in quacumque causa, sive privata, sive publica, sive fiscali, ut cuicumque data fuerit pecunia 3, vel judici, vel adversario: amittat actionem is, qui diffidentia justæ sententiæ in pecuniæ corruptelam spem negotii reposuerit. Dat. XIV. Kal. Jan. DUOBUS ASPRIS COSS. 213.

In AUTHENT. ut litigantes in exordio litis jurent. §.
si quis autem ex litigatoribus col. 9. tit. 7.

al. 5. Nov. 124. cap. 2.

Novo jure, qui dicit se dedisse alicui, vel promississe, & personam declaraverit, & hoc probaverit, veniam meretur. Sed qui accepit, vel promissionem suscepit, si causa pecuniaria sit, dati triplum, promissi duplum a Comite privatarum rerum exigatur, dignitate, seu cingulo amisso. * Si vero criminalis causa fuerit, confiscatis omnibus bonis, in exilium mittatur. Sed si datum, vel promissum probare litigator nequiverit, persona, quæ dicitur suscepisse, juret, quod neque per se, neque per aliam personam accepit, aut promissionem habuit, & sic libera sit. Sed litigator, qui ostendere non potuit, in causa pecuniaria æstimationem litis a Comite rerum privatarum exigatur, lite sustinente proprium eventum: in criminali bonis omnibus confiscatis: causis apud competentem Judicem legitime terminandis. Sed si persona a litigatore manifestata prædictum jusjurandum refutaverit, memoratis subiaceat pœnis. Sed si quis litigantium juraverit se non dedisse, vel promississe: si intra decem menses post sententiam memoratam ostendatur dedisse, vel promississe, memoratis pœnis dantes, & accipientes subiacebunt.

2. Imp. CONSTANTINUS A. ad Felicem.

De eo, qui pretio depravatus 4, aut gratia perperam judicaverit, ei vindicta, quem læserit, non solum æstimationis dispendii, sed etiam litis discriminis 5 præbeatur. Dat. VIII. Kal. Nov. CONSTANTINO A. V. & LICINIO CC. COSS. 319.

T I T. L.

SENTENTIAM RESCINDI I NON POSSE.

1. Imp. GORD. A. Secundo.

Neque suam, neque decessoris 2 sui sententiam quemquam posse retractare 3, in dubium non venit: Nec necesse esse ab hujusmodi decreto interponere provocationem, explorati juris est. PP. Kal. Mart.

2. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.
Alexandro.

Peremptorias exceptiones omittas in initio 4, antequam sententia feratur, opponi posse, perpetuum Edictum manifeste declarat. Quod si aliter actum fuerit, in integrum restitutio permittitur. Nam judicatum contra majores annis viginti quinque non

(6. v. l. 1. sup. de pedaneis judicib. fac. l. ult. ff. de jurisdict. vide tamen l. 29. sup. de pact.

TIT. XLIX. (1. Lib. 50. D. 13. l. ult. (2. Immo vide l. 1. §. 3. ff. de calumniatorib. (3. d. l. 1. §. 2. §. 3. (4. l. 7. inf. quando provocare non est necesse l. 14. ff. de judiciis. (5. l. ult. ff. de extraord. cognit.

TIT. L. (1. l. 9. supr. de sentent. & interloc. (2. d. l. 9. (3. l. 9. infr. comminationes, epistolas, &c. auctoritat. rei judic. non hab. (4. l. 4. inf. de exceptionib. l. 23. §. 3. ff. de condit. indeb.

opposita praescriptionis velamento, citra remedium appellationis, rescindi non potest. VII. Kal. Jan. *Nicomedia*, CC. coss.

3. Imp. CONSTANTINUS A. ad Proculum.

Impetrata Rescripta non placet admitti, si decisa & semel causa fuerint judiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit: sed eos, qui talia Rescripta meruerunt, etiam limine iudiciorum expelli. Dat. VI. Kal. Jan. CONSTANT. & LICINIO AA. coss. 312.

T I T. LI.

DE FRUCTIBUS, ET LITIUM EXPENSIS.

1. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.
& CC. Alexandro.

Hoc fructuum nomine continetur, quod iustis sumtibus deductis i superest. III. Non. Apr. CC. coss.

2. Imp. VALENS, & VALENT. AA. Olybrio PP.

Litigator victus, qui post conventionem rei incumbit alienae, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tantum fructuum praestationem eorum, quos ipse percepit, agnoscat: sed (etiam) eos, quos percipere potuisset 2, non quos eum redegisse constat, exsolvat, ex eo (tempore), ex quo re in iudicium deducta, scientiam 3 malae fidei possessionis accepit. Heredis quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Dat. VII. Kal. Maji, Trev. VALENT. N. P. & VICTORE coss. 369.

3. Imp. HONOR. & THEOD. AA.
Asclepiodoto PP.

Terminato, transactoque negotio, posthac nulli actio neque ex Rescripto super sumtuum petitione praestetur, nisi Judex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, cominus partibus constitutis, juridica pronuntiatione significaverit victori causa restitui debere expensas, aut super his querelam jure competere. Post absolutum enim, dimissumque iudicium, nefas est, litem alteram consurgere ex litis primae materia. Dat. III. Kal. Apr. Constantinop. ASCLEPIODOTO & MARINIANO coss. 423.

4. Imp. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA.
Edictum ad Populum.

Non ignoret is, cujus ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua protractus fuerit examina, quod si culpa sua fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suae adfuerit, vel delata (non) probaverit: pro calumnia quidem poenam luat legibus constitutam: pro pecuniaria vero causa, post sumtus 4, considerata quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro aestimatione iudicis sustinebit. Dat. V. Id. Nov. Constantinop. VALENT. A. VII. & AVIENO coss. 450.

5. Imp. ZENO.

Constitutio praecipit, ut quisvis Judex in sententia sua jubeat victum factos in iudicio sumtus praestare. 5 Habet & potestatem iudex transcendendi sumtum ad decimam usque partem eorum, quae impensa sunt, si eum ad hoc partis ejus, quae sumtum profudit, impudentia permoverit: ita ut ea, quae impensas excedunt, ad fiscales rationes pertineant, nisi forte Judex detrimentum partis victricis sarcire volens, partem aliquam horum ei assignet. Neque tantum actor, atque reus (in expensas) condemnantur, quum iudex utrique competens est; verum etiam quum non est iudex actoris competens: qui tamen ex re conventionem victus sit, nec eum iudicem recusare possit: sive adeo Praesides, sive dati a Principe arbitri, iudices fuerint. Nam & hi suos executores atque compulsos habent. Quod si iudex hoc non fecerit, ipse parti victrici damnum illud compensare cogitur. §. 1. Si quis vero conventus bona fide solverit, aut actor lite destiterit, aut etiam

(5. l. 2. in fin. l. 3. sup. ut lite pendente. l. ult. sup. de errore advocat. l. ult. sup. quomodo & quando iudex.

TIT. LI. (1. l. 36. in fin. ff. de hered. petit. (2. l. 22. sup. de rei vindicat. §. 2. Inst. de off. iudicis. (3. d. l. 22. v. l. 25. §. 7. ff. de hered. petit. (4. l. 13. §. 6. l. 15. l. 79. ff. de iudicis. §. 1. vers. haec autem omnia. Inst. de poena temere litig. (5. d. vers. haec autem. l. ult. inf. quando provocare non est necesse.

inveniat eum non calumniatorem, sed de re dubia litigantem: hic evitabit impensarum condemnationem. §. 2. Manifestum est autem, quod in iudicibus pedaneis praeses (seu Magistratus) est, qui debet eis assignare officialem (seu apparitorem) hanc tractantem (seu dirigentem). Dat. VII. Kal. Apr. post Consulatum LONGINI.

Privilegium concessum super litis expensis in totum, vel in parte non agnoscendis, extenditur ad adversarium propter aequalitatem servandam in iudiciis.

6. Imp. ANAST. A. Stephano Magistro militum.

Cum quidam per leges, sacrasque constitutiones, alii per speciales largitates sibi praestita privilegia praetendunt, tam super sportulis 6 pro conventionibus usque ad certam quantitatem praebendis, quam super expensis litium, vel minuendis, vel penitus non agnoscendis: per hanc Legem decernimus, ut quicumque huiusmodi privilegio munitus est, vel postea talem praerogativam quolibet modo meruerit, sciat, & si quos ipse, utpote obnoxios sibi pro quacumque criminali, vel civili causa constitutos, in accusationem deduxerit: hos nihilominus iisdem privilegiis potituros: quoniam non est ferendum 7, eos, qui praefatas praerogativas (ut (jam) ante latum est) praetendunt, aliquid plus ab adversariis suis querere concedi, quam ipsi ab aliis pulsati facere patiantur: ita scilicet, ut haec quidem forma modis omnibus observetur super privilegiis per liberalitates, vel generaliter quibusdam officiis, aut scholis, seu dignitatibus, vel specialiter certis personis praestitis, vel postea praebendis: sive hoc ipsum expressim principalibus dispositionibus, vel assatibus insertum, sive praetermissum sit, vel fuerit.

T I T. LII.

DE RE JUDICATA. I

1. Imp. ANTONIN. A. Stellatori.

Rebus quidem iudicatis standum est. Sed si probare poteris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amisisse videbatur, recepisse: adversus iudicati agentem, doli exceptione opposita tueri te poteris. XII. Kal. Mart. ANTON. A. IV. & BALBINO coss.

2. Idem A. Pacatiano.

Res iudicatae si sub praetextu computationis 2 instaurentur, nullus erit litium finis. PP. Prid. Non. * Roma, LAETO & CEREALE coss. 216.

3. Idem A. Demetrio, & aliis.

Si pecuniam, quam mala ratione interceptisse vos apparuerit, iussi sitis inferre cum poena, & comperto praeepto Praesidis non 3 provocaveritis: universam quantitatem debetis inferre.

4. Imp. GORDIANUS A. Antonino.

Sub specie novorum instrumentorum 4 postea reperorum, res iudicatas restaurari, exemplo grave est. Dat. VIII. Id. Mart.

5. Imp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA.
& CC. Valentino.

Ad solutionem dilationem 5 petentem, acquiescisse sententiae manifeste probatur: sicut eum, qui quolibet modo sententiae acquieverit. Nec enim instaurari finita, rerum iudicarum patitur auctoritas.

6. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Juliano
Proconsuli Africae.

Gesta, quae sunt translata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem. Neque enim morte cognitoris

(7. Adde l. 12 §. 1. & seq. inf. de prox. sacror. scrip. (7. v. t. ff. quod quisque juris in alterum.

TIT. LII. (1. Lib. 42. D. 1. (2. l. 1. sup. de errore calculi. (3. v. l. 1. inf. de his qui per met. jud. non appellav. (4. l. 25. ff. h. t. l. 27. in fin. ff. de exceptione rei iudic. collata l. 11. pr. ff. eod. (5. v. l. 5. sup. de recept. arbitr. l. 40. ff. de pactis.

perire debet publica fides. Dat. III. Kal. Septembr. Romæ, CONSTANTIO & CONSTATE COSS. 414.

TIT. LIII.

DE EXECUTIONE REI JUDICATÆ.

1. Imp. SEVER. & ANTONIN. AA. Justino.

Nimis propere Judex pignora Marcellæ capi, ac distrahi jussit ante rem judicatam: Prius est ergo, ut servato ordine, actionem adversus eam dirigas, & causa cognita sententiam accipias. PP. III. Kal. Febr. ALBINO, & ÆMILIANO COSS. 207.

Sententia habet paratam executionem, nisi sit novata.

2. Idem AA. Agrippæ.

Si causam judicati non novasti 1, rem judicatam Præses Provinciæ etiam pignoribus 2 captis ac distractis ad emolumentum perducere jubebit. Quod si novata causa est, ex stipulatibus actio competit: & Judice accepto secundum juris formam experire.

3. Idem AA. Agrippæ.

Ordo rei gestæ, & mora solutionis, quæ intercessit, constantius desiderat remedium. Si itaque Præsidem Provinciæ, qui rem judicatam exequi debet, adieris, & allegaveris res soli, quæ pignori datae sunt, diu subhastatas, ex compacto, sive ambitione diversæ partis emptorem non 3 invenire (potuisse,) in possessionem earum te mittet; ut (vel) hoc remedio res tamdiu protrahat ad effectum perducatur. Dat. XI. Kalend. Jul. MESSALA, & SABINO COSS. 215.

4. Idem AA. Marcello militi.

Stipendia 4 retineri propterea, quod condemnatus es, non patietur Præses Provinciæ: cum rem judicatam possit aliis rationibus exequi. PP. III. Non. *

5. Imp. GORD. A. Amando.

Etiam nomen 5 debitoris in causa judicati capi posse, ignotum non est. PP. III. Id. Oct. ATTICO, & PRÆTEXTO COSS. 243.

6. Imp. PHILIPPUS A. & C. Titiano.

Si (ut proponis) rerum judicarum Executor 6 datus partes (sibi) Judicis vindicavit 7, & contra ea, quæ quidem pro partibus tuis fuerunt statuta, aliquid pronuntiandum putavit: sententia ab eo dicta vim rei judicatæ obtinere nequaquam potest.

7. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. Theodoro.

Si longis, apertisque frustrationibus partis adversæ, restitutio remorata est, etiam servis rebus humanis exemptis 8: a frustratore æstimatio eorum restituenda est. Animalia quoque cum foetibus 9 tibi intercessu Præsidis repræsentabuntur.

8. Idem AA. & CC. Nicomacho.

Executorem 10 eum solum esse manifestum est, qui post sententiam inter partes audita omni & discussa lite prolatam, rei judicatæ vigorem ad effectum videtur adducere. Sine die, & Consul.

9. Idem AA. & CC. Glyconi.

Eos, quos debitores tuos esse contendis, apud Rectorem conveni provinciæ: qui sive debitum confessi, sive negantes & convicti fuerint condemnati, nec intra statutum 11 spatium solutioni satisfecerint: cum latae sententiæ pignoribus 12 etiam captis, ac distractis, secundum ea, quæ sæpe constituta sunt, meruerint executionem, juris formam tibi custodiet. S. Non. Nov. CC. COSS.

TIT. LIV.

DE USURIS REI JUDICATÆ.

1. Imp. ANTONIN. A. Procuratoribus hereditatum.

Is, qui bona secundum dictam sententiam prosequitur: eas quoque rationes habiturus est, ut qui post legitimum tempus placitis non obtemperaverit, usuram centesimam 1 temporis, quod postea fluxerit, solvat.

2. imp. JUSTINIAN. A. Mennæ P. P.

Eos, qui condemnati solutionem pecuniarum, quas dependere jussi sunt, ultra quatuor 2 menses a die condemnationis, vel si provocatio fuerit porrecta, a die confirmationis sententiæ connumerandos distulerint: centesimas 3 usuras exigi præcipimus: nec prius legibus, quæ duas 4 centesimas (eis) inferebant, nec nostra sanctione 5, quæ dimidiam centesimam statuit, locum in eorum personam habentibus. Dat. VII. Id. Apr. Constantinop. DECIO COSS. 529.

3. Idem A. Joanni PP.

Sancimus, si quis condemnatus fuerit post datas a nobis quadrimestres inducias, centesimas quidem usuras secundum naturam judicati eum compelli solvere, sed tantummodo fortis, & non usurarum, quæ ex pristino contractu in condemnationem deductæ sunt. Cum enim jam constituimus *usurarum 6 usuras penitus esse delendas*, nullum casum relinquimus, ex quo hujusmodi machinatio possit induci. Si enim sine emendatione relinquatur, aliquid absurdum, atque inelegans necesse est evenire, cum (usuræ) utiliter ex contractibus descendentes, plerumque minores centesimæ 7 ex nostra lege factæ sunt: & necesse est, minoribus usuris graviore supponi. Si enim ex judicati actione centesimæ omnimodo currunt usuræ, ex contractibus autem hoc raro contigit: in capitulis lege nostra tantummodo exceptis, hujusmodi iniquitatem ipsa rerum necessitas introducebat. Et ideo pio remedio causam corrigentes: sancimus fortis 8 tantummodo usuras usque ad centesimam currentes, ex judicati actione profligari: non autem usurarum quantas-cumque usuras. Si enim novatur judicati actione prior contractus, necesse est usurarum quidem, quæ anterioris contractus sunt, cursum post sententiam inhiberi: alias autem usuras ex judicati actione tantummodo fortis procedere; & non ideo, quod forsitan consummata est quantitas fortis, & usurarum, totius summæ usuras postea colligi, sed fortis tantummodo.

§. 1. Et cum antiquitas pessimo exemplo reis quidem condemnatis laxamentum duorum mensium præstabat: fidejussores 9 autem eorum eodem uti beneficio non concedebat, ut liceret victoribus, relictis propter legem condemnatis personis, a fidejussoribus eorum, vel mandatoribus statim pecunias, vel res in condemnatione positas exigere: hujusmodi acerbitatem resercentes, sancimus, quadrimestres 10 inducias, quas dedimus condemnatis, etiam ad fidejussores eorum, & mandatores extendi, ne legi fiat derogatum. Cum enim interventor solvere compellebatur, & ipse reum coercere ad invitam solutionem, nullum condemnatus habebat sensum nostræ humanitatis: quia per medium fidejussorem 11 statim pecunias persolvere compellebatur.

TIT. LIII. (1. l. 4. §. 4. ff. de re judic. (2. l. ult. infr. h. t. (3. Fac. l. 3. infr. de jure domini impetr. (4. Vide tamen l. 40. ff. de re judic. (5. l. 15. §. 8. ff. d. t. (6. v. l. pen. infr. h. t. (7. Confer. l. 20. ff. de jurisdic. (8. v. l. 3. ff. de re judic. (9. arg. l. 2. supr. de fructib. & lit. expens. (10. v. l. 6. supr. h. t. l. 4. ff. de appellation.

(11. l. 2. infr. tit. prox. (12. l. 2. supr. h. t. l. 31. in fin. ff. de re judicat. TIT. LIV. (1. v. l. 2. in fin. infr. h. t. (2. l. 1. supr. l. ult. infr. eod. l. ult. supr. tit. prox. adde l. 31. in fin. ff. de re judic. (3. l. 1. sup. h. t. (4. Adde l. 26. §. 1. vers. ceteros sup. de usuris. (5. d. vers. ceteros. (6. l. 28. supr. d. t. (7. l. 1. l. 2. supr. h. t. (8. Adde l. 13. supr. de usuris. l. 4. sup. depositi. l. 49. in fin. ff. de action. emti & vend. (9. Confer. l. 27. §. 1. ff. de pactis. l. 21. §. 5. ff. de recept. qui arbit. (10. v. l. 2. sup. h. t. (11. Adde l. 18. ff. de recept. qui arbit.

TIT. LV.

SI PLURES I UNA SENTENTIA CONDEMNATI SUNT.

1. Imp. ALEXANDER A. Victori.

Si non singuli in solidum, sed generaliter tu, & collega tuus una, & certa quantitate condemnati estis: nec additum est, ut quod ab altero servari non posset, id alter suppleret: effectus sententiae pro virilibus 2 portionibus discretus est. Ideoque parens pro tua portione sententiae, ob cessationem alterius ex causa iudicati conveniri non potes.

2. Imp. GORD. A. Anniano.

Quoties a tutoribus singulis procuratoribus datis, sequitur in omnium persona condemnatio, periculum sententiae videtur esse divisum 3. Ideoque quod ab uno servari non poterit, a ceteris exigere non posse, explorati juris est.

TIT. LVI.

QUIBUS RES JUDICATA NON NOCET.

1. Imp. ALEX. A. Masculino.

Si neque mandasti fratri tuo defensionem rei tuae, neque quod gestum est, ratum habuisti: praescriptio rei iudicatae tibi non oberit. Et ideo non prohiberis causam tuam agere sine praesudicio rerum iudicatarum. PP. Non. Maji ALEX. A. COSS. 223.

2. Imp. GORD. A. Athemio.

Res inter alios 1 iudicata, neque emolumentum afferre his, qui iudicio non interfuerunt, neque praesudicium 2 solent irrogare: Ideoque nepti tuae praesudicare non potest, quod adversus coheredes eius iudicatum est, si nihil adversus ipsam 3 statutum est.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Honorato.

Juris manifestissimi est, & in accusationibus 4 his, qui congressi (in) iudicio non sunt, officere non posse, si quid forte praesudicii videatur oblatum.

4. Idem AA. & CC. Soteriano.

Nec in simili negotio res inter alios 5 actas absenti praesudicare, saepe constitutum est. Datum Sirmii, vi. Kalend. Dec. CC. COSS.

TIT. LVII.

COMMINATIONES 1, EPISTOLAS 2, PROGRAMMATA 3, SUBSCRIPTIONES 4 AUCTORITATEM REI JUDICATAE NON HABERE. *Comminationes.*

1. Imp. ANTONIN. A. Rogatiano.

Nec vim stipulationis obtinere potest comminatio 5 iudicis, qui certas usuras praestituros eos esse dixit, qui intra certum diem debitum non exsolvisent. Prid. Id. Jan. ANTON. A. IV. & BALBINO COSS. 214.

Epistola.

2. Imp. ALEX. A. Maximò.

Rei iudicatae effectum non habet, quod per epistolam Rector provinciae solvere vos pecuniam Reipublicae iussit. IV. Id. Mart. MAXIM. II. & AELIANO COSS. 224.

Subscriptiones.

3. Idem A. Zotico.

Ea, quae causa cognita statuuntur, subscriptionibus 6 revocari non posse, saepe rescriptum est. PP. VI. Id. Sept. ALBINO & MAXIMO COSS. 228.

4. Imp. GORD. A. Afclepiodoro.

Interlocutio 7 Praesidis apud acta signata, (ut) nisi solutioni debitoris, qui convenitur, obsequium praestitisset, duplum seu quadruplum inferat: voluntas potius comminantis 8, quam sententia iudicantis est: cum placitum huiusmodi, ne rei iudicatae auctoritatem obtineat, juris ratio declaret.

5. Idem A. Jucundo.

Judex, qui disceptationi locum dederat, partium allegationes audire, & examinare debuit: nam subscriptionem 9 ad libellum datam talem, quae diversam partem in possessionem fundi mitteret, vicem rei iudicatae non obtinere, non ambigitur. PP. XII. Kal. Febr. GORD. A. V. & POMPEJANO COSS. 242.

Programma, Comminatio.

6. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Cassiano.

Programma, si quod a Praeside provinciae propositum est, vim rei iudicatae nequaquam obtinere potest: nec comminationem vim rei iudicatae obtinere manifestum est.

Descriptum temere.

7. Imp. CONSTANTIN. A. ad Bassum PP.

Quod magno confictu sententia decerni solet, id paucis 11 literis temere descriptis definiti fas non est. Dat. xv. Kal. Apr. CONSTANT. A. VI. & MAXIM. COSS. 306.

TIT. LVIII.

SI EX FALSIS I INSTRUMENTIS, VEL TESTIMONIIS JUDICATUM SIT.

1. Imp. SEVER. & ANTONIN. AA. ad Bassianum.

Si tabulas testamenti, quas secutus Proconsul Vir Clarissimus sententiam dixit, falsas dicere vis, praebit notionem suam non obstante praescriptione rei iudicatae 2, quia nondum de falso quaesitum est.

2. Imp. ALEX. A. Optato.

Et qui non provocaverunt, si instrumentis falsis 3 se victos esse probare possunt, cum de crimine docuerint, ex integro de causa audiuntur. PP. XVI. Kalend. Oct. JULIANO II. & CRISPINO COSS. 225.

3. Idem A. Clementi.

Falsam quidem testationem 4, qua diversa pars in iudicio adversus te usa est, ut proponis, subito more arguere non prohiberis; sed causa iudicati in irritum non devocatur, nisi probare poteris, eum, qui iudicaverat, secutum ejus instrumenti fidem, quod falsum esse contiterit, adversus te pronunciasse. PP. VII. Kal. Sept.

4. Imp. GORD. A. Herennio.

Iudicati executio solet suspendi, & soluti dari repetitio, si falsis instrumentis circumventam esse religionem iudicantis 5, crimine postea falso illato, manifestis probationibus fuerit ostensum. Dat. v. Id. Sept.

TIT. LV. (1. v. l. 39. in fin. ff. de jure fisci. (2. l. 2. infr. h. t. l. 43. ff. de re judic. l. 10. §. 3. ff. de appellat. (3. l. 1. supr. h. t.

TIT. LVI. (1. v. l. 63. ff. de re judic. adde infr. inter alios acta, vel iudic. l. 7. l. 14. l. 22. l. 27. ff. de except. rei judic. v. l. 14. in fin. ff. de probation. (2. l. 1. ff. de except. rei judic. (3. l. 2. sup. de fide instrum. (4. l. 9. infr. de accusat. (5. l. 2. sup. h. t. v. inf. inter alios acta. vide tamen l. 38. ff. de legib.

TIT. LVII. (1. l. 1. l. 4. l. 6. in fin. infr. h. t. (2. l. 2. infr. eod. (3. l. 6. infr. eod. (4. l. 3. l. 5. infr. eod. (5. l. 4. l. 6. infr. eod. adde l. 7. sup. de sententi. & interlocut.

(6. l. 5. infr. h. t. (7. d. l. 7. sup. de sentent. & interlocut. (8. l. 1. sup. h. t. (9. l. 3. supr. eod. (10. v. l. 1. l. 4. sup. eod. (11. l. 2. supr. eod. vide tamen arg. l. 13. infr. de donationib.

TIT. LVIII. (1. l. pen. sup. de transact. l. 33. ff. de re judic. l. 5. supr. ff. contra jus, vel utilit. publ. l. 75. ff. de judiciis. v. sup. fit ut vel curat falsis allegationib. (2. arg. d. l. pen. sup. de transactio. (3. d. l. pen. d. l. 33. d. l. 75. adde l. 29. ff. ad leg. Corn. de falsis. (4. v. l. 33. ff. de re judic. (5. l. 7. l. 2. supr. h. t. l. 11. ff. de exceptionib.

TIT. LIX.

DE CONFESSIS. I

Pro Judicatis habentur confessi.

1. Imp. ANTONINUS A. Juliano.

Confessos in jure pro judicatis 2 haberi placet. Quare sine causa desideras recedi a confessione tua, cum & solvere cogaris. ccept. III. Kal. Oct. GENTIANO & BASSO COSS. 212.

TIT. LX.

INTER ALIOS ACTA, VEL JUDICATA I, ALIIS NON NOCERE. *Solutio.*

3. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC. Epicrati.

Inter alios 2 res gestas aliis non posse præjudicium facere, sæpe constitutum est. Unde, licet quosdam de heredibus ejus, quem debitorem tuum fuisse significas, solvisse commemores: tamen 3 ceteri non alias ad solutionem urgentur, nisi debitum probatum fuerit. v. Kal. Apr. Byzantii, AA. COSS.

2. Iidem AA. & CC. Epicrati.

Inter alios factam transactionem 4 absentem non posse facere præjudicium, notissimi juris est. Quapropter, adito Præfide provincie, aviam tuam mancipium tibi donasse proba: ac si hoc jure ad te pertinere perspexerit, restitui tibi providebit. Neque enim, si te absente divisionem ejus fecerunt, aliquid juri tuo derogari potuit. S. Id. Apr.

3. Iidem AA. & CC. Fortunatæ.

Si cum fratre tuo mari successisti: frater pro portione tua cum debitoribus hereditariis paciscendo 5, vel agendo, non ex tua voluntate, pro hereditaria parte tibi quæsitam obligationem extinguere non potuit. v. Id. Oct. Retria, AA. COSS.

TIT. LXI.

DE RELATIONIBUS. I

1. Imp. CONSTANTINUS A. Profuturo P. P. annonæ.

Si quis judicium duxerit esse referendum, nihil (inter partes) pronunciet: sed magis super quo habitandum putaverit, nostram consulat scientiam; aut si tulerit sententiam, minime postea, ne a se provocetur, relatione præmissa terreat litigantes: sciens, quod si hoc fecerit, nihilominus jure appellationis res ageritur. Sed nec ad nos mittatur aliquid, quod plena 2 instructione indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam Judex se polliceatur relaturum, consultationis exemplum litigatoribus illico 3 edi apud acta jubeat: ut si cui forte relatio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias 4 preces similiter apud acta sine aliqua frustratoria dilatione offerat. Dat. IV. Kal. Febr. Sirmii, CONSTANT. A. v. & LICINIO COSS. 312.

In Authent. ut Judices non expect. sacras jussio. §. 1.

col. 9. tit. 8. al. 4. Nov. 125. c. 1.

Novo jure causa perfecte examinata, sententia terminetur: qua executioni legitime demandatur, nisi ab ea fuerit appellatum. In causa criminali relatio est permessa.

2. Imp. VALENT. & VALENS AA. ad Viventium PP.

Super delictis provincialium numquam Rectores provinciarum ad scientiam Principum putent esse referendum, nisi ediderint prius consultationis exemplum: quippe tunc demum relationibus plena veritas est, cum vel allegationibus repelluntur 5, vel probantur assensu. Dat. III. Kal. Jan. Trev. VALENTIN. & VALENTE AA. COSS. 365.

3. Iidem AA. & GRATIAN. A. ad Apodemium.

Si quando ratio, aut necessitas est in negotiis nostra judicia requirendi, expectandique responsa: omnes omnino causas relationis series comprehendat 6: ut recitata consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodum actorum recensione non sit opus: actis etiam necessario fociandis. Dat. VI. Id. Maji, Trev. VALENTINIANO NB. P. & VICTORE COSS. 369.

TIT. LIX. (1. Lib. 42. D. 2. (2. l. 6. §. 2. ff. h. t.

TIT. LX. (1. l. 2. l. ult. sup. quib. res judic. non nocet. l. 7. §. 4. ff. de except. rei judic. l. 16. in fin. ff. qui potiores in pign. l. 63. ff. de re judic. l. 2. inf. de exceptionib. (2. l. 19. sup. de locato. d. l. 2. l. ult. sup. quib. res judic. non nocet. l. 2. l. 3. inf. h. t. l. 2. inf. de exceptionib. l. 1. l. 26. sup. de transact. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pactis. l. 3. ff. de transact. l. 16. in fin. ff. qui potiores in pign. l. 63. ff. de re judic. l. 7. §. 2. ff. de accusat. (3. Fac. l. 31. ff. de judic. (4. l. 1. l. 26. sup. l. 3. ff. de transactionib. (5. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pactis.

TIT. LXI. (1. Lib. 49. D. 1. adde Nov. 115. c. 1. Nov. 125. c. 1. (2. l. 3. inf. h. t. l. 15. inf. t. prox. (3. v. l. 6. in fin. inf. d. t. (4. v. l. ult. §. 1. inf. d. t. (5. v. l. 1. in fin. sup. h. t. (6. d. l. 1. l. 6. §. 1. ff. de interd. & relegat.

Corp. Jur. Civ. Tom. II.

TIT. LXII.

DE APPELLATIONIBUS I ET CONSULTATIONIBUS.

De possessione & vi.

1. Sententia DIVI SEVERI A. data in persona Marci Prisci Id. Jan. POMPEJANO & AVITO COSS. 210.

Prius de possessione 2 pronunciare, & ita crimen 3 violentie excutere Præfes provincie debuit: quod cum non fecerit, (iuste ab eo) provocatum est.

De rescriptis.

2. Imp. ALEX. A. Plautiano.

Novum quod postulas, non est, quod et si Rescripti 4 mei auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas tibi non denegetur.

De effectu appellationis.

3. Imp. GORD. A. Victori.

Appellatione interposita, licet a Judice repudiata sit, in præjudicium deliberationis nihil fieri debere, & in eo 5 statu omnia esse, quo tempore pronuntiationis fuerunt, sapissime constitutum est. PP. 17.

De nominato ad Scribatum.

4. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Probo.

Si ad scribatum nominatus 6 non provocasti, convelli statuta non possunt.

De Apostolis.

5. Imp. DIOCL. & MAX. AA. & CC. Valenti, & aliis.

Præfes provincie, ad quem appellasti, si non vitio negligentie vestre tempus, quod ad reddendos apostolos 7 præscriptum est, exemptum esse animadverterit, sed ex fatalis casus necessitate diem sancto eo 8, qui eos perferebat, id accidisse cognoverit, juxta perpetui juris formam desiderio vestro medebitur.

De causa decidenda a Judice appellationis. 1. De allegationibus & probationibus. 2. De sumtibus testibus evocatis præbendis. 3. De causa capitali. 4. De pœna temere litigantis. 5. Intra quæ tempora appellandum sit. 6. De Apostolis.

6. Iidem AA. & CC. dicunt.

Eos, qui de appellationibus cognoscent, ac judicabunt, ita judicium suum præbere conveniet, ut intelligant, quod, cum appellatio post decisam sententiam litem interposita fuerit, non ex occasione aliqua remittere negotium ad judicem suum fas sit, sed omnem causam propria 9 sententia determinare conveniat: cum salubritas legis constitutæ ad id spectare videatur, ut post sententiam ab eo, qui de appellatione cognoscit, recursus fieri non possit ad judicem, a quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias, remotam occasionem, atque exclusam penitus intelligant: cum super omni causa interpositam provocationem, vel injustam 10 tantum liceat pronunciare, vel justam. §. 1. Si quid autem in agendo negotio minus se allegasse litigator crediderit, quod in judicio acto fuerit omissum, apud eum, qui de appellatione cognoscit, persequatur 11: cum votum gerentibus nobis aliud nihil in judiciis, quam justitiam locum habere debere, necessaria res forte transmissa non excludenda videatur. §. 2. Si quis autem post interpositam appellationem necessarias sibi putaverit esse personas, per quas apud Judicem, qui super appellatione cognoscet, veritatem possit ostendere, quam existimavit occultam, hocque fieri judex perspexerit, sumtus 12 iisdem ad faciendi itineris expeditionem præbere debet: cum id ipsa justitia persuadeat ab eo hoc recognosci, qui evocandi personas sua interesse crediderit. §. 3. Super his vero, qui in capitalibus causis constituti appellerint, quos tamen & ipsos, vel qui pro his provocabunt, non nisi audita omni causa atque discussa, post 13 sententiam dictam appellare conveniet: id observandum esse sancimus, ut inopia 14 idonei fidejussoris, retentis in custodia reis, opiniones suas Judices, & exempla 15, ab appellatoribus edita, ac refutatorias 16 eorum ad scrinia, quorum interest, transmittant: quibus ge-

TIT. LXII. (1. Lib. 49. D. 1. Nov. 115. (2. l. 3. sup. fin. regund. l. 7. inf. ad leg. Jul. de vi publ. & priv. (3. l. 4. sup. de ord. judicior. (4. l. 1. §. 1. ff. h. t. (5. v. l. 1. ff. nihil innovari appellat. interpos. (6. l. 7. l. 11. inf. h. t. l. 2. inf. de decurionib. (7. v. l. un. ff. de libellis dimiss. (8. v. inf. si pendente appellat. mors interven. (9. Nov. 82. c. 13. (10. l. 21. §. 2. l. 24. pr. ff. h. t. l. 39. pr. ff. de minorib. l. 57. §. 1. ff. de admin. & peric. tut. l. 97. ff. de legat. 3. l. 11. §. 3. ff. ad leg. Falcid. l. 122. §. 5. ff. de verb. oblig. l. 20. ff. de questionib. l. 2. pr. ff. quando appell. vide tamen d. l. 20. ff. de questionib. (11. l. 4. inf. de tempo. rib. & reparat. appellat. (12. l. 11. sup. l. 3. §. 4. ff. de testib. (13. l. 7. infr. quorum appellat. non recip. l. 4. ff. de appellat. recipiend. (14. l. 12. in fin. inf. h. t. (15. l. 19. inf. eod. (16. d. l. 19. l. ult. §. 1. inf. eod.

T

harum rerum fides manifesta relatione pandatur, ut meritis eorum consideratis, pro fortuna singulorum sententia proferatur. §. 4. Ne temere autem, ac passim provocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur, eum, qui malam litem fuerit persecutus, mediocriter poenam 17 a competenti iudice sustinere. §. 5. Sin autem in iudicio propriam quis fuerit causam persecutus, atque superatus voluerit provocare: eodem die, vel altero 18 libellos appellatorios offerre debet. Is vero, qui negotium tuetur alienum, supradicta conditione etiam tertio die provocabit.

In Authent. de appell. & intra quæ tempora. §. 1.
col. 4. tit. 2 Nov. 23. c. 1.

Hodie autem cuilibet tribuitur spatium decem dierum, a sententia 19 revocatione numerandum.

§. 6. Apostolos 20 post interpositam provocationem, etiam non petente appellatore, sine aliqua dilatione 21 iudicem dare oportet, cautione videlicet de exercenda provocatione in posterum minime præbenda. Sine die & Consule.

De muneribus & honoribus.

7. Iidem AA. & CC. Neroni.

(**H**i,) qui ad civilia munera, vel ad decurionatum, vel honores evocantur, licet vacationem a Principibus acceperint, si appellationis 22 auxilium non utantur, consensu suo nominationem confirmant. Cum igitur ad munus vocatus appellaveris: apud Præsidem provinciæ iuste te appellasse, ostende.

Si appellans nec appellationem profecutus sit, nec transfegerit.

8. Iidem AA. & CC. Opimiano.

Si contra majorem viginti quinque annis sententia prolata, provocationis secutæ tempore 23 præfinito causas non esse repræsentatas, nec appellatione pendente transactione finitum negotium Rector animadverterit: res iudicatas exequi curabit.

Si procurator appellaverit.

9. Iidem AA. & CC. Habrad. chariff. nobis.

Dominus litis causam appellationis, quam procurator 24 suis litigando interposuit, etiam absente procuratore exequi potest.

Si actor a curatore ordinatus deteriolem calculum reportaverit.

10. Iidem AA. & CC. Titiano.

Si actor 25 a curatore ordinatus deteriolem calculum reportaverit: tam ipse 26, quam curator 27 ad provocationis auxilium possunt pervenire: curator vero solus provocationis litem exercebit. Sin autem interim adolescens veniam ætatis impetra-verit, vel ad legitimam ætatem pervenerit 28; potest suo nomine appellationem exercere. S. Prid. Kal. Oct. Viminacii, CC. coss.

De nominationibus.

11. Iidem AA. & CC. Antonino.

Cives, & incolæ manifestas etiam excusationes habentes, (si) sub iusta nominatione 29 non appellaverint, ad earum probationem non admittuntur.

De custodia, injuriis, tormeniis.

12. Imp. CONSTANT. A. ad Catulinum, post alia.

Minime fas est, ut in civili negotio libellis appellatoriis oblatiis, aut carceris cruciatus, aut cujuslibet injuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias perferat appellator: absque his criminalibus causis, in quibus etiam si provocare possit, eum tamen statum debet obtinere, ut post provocationem in custodia 30 (si fidejussoris idonei copiam non habeat) perseveret. Dat. v. Non. Nov. Trev. Acc. xv. Kal. Maji, Hadrumeti, VOLUSIANO & ANNIANO COSS. 314.

De causis privatis.

13. Idem A. Petronio Probiano suo salutem dicit.

Ex illo tempore, (ex) quo in civilibus causis, quæ inter privatos moventur, consultaturum, vel relaturum te esse promiseris, vel appellationis a te interpositæ solemnia completa fuerint: nihil 31 posthac tibi quodlibet speciale, ac requisitum, vel quibuscumque modis favoris gratiam præferens, audiendum est: sed observandum, ut juxta priora statuta solemnitatis more expleto, gesta ad comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Id. Aug. Arelato PP. Id. Oct. Thebaste, SABINO & RUFINO COSS. 316.

Si illico viva voce appelletur.

14. Idem A. ad Bassum P. V.

Litigatoribus copia est etiam non scriptis libellis illico appellare voce 32, cum res poposcerit iudicata, (tam in civilibus, quam in criminalibus causis.) Dat. viii. Id. Jun. Sirmii, GAL-LICANO & BASSO COSS. 317.

De actis ad iudicem appellationis mittendis.

15. Idem A. ad severum Vicarium.

Ne causas, quæ in nostram venerint scientiam, rursus transferri 33 ad iudicia necesse sit: instructiones necessarias 34 plene actis inseri præcipimus: nam cogimur a proferenda sententia temperare: quoniam verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquerendi. Quare perennibus inuretur iudex notis, si cuncta, quæ litigatores instructionis, probationisque causa recitaverint, indita actis, vel subjecta non potuerint inveniri. Dat. x. Kal. Jul. Aquilejæ, CONSTANTINO V. & L-LINIO CC. COSS. 319.

De iudicibus delegatis a Principe.

16. Idem A. ad Maximum, post alia.

Eos etiam, qui imaginem principalis disceptationis accipiunt, appellationum adminicula necesse est accipere. Dat. Prid. Id. Jan. Sirmii, CRISPO 11. & CONST. 11. COSS. 321.

De sententiis Prætorum.

17. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

Si apud utrumque Prætolem, dum quaestio ventilatur, ab aliqua parte auxilium provocationis fuerit objectum; Præfecturæ 35 urbis iudicium sacrum appellator observet. Dat. 111. Non. Aug. Heraclia, CONST. A. VII. & CONSTANTIO C. 111. COSS. 326.

De debitoribus fisci.

18. Idem A. Victori Rationali urbis Romæ.

Quoniam nonnulli fisci debitores, cum iussi fuerint debitam summam exsolvere, interposito provocationis auxilio vim executionis eladunt; nec jam opinionis 36 exemplum, nec refutatorias 37 preces curant petere, vel offerre: placuit, ut, si intra 38 dies solemnitatibus præstitutos ad faciendâ hæc appellatoris cura defuerit, deserta ab eo provocatio existimetur, moxque debitum exigatur. Dat. Prid. Kal. Aug. CONSTANTIO & MAXIMO COSS. 327.

A quorum sententiis appellare licet, vel non.

19. Idem A. ad universos provinciales

A Proconsulibus, & Comitibus, & his, qui vice Præfectorum cognoscunt, five ex appellatione, five ex delegatione, five ex ordine iudicaverint, provocari permittimus: ita ut appellanti iudex præbeat opinionis 39 exemplum, & acta cum refutatoriis 40 partium suisque literis ad nos dirigat. A præfectis autem prætorio 41 provocare non sinimus: Quod si victus oblatam, nec receptam 42 a iudice appellationem affirmet: Præfectos adeat, ut apud eos de integro litiget, tamquam appellatione suscepta. Superatus etenim, si injuste appellare videbitur, lite perditâ notatus 43 abscedet. At si vicerit, contra eum Iudicem, qui appel-

(17. v. l. 5. in fin. inf. quorum appellat. non recip. (18. l. 20. ff. h. t. l. 1. §. 11. ff. quando appelland. abrog. Nov. 23. c. 1. Auth. prox. infr. h. t. tit. 19. v. l. 1. §. 5. ff. quando appelland. (20. l. 32. §. 1. infr. h. t. (21. l. 1. vers. quoties sup. de relationib. (22. l. 4. sup. l. 11. inf. h. t. l. 4. inf. de munerib. patrimon. l. 1. pr. ff. de vacat. & excus. muner. (23. l. 18. inf. h. t. (24. l. 10. inf. l. ult. in fin. ff. eod. l. 1. l. 2. ff. an per alium causâ appellation. fac. l. 17. sup. de procuratorib. (25. v. §. ult. Inst. de curatorib. (26. l. 4. in fin. ff. h. t. (27. l. 9. sup. l. ult. in fin. ff. eod. l. 3. in fin. inf. quor. appellat. non recip. (28. v. d. l. ult. in fin. ff. h. t. (29. l. 4. l. 7. sup. eod. (30. l. 6. §. 3. sup. eod.

(31. Nov. 82. Nov. 113. c. 1. & seq. v. sup. ut lite pendente. (32. l. 2. l. 5. in fin. ff. h. t. (33. Fac. l. 1. §. 1. ff. a quib. appellari. (34. l. 24. infr. h. t. l. 1. l. ult. sup. de relationib. (35. Fac. l. 19. infr. h. t. (36. d. l. 19. (37. l. ult. §. 1. inf. l. 6. §. 3. sup. eod. (38. l. 2. in fin. l. 5. infr. de temporib. & reparat. appellat. l. 2. in fin. inf. quando provoc. non est necesse. (39. l. 6. §. 3. l. 18. sup. h. t. (40. l. ult. §. 1. inf. eod. (41. l. 8. sup. de episcop. aud. l. un. sup. de sentent. præf. præf. l. 1. §. 1. ff. de off. præf. præf. (42. v. l. 5. pr. ff. de appell. recipiend. (43. Immo vide l. 5. in fin. inf. quorum appellat. non recip.

lationem non receperit, ad nos referri necesse est, ut digno supplicio puniatur. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. *Constantinop.* BASSO, & ABLAVIO COSS. 331.

De majoribus, vel minoribus negotiis.

20. Idem A. Albino.

Et in majoribus, & in minoribus negotiis appellandi facultas est. Nec enim Judicem oportet injuriam 44 sibi fieri existimare, eo quod litigator ad provocationis auxilium convolvit. Dat. VII. Id. Apr. MARCELLINO, & PROBINO COSS. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. *Constantinop.* BASSO, & BALBINO COSS. 333.

De appellatione recipienda.

21. Imp. CONSTANTIN. & CONSTANS AA. ad Lollianum.

Quoniam Judices ordinarii provocationes existimant respuendas: placet, ut si quis appellationem suscipere recusaverit, quæ non contra executionem 45, sed adversus sententiam intentionem jurgiumque terminantem fuerit interposita, triginta auri 46 pondo cogatur largitionibus nostris inferre: triginta alia officio ejus itidem soluturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradixerit, & quid jure sit constitutum, ostenderit. Dat. VIII. Kal. Aug. *Messadensi*, PP. CAPUA, ARBITIONE, & LOLLIANO COSS. 355.

De bonis vacantibus, & de his, quæ ut indignis auferuntur.

22. Idem AA. ad Volusianum P. P. post alia.

Lata sententia, quæ pertinet ad bona vacantia, & ad ea, quæ (ut) indignis 47, legibus cogentibus, auferuntur, si quis putaverit provocandum, vox ejus debet admitti. 48 Dat. III. Kal. Aug. ARBITIONE, & LOLLIANO COSS. 355.

De provinciis, ex quibus appellatur ad Praefectum urbis Constantinopolitanæ.

23. Idem AA. ad Senatum.

Cum appellatio interposita fuerit per Bithyniam, Paphlagoniam, Lydiam, Hellepontum, Insulas etiam, ac Phrygiam salutarem, Europam, ac Rhodopen & Hemum montem, Praefectura 49 hujus urbis judicium sacrum appellator observet.

De appellatione recipienda, & gestis una cum relatione litigatoribus praestandis.

24. Imp. VALENTIN. & VALENS AA. salutem dicunt Ordini Civitatis Carthaginensis.

Judicibus non solum appellationis suscipiendæ necessitas videtur imposita, verum etiam triginta dierum spatia (ex die sententiæ) definita sunt, intra quæ gesta 50 una cum relatione litigatoribus convenit praestari: Judice & Officio ejus, si statuta fuerint aliqua parte mutilata, multæ subjacentibus. Dat. Prid. Non. Febr. *Mediolan.* DIVO JOVIANO, & VARRONIANO COSS. 364.

De multis.

25. Imp. GRATIAN., VALENTINIAN., & THEODOS. AAA. ad Syagrium P. P. post alia.

Et in multis a Judicibus inferendis appellationes jubemus admitti. Dat. XIV. Kalend. Julii, GRATIANO V. & THEOD. I. AA. COSS. 380.

De sententia Discussoris, vel Rationalis.

26. Idem AA. ad Pelagium Com. R. P. post alia.

Cum post sententiam Discussoris 51, vel Rationalis fuerit provocatum, ad sinceritatem tuam negotium transferatur: ut si mediocritas negotii, aut longinquitas regionis ad judicium tuum litigatores venire non patitur, judicio Rectoris provinciæ, quem ipse probaveris 52, negotium deleges. Dat. XV. Kal. Mart. *Mediolan.* ARCAD. A. I., & BAUTONE COSS. 385.

De nominationibus.

27. Imp. ARCAD. & HONOR. AA. Ennodio Proconsuli Africæ post alia.

Nominationes 53 libellis, vel edictis factæ citra concilium publicum non valent: de quibus nec appellare necesse est, si solemnitas deest. Dat. XVII. Kal. Jun. *Mediolan.* OLIBRIO & PROBINO COSS. 395.

De revocatione appellationis.

28. Idem AA. Nebridio Proconsuli Asiæ.

Si quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi, & suos libellos recuperandi, ne iustæ

poenitudinis 54 humanitas amputetur. Dat. XI. Kal. Aug. *Constantinop.* ARCAD. IV. & HONOR. III. AA. COSS. 396.

De causis criminalibus.

29. Idem AA. Casario P. P.

Addictos supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli per vim 55, atque usurpationem vindicare liceat, ac tenere: quibus in causa criminali humanitatis 56 consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ provocationis copiam non negamus: ut ibi diligentius examinetur, ubi contra hominis salutem per errorem, vel gratiam Cognitoris oppressa putatur esse iustitia: ea conditione, ut si Proconsul, vel Comes Orientis, vel (Praefectus) Augustalis, vel Vicarii fuerint cognitores, non tam ad Clementiam nostram, quam ad Amplissimas 57 potestates sciant esse referendum. Eorum enim de his plenum volumus esse iudicium, qui (si ita res est, & crimen exegerit) rectius possint punire damnatos. Dat. VI. Kal. August. *Mnizo*, HONORIO, A. IV. & EUTYCHIANO COSS. 398.

De suspectis Judicibus, a quorum sententiis appellare liceat.

30. Idem AA. Theodoro P. P.

Si quis provocatione interposita suspecti Judicis velit (prolatam) evitare sententiam, in hac voce liberam habeat potestatem: nec timeat contumeliam iudiciorum: cum & ab ipsa injuria possit facile provocare: & maxime cum a solo tantum Praefecto pratorio 58, non sine dispendio causæ provocare permissum sit. Sciant igitur cuncti sibi ab injuriis, & suspectis Judicibus, & in capitali supplicio 59, ac fortunarum dispendio provocationem esse concessam. Dat. VII. Id. Jul. *Mediol.* THEODORO V. C. COSS. 399.

De appellatione non suscepta, vel apostolorum copia denegata.

31. Imp. THEOD. & HONOR. AA. ad Asclepiodotum P. P. post alia.

Si appellationem oblatam, in qua vel tux amplitudinis, vel Urbicariæ Praefecturae sacrum auditorium postulatur, iudex non susceperit, vel suscepta appellatione apostolorum copiam denegaverit: ad deponendam super hac iniquitate quarioniam, necnon etiam conveniendum adversarium ex sententia prolata, juxta antiquum 60 jus anni metas habeat litigator: vel si hujusmodi appellatio suscepta non fuerit, in qua inferiorum Judicum sacra desideratur auditio, ad hæc eadem faciendæ sex menses habeat litigator. † Si vero arbiter appellationem suscipere, aut relationem dare contemserit, quatuor mensium tempora observantur: ut his quæ statuimus, actatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noscuntur. Dat. III. Kal. Apr. *Constantinop.* ASCLEPIODOTO, & MARINIANO COSS. 423.

De appellationibus ad Principem.

32. Imp. THEODOS. & VALENT. AA. Cyto P. P.

Praecipimus ex appellationibus Spectabilium Judicum, quæ per consultationes nostri numinis disceptationem implorant, non nostram ulterius audientiam expectari: ne nostris occupationibus, quibus pro utilitate mundi a singulorum nonnumquam negotiis avocamur, aliena defraudari commoda videantur. Sed si a Proconsulibus 61, vel Augustali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appellatum: virum illustrem 62 Praefectum pratorio, qui in nostro est comitatu, virum etiam illustrem Quæstorem nostri palatii, sacris judiciis praesidentes, disceptationem jubemus arripere eo ordine, ea observatione, iisdemque temporibus, quibus cetera quoque lites fatali die post appellationem in sacris auditoriis terminantur: (&) hoc, licet quidam praedictorum spectabilium iudicum jure concessio, ut sacri iudices, appellationes acceperint. §. 1. Quod si a Duce fuerint appellatum, si 63 idem & Praeses sit, Praefectura necessario tantum jure ordinario in sacro auditorio iudicabit. §. 2. In his autem omnibus judiciis, quæ consultationum introduximus loco, vel apostolos 64, vel ea, quæ apud eum gesta sunt, contra cujus sententiam dicitur appellatum, suscipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illustres praedictos iudices, & ea, quæ geruntur, excipere, scribere, scriptaque litigatoribus edere nostros epistolares praecipimus: officiis videlicet eorum, cum quibus vir illustris Quæstor iudicat, exequentibus iudicata.

(54. fac. l. 4. §. 6. *supr. de hæreticis collata l. 3. in fin. supr. de apostatis.* (55. l. 6. *sup. de episcop. aud.* (56. l. 6. *ff. h. t.* (57. v. l. 32. *pr. infr. eod.* (58. v. l. un. *sup. de sentent. praf. prat. l. 8. sup. de episcop. aud. l. 19. supr. h. t. l. 1. §. 1. ff. de off. praf. prat.* (59. l. 29. *supr. h. t.* (60. l. 5. *in fin. ff. de appellat. recipiend.* (61. v. l. 29. *supr. h. t.* (62. Nov. 126. c. 1. §. 4. *infr. h. t.* (63. fac. l. 38. *infr. h. t.* (64. v. l. 6. *in fin. supr. eod.*

(44. v. l. 12. *sup. h. t.* (45. l. 4. *pr. ff. eod. l. 5. infr. quor. appellat. non recip.* (46. Abrog. Nov. 126. c. 3. (47. v. *supr. de his quib. ut indign.* (48. l. 18. *supr. h. t.* (49. Adde l. 17. *supr. eod.* (50. l. 15. l. 19. *sup. l. 32. §. 2. infr. eod. l. 3. inf. de temporib. & reparat. appellat. Nov. 126. c. 3. Nov. 134. c. 3. in fin.* (51. l. 7. *infr. quor. appellat. non recip.* (52. Excip. l. 6. *pr. sup. h. t.* (53. Confer. l. 4. l. 7. l. 11. *supr. eod.*

§. 3. Hæc si appellatio fuerit oblata Judici, qui non ex delegatione cognoscit: eorum enim sententiis appellatione suspensis, qui ex delegatione cognoscunt: necesse est eos 65 æstimare, iuste, necne fuerit appellatum, qui causas delegaverint iudicandas. §. 4. Huic saluberrimæ legi illud etiam consultissime credidimus inferendum, ut si privato non illustri uni, pluribusve (ut assolet) nostra Serenitas adita delegaverit causam, & ejus, eorumve definitio fuerit appellatione suspensa, vir quidem magnificus Præfectus prætorio, qui in nostro est comitatu, cum viro illustri Quæstore temporali iudicet die. 66 Nostri vero libellenses 67, quæ apud arbitros gesta sunt, suscipiant, cognitiones inducant, & ea, quæ geruntur, excipiant, scribant, scriptaque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illustres sint) ex delegatione nostra cognoscentes excipiunt, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur. §. 5. Sane si illustrium, ac magnificorum iudicum sententiæ fuerint appellatione suspensæ, eorum videlicet, quorum sententias licet appellatione suspendi, per consultationem nostram volumus audientiam expectari, licet antea privato homini (id est, non illustri) lite a nobis delegata, is postea tempore definitionis illustri decoratus dignitate reperitur. Eodem observando, & si alter ei conjunctus sit arbiter, qui non illustrem meruit dignitatem. §. 6. Quicquid autem hac lege specialiter non videtur expressum, id veterum legum constitutionumque regulis omnes relictum intelligant.

De sententia lata super statu curialium.

33. Idem AA. Cyro P. P.

Eo casu, quo apparitor Magisteriæ potestatis de curia, vel officio cohortali, de statu in provincia patitur controversiam, vel ut tributa, vel functiones debens in provincia detinetur: si sententia Rectoris provinciæ fuerit appellatione suspensa: cum tua sublimitate viro quoque magnifico Magistro militum 68 cognoscente, causæ jubemus merita ponderari: licet Magister militum Rectori provinciæ causam delegaverit perorandam.

De suggestionibus, & relationibus.

34. Imp. JUSTINIAN. A. Demostheni P. P.

Jubemus, si quæ suggestio majoris, vel minoris Judicis ad nostram referatur clementiam de negotio, quod iudicandum ei tradidimus, vel de quo pro sua jurisdictione iudicaverit, petentis a nostro numine finem eidem imponi negotio, quod ab eo disceptatum est: si ve additum sit eidem suggestioni, quid referenti placeat (dum id partibus per sententiæ suæ recitationem manifestum non fecit) si ve nihil hujusmodi adjectum sit, sed simpliciter nostri numinis responsum expectat: non prius causam discerni, quam per sacram pragmaticam nostri numinis iussionem duo magnifici viri, vel Patricii, vel Consulares, vel Præfectorii, quos (pro tempore) nos elegerimus, jubeantur adungi viro illustri pro tempore Quæstori nostri palatii, & una cum eo in scriptis relationem discernere (si ve presentibus partibus hoc perspexerint, si ve absentibus) & responsum relationi dandum sua sententia manifestare: ut tamen dispositio hujusmodi excellentissimorum iudicum omnimodo rata sit: nulli danda licentia contra provocationem eorum proferre sententiam, vel aliam quamcumque dubitationem introducere. Quam observationem non solum si unus iudex suggestionem, vel relationem usus fuerit, tenere censemus: sed etiam si duobus, vel amplioribus datis iudicibus, in unam sententiam minime omnes convenerint: sed diversas suas sententias unusquisque nostræ mansuetudini retulerit, vel omnes nos consuluerint, quid decernendum sit.

De sententiis Præfectorum Prætorio.

35. Imp. JUSTINIANUS. *

Jam trigesima 69 secunda Constitutione dicente, de omnibus Magistratibus illustribus a quibusdam est appellatio, Principem fore appellationis Iudicem, præsens Constitutio inveniens jus certum, quod adversus sententiam Præfectorum prætorio 70 appellatio quidem non est, retractatio vero est, & si alius quidem sit Præfectus, credibile est, quia rescindet, quæ fuerint ab altero iudicata: si vero idem ipse fiat præfectus iterum, is, qui jam sententiam tulit, contra cuius calculum, & supplicationes oblata sunt, quia præsumitur pro veteri sua sententia dicturus, jubet Constitutio, ut Quæstor, una audiat cum ipso iterum, aut tertium Præfecto creato, & examinante suas in priore Magistratu dictas

sententias, statuens, ut nulla sit contra hujusmodi sententia retractatio.

De sententiis definitivis, & interlocutionibus.

36. Imp. JUSTINIANUS.

Oportet post omnem litem finitam tunc appellationem reddi: neque enim læditur quis, si interea facta fuerit interlocutio, quæ illi denegat jus competens, id est, vel testium productionem, aut relectionem instrumenti: potest enim in appellatione omnia denudare, seu exercere, ne contra medii temporis interlocutionem, data appellatione, mora iniiciatur dilationibus, sapius in eadem causa data appellatione, & examinata, iterum alio capitulo ventilato, & iterum contra etiam ipsum porrecta appellatione. Si vero diceteta est is, qui in media interlocutione jus aliquod ipsis denegavit, jubet scripto istud insinuent, ut ita in appellatione servent sibi suam de hoc allegationem impræjudicatam: si vero contra hæc fiat, neque recipiat appellationem iudex: & ipse, qui appellavit, pro transgressione quinquaginta libras argenti præstet.

De varietate iudicum appellationis pro varietate summarum.

37. Idem A. Meanz P. P.

In offerendis provocationibus, ex quibus consultationum more negotium in sacrum nostrum palatium introduci solebat, hoc addendum esse censemus: Ut si quidem non excedat litis æstimatio decem librarum auri quantitatem, ex ipsa scilicet sententia iudicis decernendam, non duobus (sicut antea) magnificis Iudicibus, sed uni tantummodo disceptatio negotii deputetur. Sin vero memoratam excedens quantitatem, viginti libris auri terminetur, duobus tradatur (disceptatio) magnificis Iudicibus, viris scilicet devotis epistolaribus 71 cognitionalia certamina excipientibus: ita tamen, ut si dissentiant, virum illustrem pro tempore Quæstorem adhibeant, ut eo dubietatem dirimente finiatur negotium. His videlicet litibus, quarum æstimatio viginti librarum auri quantitatem excedit, in commune auditorium florentissimorum sacri nostri palatii Procerum introducendis: ut tamen secundum jam statuta 72 liceat quidem non solum victo, sed etiam victori consultationem ad unum, vel duos iudices mittendam, intra biennii 73 tempus ei, vel eis intimare. Post excessum enim memorati temporis hujusmodi licentiam amputamus. Quæ vero fuerint ab eo, vel eis decreta, nulla provocatione suspendantur. Novas 74 etiam adseriones a partibus apud eundem, vel eosdem iudices addi, ad exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium introducendæ permitimus. Dat. VII. Id. Apr. Const. DECIO COSS. 529.

De Duciano iudicio.

38. Idem A. Demostheni PP.

Si quando Duciano 75 iudicio appellatio fuerit oblata: si ve ipsa qualitate iudicis, si ve ex divina delegatione viro spectabili Duci destinata, si ve inter spectabiles idem Dux connumeretur, si ve illustri dignitate decoretur, si ve etiam majore (cum etiam Magisteriæ potestatis homines, necnon Consulares sæpe utilitate publica poscente ad hujusmodi curam perveniant) nullo discrimine habito, non dignitatem, sed Ducatus Magistratum spectari: & appellationem ex quocumque duce pervenientem, non ut antea 76 erat dispositum, sed apud virum sublimissimum Magistrum officiorum, necnon virum excellentissimum nostri palatii Quæstorem, communi audientia proposita, in sacro auditorio more consultationum, viris devotis epistolaribus excipientibus ventilari (sancimus :) nulla veteris legis in hac causa observatione custodienda, sed apud eosdem tantummodo excellentissimos iudices causa trutinanda.

De sententia oppugnanda, etiam ab adversario appellatoris.

1. De libellis refutatoriis. Ad l. 37. sup. h. t.

39. Idem A. Juliano P. P.

Ampliorem providentiam subjectis conferentes, quam forsitan ipsi vigilantes inveniunt, antiquam observationem emendamus, cum in appellationum auditoriis, is solus post sententiam iudicis emendationem meruerat, qui ad provocationis convolvasset auxilium, altera parte, quæ hoc non fecisset, sententiam sequi (qualiscumque fuisset) compellenda. Sancimus itaque, si appellator semel in iudicium venerit, & causas appellationis suæ proposuerit, habere licentiam, & adversarium 77 ejus, si quid iudicatis opponere maluerit, si præsto fuerit, hoc facere, & iudiciale

(65. l. 1. l. 3. ff. qui & a quo appell. (66. v. l. 2. infr. tit. prox. (67. v. l. 3. in fin. pr. sup. ubi Senatores vel clariss. (68. Immo vide l. 2. sup. de officio militar. jud. (69. l. 32. sup. h. t. (70. l. un. sup. de sentent. præf. præf.

(71. v. l. 32. §. 4. sup. h. t. (72. l. 1. sup. de sentent. præf. præf. (73. Abrog. l. ult. §. 2. inf. i. prox. (74. l. 4. inf. d. t. (75. Confer. l. 32. §. 1. sup. h. t. (76. Non Abrog. d. §. 1. (77. v. l. ult. inf. quando provoc. non est necess.

mereri præfidium. Sin autem absens fuerit, nihilominus judicem per suum vigorem ejus partes adimplere. §. 1. In refutatoriis 78 autem libellis, qui solent maxime in facto auditorio prudentissimorum nostrorum procerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum dictatores, verbosis uti adfertionibus, & ea, quæ jam perorata sunt, iterum resuscitare: sed hæc sola eis inscribere, quæ compendiosa narratione causas, provocationis possunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere quod derelictum est, scituri, quod si hoc fuerit prætermisissimum, non deerit adversus libellorum conditores amplissimi judicii competens indignatio, quod sufficient gestorum volumina introducta, & virorum spectabilium Magistrorum scriniorum breves omnia apertissime ostendere. §. 2. Sed enim scimus legem 79 nostram esse promulgatam, per quam more consultationum in causis quidem, quæ usque ad decem libras auri extenduntur, unum judicem sancimus supponi: viginti autem duos sublimissimos judices. Sed cum prima quidem facie videbatur, non tantum summam excedere: in definitiva autem sententia apparebat judici, vel iudicibus etiam majorem quantitatem debere imponere: non erat eis possibile, formam, qua erant conclusi, excedere. Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsecutum, licere eis, & ampliore summam præfata quantitate, in qua dati sunt judices, excedere: & non ad modum suæ rationis, sed ad veritatis indaginem ferre sententiam: ne tanti judices, quasi vinculis præpediti, non possint legum veritati, & judiciali vigori per omnia satisfacere. Dat. vi. Kal. April. Constantinop. LAMPADIO & ORESTE COS. 530.

T I T. LXIII.

DE TEMPORIBUS I ET REPARATIONIBUS APPELLATIONUM, SEU CONSULTATIONUM.

1. Imp. CONSTANTINUS A. ad Crispinum.

Si quis per absentiam nominatus 2 (vel ad Duumviratus, aliorumque honorum infulas, vel munus aliquod evocatus) ad provocationis auxilium concurrerit: ex eo die interponendæ appellationis, duorum mensium spatia ei computanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstraverit. Nam præfenti, qui factam nominationem cognoverit, & appellare voluerit: statim 3 debent duorum mensium spatia computari. Dat. viii. Id. Jul. CONSTANTINO A. VI. & CONSTANTINO CC. COS. 320.

2. Imp. THEODOS. & VALENT. AA.

Cyro P. P.

Tempora fatalium 4 dierum pro seculi nostri beatitudine credimus emendanda, ubique dilationum materias amputantes. † Et primi quidem fatalis diei tempora post appellationem, sive a viro clarissimo Rectore Provinciæ, sive a spectabili iudice fuerit appellatum, sex mensium esse jubemus. Quod si primo fatali die lapsus est appellator, tricesimum primum diem alterum volumus esse fatalem. Quod si eo (quoque) appellator exciderit: tertium similiter totidem diebus intermissis fatalem observari decernimus. Quod si tertius quoque lapsus fuerit temporalis, quartum etiam fatalem post tricesimum primum diem similiter observari decernimus. Quod si ita contigerit, ut quatuor fatalibus diebus, qui appellavit, exciderit, tunc intra trium aliorum mensium spatium a nostro numine reparationem peti præcipimus: qua petita, nec adversarium decernimus admoneri, nec temporalem diem ad petitionem reparationis numerari, sed trium mensium spatio ex quarto fatali numerando causam induci præcipimus, licet ante unum diem reparatio fuerit impetrata, licet allegata in iudicio virorum illustrium Præfectorum non fuerit. Nec hoc parti nocebit adversæ: cum non dubius, sed notus omnibus dies fatalis appareat. Et hoc si adversus viri clarissimi Rectoris Provinciæ, vel spectabilium iudicum sententias fuerit appellatum. † Quod si ab Arbitro in Provincia ex delegatione sacra disceptante appellatio subsequatur: post priorem fatalem lapsum, tres alii tantum fatales dies similiter (ut supra dictum est) servabuntur, nulla reparatione a nostro numine postulanda: ita ut nonaginta tribus diebus elapsis, iudicata congruæ executioni mandentur. * Sin autem ex sententia Prætorianæ Præfecturæ, vel Magistrorum officiorum, vel ab

alio illustri dignitate decorato arbitro in hac sacratissima civitate fuerit delegatus, & appellatio contra definitionem, vel sententiam ejus subsecuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorum mensium, alii vero tres ad similitudinem supradictorum fatalium numerentur. * Qui vero delegatum vel a spectabili Iudice, seu Præfide Provinciæ arbitrum appellaverit: primum quidem fatalem diem duorum mensium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fatalium dierum habeat. † Illud etiam circa observationem fatalium dierum custodiri decernimus, ut, si forte temporales in feriatis dies quoquo modo inciderint, præcedentes eos dies, ut temporales a litigantibus observentur. Quod si quis secus, ac jura præcipiunt, lapsus 5 dies fuerit temporalis, & hoc primo loco, vel a præfente adversario, vel etiam a iudice, si solus litigat appellator, fuerit oppositum, probatumque: pro eo habebitur appellator, ac si sententiam quoquo modo non coactus susceperit. Dat. xii. Kal. Maji, * VALENT. A. V. & ANATOLIO COS. 440.

In Authent. de his, qui ingred. ad appell. §. 1. col. 5. t. 4. al. 11. Nov. 49. in pr.

Ei, qui appellat, impertitur annus, intra quem secundum se communiterve cum adversario litem exequatur, aut si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio, licet victori ingredi, ut reus quaratur: quo sive invento, sive non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia: in omni casu absente in expensis condemnando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero occurrente, post secundum fatalem permanet sententia rata.

In Authent. de appellat. §. 1. col. 7. tit. 5. alias. col. 8. tit. 2. Nov. 93. c. 1.

Si tamen in medio causæ apud Iudicem appellationis, vel motæ, vel non motæ aliqui eligantur arbitri, & propterea biennium transeat, intra quod oporteat appellationem finire, & per quamlibet occasionem ad iudicem appellationis causa revertatur: non cadatur ex cursu temporis, sed exerceatur, & terminum legitimum suscipiat, etsi decies millies plus quam biennii tempus transferit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit desertum.

In Authent. de appellat. & intra quæ temp. §. ad hæc l. incimus, col. 4. t. 5. al. 2. Nov. 23. c. 2.

Sed & lis, quæ speratur in consistorium Principis inferri, absque damno moræ maneat intacta, donec ipse faciat eam introduci, & a proceribus secundum morem dirimi.

In Authent. ut sponsal. larg. §. hoc quoque, col. 9. tit. 2. Nov. 119. c. 4.

Si appellatione secuta, novissima induciarum die, aut pars utraque, aut solus, qui appellatione usus est, occurrerit, & suam præsentiam manifestaverit Iudici futuro appellationis examinantæ negotium, vel ejus consiliariis, aut his, qui lites intromittunt, & Iudex in definitis diebus eum suscipere differat, nullum præjudicium partibus, aut uni earum ex hoc penitus volumus fieri, sed post hoc examinari appellationes hujusmodi, & legitima sententia terminari.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Appioni P. P.

Nemo arbitretur in posterum licentiam futuram consultationibus ultra statuti temporis vivendi spatia, neque per oblationem precum, neque per sacrum Rescriptum super reparatione temporum indulgendum, neque sub prætextu quodam altero, sed omnibus incumbendum esse vigilantia diligentia, quo provocationes eorum intra statutum tempus introducantur, ita ut etiam gesta 6 in iudicio, contra quod provocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum: ne præpeditur per altitias fatalis rei terminus, sed aut statim, postquam appellatum sit, aut non minus, quam ante dimidiam partem temporis præbeantur scrinio, ne (quod per angustias contingit temporum) tardus appellationis fautor suo dispendio refutetur.

(5. Confer l. 18. sup. i. prox. (6. l. 24. sup. d. t.

(78. v. l. 6. §. 3. l. 18. l. 19. sup. h. t. l. 1. in fin. sup. i. prox. (79. l. 37. sup. h. t. TIT. LXIII. (1. Lib. 49. D. 4. Nov. 23. Nov. 49. c. 2. (2. Vide enim l. 4. l. 7. l. 11. sup. i. prox. (3. v. l. 2. inf. de decurionib. (4. v. l. 5. inf. h. t. Nov. 23. Nov. 49. c. 1.

4. Idem A. Tatiano Magistro officiorum.

Per hanc divinam sanctionem decernimus, ut licentia quidem pateat in exercendis consultationibus, tam appellatori, quam adversæ parti novis 7 etiam adsertionibus utendi, vel exceptionibus, quæ non ad novum capitulum pertinent, sed ex illis oriuntur, & illis conjunctæ sunt, quæ apud anteriorem judicem noscuntur propositæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi potuerunt, id quoque eos admittere, quo exercitatis jam negotiis plenior subveniat veritatis lumine.

5. Idem A. Triboniano Quæstori sacri palatii.

Cum anterioribus legibus ex omni provincia ad hunc nostrum sacratissimum comitatum similis cursus ad appellationes exercendas impertitus est, necessarium nobis visum est hujusmodi spatii justum imponere libramentum. † Sancimus itaque, si quidem ab Ægyptiaco, vel Libyco limite, vel Orientali tractu usque ad utrasque Cilicias numerando, vel (Armeniis gentibus) & omni Illyrico causa fuerit more appellationum transmissa: primum semestri spatium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque diminui, neque accrescere. † Sin autem ex aliis nostri imperii partibus, sive Asiæ, sive Ponticæ, sive Thraciæ dicecesis lis provocatione suspensa in hanc regiam urbem perveniat: pro semestri spatium trium tantummodo mensium spatium eis indulgeri, aliis trium mensium spatium, id est, nonaginta & tribus diebus, simili modo sequentibus: sive semestri tempus, sive tres priores menses, secundum locorum definitionem, quam designavimus. Sed & aliis tribus mensibus, qui ex reparatione ab aula concedi solent, in suo robore duraturis, & prioribus accedentibus: ut partim annale numeretur, partim novem mensium (spatium) consequatur. §.1. Et cum antea in fine cujuscumque temporis unus 8 fatalis dies ex antiquis legibus constitutus esset, & sæpe eveniebat, cum multæ sint occasiones mortalis appellationum, vel ægritudine, vel spatii prolixitate, vel per alias causas, quas nec dici, nec enumerari facile sit: eundem diem fatalem non observari, & lites exspirare, & hujusmodi luctuosis infelicitatibus patrimonia hominum titubare: propter hoc fortunæ relevantes insidias: sancimus, non in unum diem fatalem standum esse in posterum: sed sive ante quartum diem fatalis luminis, & ipsum fatalem, sive post quinque dies, ex quo ortus fatalis effluxerit, appellator venerit, & litem instituendam curaverit, & eam in competens iudicium deduxerit: legi videri satisfactum: nec ingemiscat mortuæ causæ dispendio, sed nostro gaudeat beneficio: cum nobis cognitum sit, etiam ex errore calculi dierum, quem officium habuit, sæpe esse causas periclitatas: quod in posterum non fieri, ex remedio legis præsentis sperandum est. Eodem beneficio, & in omnibus aliis fatalibus, qui vel a pedaneis iudicibus, vel ab aliis dantur, quos leges suis sanctionibus enumeraverunt, custodiendo, vel observando: ut decem fatales dies pro uno, ubique instituantur. §.2. In his autem casibus, in quibus biennium 9 constitutum est, quatenus more consultationum in regia urbe sub communi audientia florentissimorum sacri nostri palatii procerum ventilentur: biennii metas unius anni termino coarctamus: ut intra eum, & gesta colligere, & ea viris devotis epistolaribus 10 tradere, & refutatorios 11 libellos (si voluerint) offerre, & litem in sacrum nostrum consistorium introducere cogantur. Nulli licentia deneganda victrici parti, si voluerit, secundum quod jam constitutum est, etiam præmature causam inducere: neque annali spatium expectato. §. 3. Si tamen in sacro nostro consistorio 12 lis exordium cœperit, etiam si non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eam concedimus: cum iniquum sit propter occupationes florentissimi ordinis, quas circa nostræ pietatis ministeria habere noscitur, causas hominum deperire. §.4. Illud 13 etiam merito addendum huic legi censemus, ut si quis fatali die apud appellationis iudicem introductus, sive ex parte una 14, sive cognitionaliter causæ appellationis imponat exordium; deinde relicta ea discedat, & in desidia reliquum tempus permaneat, & annale tempus post inchoatam litem præterierit: victore neque sententiam ad effectum perducere valente, propter litem jam inchoatam; neque jam terminum accipere inveniende, cum appellatoris absentia eam finiri non facile conce-

(7.l.6.§.1.l.37.in fin.sup.d.t. (8.Confer.l.2.sup.h.t. (9.l.37.circa fin.sup.t.prox. (10.v.l.32.§.4.in fin.sup.d.t. (11.v.l.ult.§.1.sup.d.t. (12.Nov.23.c.2. (13.Nov.93.c.1. (14.v.l.12.sup.de legib.l.4.infr.de accusationib.Nov.49.pr.Nov.126.c.2.

dat: hujusmodi iniquitatem amputantes, cum adversarius potest etiam minime præsentem appellatorem litem exercere, quia hoc speciale privilegium ejus est, qui appellationi ex minandæ præsidet, posse & ex una 15 parte causam dirimere: jubemus eundem appellatorem, nisi observaverit iudicium, & causam usque ad finem peregerit, sed & si per eum steterit, quo minus omnia lites certamina impleantur, appellatione defraudari, & sententiam contra eum latam in suo robore durare, & ad effectum perducere, tamquam si ab initio minime fuerit provocatum: nisi ipse appellator evidentissimis probationibus possit ostendere, se quidem summa ope nisum, voluisse litem exercere; per iudicem autem steterit, vel aliam inexorabilem causam subsecutam, propter quam hoc facere minime valuit. Tunc etenim aliud ei annale tempus indulgemus, quo effluente, & lite minime finem accipiente, cadere eum de appellatorio juvamine disponimus: cum ei sit apertissima facultas, & nostram adire Majestatem, & tarditatem iudicis in querelam deducere, & nostro beneficio perpotiri. §.5. Cui consentaneum est, ut & in sententiis omnium amplissimorum Præfectorum pratorio ex divino oraculo retractandis eadem observatio, quæ supra dicta est, post ingressum unius, vel utriusque partis, tam propter absentiam personarum, quam propter statuta tempora teneat. §.6. Sin autem partes inter se scriptura interveniente paciscendum rē esse crediderint, nemini parti licere ad provocationis auxilium pervenire, vel ullum fatale observare: eorum pacificationem firmam esse censemus. Legum etenim austeritatem in hoc casu volumus pactis 17 litigantium mitigari. Dat. xv. Kal. Dec. Chalcedone, DECIO V. C. COSS. 529.

TIT. XLIV.

QUANDO PROVOCARE NON I EST NECESSE.

De sententia lata contra res judicatas, a quibus appellatum non est.

1. Imp. ALEX. A. Apollinari, & aliis.

Latam sententiam dicitis, quam ideo vires non habere contentis, quod contra res prius judicatas 2, a quibus provocatum non est, lata sit. Cujus rei probationem si promptam habetis, etiam citra provocationis adminiculum, quod ita pronunciatum est, sententiæ auctoritatem non obtinebit. PP. VIII. Kal. Apr. ALEX. A. COSS. 223.

De sententia lata contra jus constitutionis, vel contra jus litigatoris.

2. Idem A. Capitaneis.

Si cum inter te, & aviam defuncti quæstio de successione esset, iudex datus a Præsede Provinciæ pronunciauit, potuisse defunctum etiam minorem quatuordecim annis testamentum facere, ac per hoc aviam potiorē esse: sententiam ejus contra tam manifesti 3 juris formam datam, nullas 4 habere vires palam est: & ideo in hac specie, nec provocationis auxilium necessarium fuit. Quod si, cum de atate quareretur, implevisse defunctum quartum decimum annum, & per hoc, jure factum testamentum pronunciauit, nec provocasti, aut post appellationis impleram causam destitisti: rem judicatam retractare non debes.

De decurionatu, & Duumviratu.

3. Imp. GORD. A. Ingenuo.

Si (ut proponis) suspensa apud Amplissimos Judices cognitione provocationis, quam te ob id interposuisse dicis, quod Decurio nominatus 5 esses, ad Duumviratum vocatus es: manifestum est præiudicium 6 futuræ notioni memoratorum iudicum fieri non potuisse.

(15.v.l.13.§.2.& seq.sup.de iudiciis. (16.Fac.l.1. §.3. ff. a quibus appellari. (17.Confer.l.43.ff.de pactis.l.27.ff.dereg.jur

TIT. XLIV. (1.Lib.49.D.8. (2.v.l.1.sup.sentent.rescindinon posse. (3.Fac.l.5 pr.ff. qui testam. facere poss. (4.l.19.ff.de appellat.l.1. c.2. ff. quæ sentent. sine appellat.l.5. inf.h.t. (5.v.l.4. sup. de appellat. (6.arg. Nov.134.c.3.in fin.

Si Magistratus dentur iudices.

4. VALERIANUS & GALLIENUS AA. & VALER. C. Juliano.

Cum Magistratus datos Iudices, & unum 7 ex his pronunciasse proponas: non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia iure non teneat.

De multis.

5. Imppp. CARUS, CARINUS, & NUMERIANUS AAA. Domitiano.

Certa ratione & sine multare 8 Præfides possunt. Quod si aliter, 9 & contra legis statum modum Provinciae Præfides multam vobis irrogaverit: dubium non est, id, quod contra ius gestum videtur, firmitatem non tenere, & sine appellatione posse rescindi. PP. Id. Jan. CARO & CARINO COSS. 283.

De die sententia.

6. Idem AAA. Germano.

Cum non eo die, quo Præfides, Provinciae præcepit, Iudex ab eodem datus pronunciaverit, sed ductis 11 diebus alieniore tempore sententiam dedisse proponatur: ne ambages frustra interposita provocationis ulterius negotium protrahant, Præfides Provinciae, superstitiosa appellatione submota, ex integro inter vos cognoscet.

De sententiis venalibus.

7. Imppp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. Nicagora.

Venales sententias 12, quæ in mercedem a corruptis Iudicibus proferuntur, etiam citra interposita provocationis auxilium jam pridem a Divis Principibus infirmas esse decretum est.

De Decurionatu.

8. Idem AA. Constantino.

Si pater tuus, cum Decurio creareris, non 13 consensit, & decimum quintum annum ætatis agis: aditus Præfides Provinciae si inhabilem 14 te ad eundem Decurionatus honorem esse perspexerit: quando huiusmodi ætati etiam prætermissa appellatione subveniatur, iniquam nominationem removebit.

De vacatione onerum, & munerum veteranis concessa.

9. Idem AA. & CC. Rufina.

Veteranis 15, qui in legione, vel vexillatione militantes, post vicesima stipendia honestam, vel causariam 16 missionem consequuti sunt: onerum, vel munerum personalium vocationem concessimus. Huiusmodi autem indulgentiæ nostræ tenore remunerantes fidam devotionem militum nostrorum, etiam provocandi necessitatem remisimus.

De condemnatione impensarum omissa.

10. Imp. JUSTINIANUS AA. Mennæ PP.

Omni honorem salvum Iudicibus reservantes, si quando una pars quasi lapsa per definitivam eorum sententiam, provocatione usa fuerit, interdiximus alteri parti, quæ vicit, pro hoc tantummodo, quod nihil capere pro sumptibus litis, vel detrimentis, vel minus, quam oportuerat, iusta est, provocationem offerre: cum & ipsa decisionem litis recte factam esse confiteatur: Iudicibus scilicet, sive florentissimis proceribus sacri nostri palatii, sive his, quibus pro minore litium æstimatione consultationes delegantur, (si perspexerint adjuvandum esse victorem tantum perceptione) etiam sine 17 provocatione ejus, hoc statuentibus, & iustam eorumdem sumptuum quantitatem definiuntibus. Sed nec occasione consultationis introducendæ victori provocare concedimus: cum & præcis legibus liceat ei & sine provocationis auxilio eandem consultationem differente suo adversario introducere: & nos ei nihilominus hoc permittimus, injuriam ex supervacua provocatione Iudicibus fieri prohibentes. Dat. VII. Id. April. Constantinop. DECIO V. C. COS. 529.

(7. Confer. l. 39. ff. de re iudicat. (8. v. supr. de modo multarum. (9. l. ult. ff. de iurisdic. (10. v. l. 2. supr. h. t. (11. Vide tamen l. 2. §. 3. ff. de iudiciis. (12. v. l. 1. 2. supr. de pœna iudicis, qui male iudic. collata l. 15. in fin. ff. de iudiciis. (13. Confer. l. 1. supr. quod cum eo qui in alien. potest. (14. Fac l. 6. §. 1. l. 11. ff. de decurionib. l. 2. pr. ff. de vacat. & excus. muner. l. 8. ff. de munerib. & honorib. l. 2. in fin. ff. de iure immun. l. 2. in fin. ff. de reg. jur. (15. v. l. ult. infr. de veteran. adde l. 2. infr. de re milit. l. 8. §. 5. ff. de excusat. tut. l. ult. infr. de his qui non implet. stipend. (16. v. l. 2. §. 2. ff. de his, qui notantur infam. (17. l. 39. pr. vers. sancimus supr. de appellat.

TIT. LXV.

QUORUM APPELLATIONES NON RECIPUNTUR. I

De absente per contumaciam.

1. Imp. ANTON. A. Sabino.

Ejus qui per contumaciam 2 absens: cum (ad) agendam causam vocatus esset, condemnatus est, negotio prius summatim perscrutato, appellatio recipi non potest. PP. Non. Jul. ANTONINO A. IV. & BALBINO COSS. 214.

De criminibus.

2. Imppp. CONSTANTIUS & CONSTANS AA. ad Hieroclem Consularem Syriae Cœles.

Observare curabis, ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque (eorum, qui manifestam violentiam commiserunt,) argumentis convictus 3, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus, audiatur appellans. Sicut enim hoc observari disposuimus, ita æquum est testibus productis, instrumentisque prolatis, aliisque argumentis præstitis, si sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnatus est, aut minime voce sua confessus sit, aut formidine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari. Dat. v. Idib. Decembr. LEONTIO & SALUSTIO COSS. 344.

De officialibus.

3. Imppp. VALENTINIANUS & VALENS AA. ad Modestum PP.

Nulli Officialium a sententia proprii iudicis provocatio tribuatur: nisi in eo tantum negotio, quod ratione civili super patrimonio forte apud proprium Iudicem inchoaverit: scilicet ut in eo tantum negotio a sententia ejus, cui parer, Iudicis, quisquis velit Officialis appellet: quod per procuratorem 4 etiam persequi iure tribuitur. Dat. iv. Idib. Jun. Cyzici, VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 365.

De causa fisci, vel principis.

4. Imppp. VALENTINIANUS, VALENS, & GRATIANUS AAA. ad Olybrium P. V.

Abstinentum prorsus (ab) appellatione sancimus, quoribus fiscalis 5 calculi satisfactio postulat, aut tributariae functionis solenne munus exposcitur, aut publici, vel etiam privati (dummodo evidentis atque convicti) redhibitio debiti flagitatur: (ut) necessario in contumacem 6 vigor iudiciarius excitetur. P. Roma, xv. Kal. Septembr. VALENTINIANO & VALENTE AA. COSS. 368.

De executione sententia.

5. Imppp. VALENS, GRATIANUS, & VALENTINIANUS AAA. ad Thalassium Proconsulem Africae.

Ab executione 7 appellari non posse, satis & iure, & constitutionibus cautum est: nisi forte executor sententiae modum iudicationis excedat. A quo si fuerit appellatum: executione suspensa decernendum putamus, ut si res mobilis est, ad quam restituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione suscepta, possessori res eadem detrahatur, & (sequestro) idoneo collocetur, reddenda ei parti, pro qua sacer cognitor iudicaverit. Quod si de possessione, vel de fundis executio (cessaverit,) & eam suspenderit Provocatio, fructus omnes, qui tempore interposita provocationis capti, vel postea nati erunt, in deposito 8 collocentur, iure fundi penes eum, qui appellaverit, constituto. Sciant autem provocatores, se vel ab executione appellantes, vel ab articulo, si eos perperam intentionem cognitoris suspendisse clauerit, quinquaginta librarum argenti 9 animadversione multandos. Datum 11 Kal. Febr. Trev. VALENTE VI. & VALENTINIANO AA. COSS. 378.

De testamentis aperiendis, & de heredibus in possessionem mittendis.

6. Imppp. GRAT. VALENTIN. & THEOD. AAA. ad Hypatium P. V.

Quisque, ne voluntas defuncti testamento scripta 10 referatur, vel ne hi, quos scriptos patuerit heredes, (in possessionem mittantur,) ausus fuerit provocare, interpositamque appellatio-

TIT. LXV. (1. Lib. 49. D. 5. (2. l. 4. in fin. infr. h. t. l. 13. §. 2. supr. de iudiciis. Nov. 82 c. 5. in fin. (3. l. 244. ff. de verb. signif. (4. v. l. 10. supr. de appellationib. (5. Adde l. 8. in fin. infr. h. t. excip. l. 22. supr. de appell. (6. l. 1. supr. h. t. (7. l. 21. supr. l. 4. ff. de appell. (8. Confer l. ult. supr. quib. ad libert. proclamare. (9. v. l. 6. §. 4. supr. de appell. (10. v. l. ult. pr. ff. de appell. recipiend. (11. v. l. un. infr. si de momentanea possess.

nem is, cujus de ea re notio erit, recipiendam esse crediderit, viginti librarum argenti multa, & litigatorem, qui tam importune appellaverit, & judicem, qui tam ignavam conniventiam adhibuerit, involvat. Dat. Non. April. *Trev.* AUSONIO X. & OLYBRIO COSS. 379.

De Discussore & Rationali.

7. *Idem* AA. & ARCAD. ad Pelagium Comitem rerum privatarum.

Ante 12 sententiæ tempus, & ordinem eventus, nec a Discussore 13, nec a Rationali appellari liceat. Dat. xv. Kal. Mart. *Mediol.* ARCAD. A. 1. & BAUTONE COSS. 385.

De publico debitore.

8. *Imp.* ARCAD. & HONOR. AA. Apollodoro Comiti rerum privatarum.

Et publicarum necessitatum, & privati ærarii deposcit utilitas, ne commoda, quæ domui nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum rejecta, qui aperte, manifesteque convicti sunt: hoc observari præcepti hujus auctoritate censemus, ut ei, quem constiterit esse publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. 14. Dat. 111. Id. August. *Mediol.* ARCADIO IV. & HONORIO 111. AA. COSS. 396.

TIT. LXVI.

SI PENDENTE APPELLATIONE MORS INTERVENERIT. 1

1. *Imp.* ALEXANDER A. Juliano.

Etiam post mortem ejus, qui appellavit, necesse est 2 heredibus ejus, vel reddere causam provocationis, vel statuti acquiescere. PP. 111. Non. Dec. ALEX. COSS. 223.

2. *Idem* A. Marcellina.

Ejus, qui requirendus annotatus 3 appellavit, & ante actam causam mortuus est, bona ad successorem pertinere, Parentibus meis placuit. PP. 111. Non. Dec. ALEX. COSS. 223.

3. *Idem* A. Ulpio.

Si is, qui ademptis bonis in exilium datus est, appellaverit, ac pendente provocatione defunctus est: quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum interest, utrum capitalis poena irrogata bona 4 reo quoque adimat, (quo casu morte ejus extincto crimine, nulla quaestio superesse potest:) an vero non ex damnatione (capitis,) sed speciali Præsidis sententia bona auferantur: tunc enim subdacto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quaestione. PP. VI. Id. Mart. MODESTO & PROBO COSS. 229.

4. *Imp.* GORDIANUS A. Alexandro.

Si pater tuus ad Decurionatum evocatus appellationem 5 interposuit, eaque pendente concessit in fatum: honoris ejus quaestio morte finita est.

5. *Idem* A. Felici.

Quamvis ancilla, de cujus dominio disceptabatur, & a Restore Provincia contra te jus dictatum fuerat, in fatum concesserit: tamen cum appellationem super ea re interpositam fuisse, & in numero cognitionum pendere proponas, ea provocatio suo ordine propter peculium 6 ancillæ audiri debet.

6. *Imp.* CONSTANT. A. ad Bassum Præf. urbi post alia.

Si unus ex litigatoribus 7 adhuc pendente appellatione defunctus sit: non residuum tantum temporis heredes ejus habeant, sed

(12. Confer. l. 6. §. 3. sup. de appellat. l. 1. §. 1. ff. quando appelland. ex cip. tamen l. 2. ff. de appellation. recipiend. l. 2. sup. ut lite pendente. (13. l. 26. sup. de appellation. l. ult. inf. de discussorib. (14. Ad del. 4. sup. h. t. excip. l. 22. sup. de appellation.

TIT. LXVI. (1. Lib. 49. D. 13. adde l. 2. ff. quæ sentent. sine appellat. (2. l. un. pr. ff. h. t. (3. v. l. 6. inf. de accusationib. (4. l. ult. inf. si reus vel accusator mortuus fuerit. l. un. pr. ff. h. t. l. 9. in fin. ff. de jure fisci. (5. Vide enim l. 11. sup. de appellationib. (6. l. 16. pr. ff. de rei vind. adde l. 8. ff. de re judicata, l. 11. ff. judicatum solvi. l. 3. sup. ne de statu defunctor. post quinquen. (7. Adde l. 5. sup. de appellat.

etiam alios quatuor menses. Sin autem ad deliberationem hereditatis certum tempus indulgetur, post lapsum ejus temporis quatuor 8 mensium numerabitur (spatium:) ne ignorantes negotium, vel etiam super adeunda hereditate dubitantes, priusquam aliquid commodum sentiant, damnis affici compellantur. PP. XI. Kal. Jun. *Sirmii*, CRISPO 11. & CONST. 11. CC. COSS. 321.

TIT. LXVII.

DE HIS, QUI PER METUM JUDICIS 1 NON APPELLARUNT.

1. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC.

Dorophani.

Si contra te jure pronunciatum est, nec appellationis auxilium imploratum est, intelligis acquiescere te statutis oportere. In sacro enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. xv. Kal. Jun. *Philippopoli*, AA. COSS.

2. *Imp.* JULIANUS A. Geminiano.

His, qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audentiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos urbi, (Magistros officiorum,) vel Magistros militum, seu Proconsules, seu Comites, seu Præfectos Orientis, (seu Vicarios Augustales,) vel alium judicem sub specie 2 formidinis provocationem non arbitrantur interponendam, a revocanda lite repellantur. † Qui vero vim sustinuerunt, contestatione publice proposita, intra dies videlicet legitimos, quibus appellari licet, causas appellationis evidenti affirmatione distinguant: ut hoc facto tamquam interposita appellatione iisdem æquitatis adminicula tribuantur. Emissa xv. Kal. Jul. MAMERTINO & NEVITA COSS. 362

TIT. LXVIII.

SI UNUS EX PLURIBUS APPELLAVERIT.

1. *Imp.* ALEX. A. Licinio.

Si judici probatum fuerit, unam 1, eandemque condemnationem eorum quoque, quorum appellatio iusta pronunciata est, fuisse, nec diversitate factorum separationem accipere, emolumentum victoriæ secundum ea, quæ (sæpe) constituta sunt, ad te quoque, (qui nec provocasti,) pertinere, non ignorabit. PP. XIV. Kalend. Septembr. 11.

2. *Idem* A. Sereno.

Si in una, eademque causa unus 2 appellaverit, ejusque iusta appellatio pronunciata est: ei quoque prodest, qui non appellaverit. Quod si ætatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit: majori, qui suo jure non appellaverit, hæc Rescriptum non prodest.

TIT. LXIX.

SI DE MOMENTANEA 1 POSSESSIONE FUERIT APPELLATUM.

1. *Imp.* VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Eufignium P. P.

Cum de possessione, & (ejus) momento causa dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortitur effectum. 2 Ita tamen possessionis reformationem fieri oportet, ut integra omnis proprietatis causa servetur. Dat. XIV. Kal. Dec. *Mediol.* HONOR. N. P. & EVODIO COSS. 386.

(8. Abrog. l. 29. ff. de re judic.

TIT. L VII. (1. l. 6. sup. de his, quæ vimetufve causa. (2. Vide enim d. l. 6.

TIT. LXVIII. (1. l. 2. infr. h. t. l. 10. §. 2. ff. de appellat. ad del. 1. sup. de diversis rescript. (2. l. 1. sup. h. t.

TIT. LXIX. (1. Confer. l. 8. inf. unde vi. ad del. ult. sup. quæ legitimum person. standi in judic. (2. Immo vide l. 3. sup. de appellat.

TIT. LXX.

NE LICEAT IN UNA EADEMQUE CAUSA TERTIO I PROVOCARE, VEL POST DUAS SENTENTIAS JUDICUM, QUAS DEFINITIO PRÆFECTORUM ROBORAVERIT, EAS RETRACTARE.

1. Imp. JUSTINIAN. A. Mennæ P. P.

Si quis in quacumque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio in eadem lite super iisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Præfectorum Prætorio retractare: licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius audientiam, qui 2 eum dedit, ante litem contestatam invocare: & hujusmodi petitione minime provocationis vim obtinente.

TIT. LXXI.

QUI BONIS I CEDERE POSSUNT.

De effectu cessionis.

1. Imp. ALEX. A. Iteazo.

Qui bonis cesserint, nisi solidum creditor receperit 2, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium ejus prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem. 3. PP. XII. Kal. Dec. MAXIMO 11. & ALIANO COSS. 224.

De eo, qui solvere paratus est.

2. Imp. PHILIPPUS A. & PHILIPPUS C. Abascanto.

Si quantitatem, quam licet Reipublicæ condemnatus debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne 4 verbum bonorum cessionis temere a te prolatum, privare te necdum distractis facultatibus, juris rationibus possit. PP. 3. Kal. Febr. PHILIPPO A. & RETIANO COSS. 246.

Si pater bonis cesserit.

3. Imp. VALERIANUS, GALLIENUS & VALERIANUS Nobilissimus Cæsar AA. Juliano Lenissz.

Si pater tuus bonis cessit propter onera civilia, ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi 5 emancipato quasitum dicis, inquietari. Quod ut fiat, implorare æquitatem Præsidis debes.

De provinciis, & de effectu cessionis.

4. Imp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC. Chiloni.

Legis Julix de bonis cedendis beneficium, constitutionibus Divorum nostrorum Parentum ad provincias porrectum esse, ut cessio bonorum admittatur, notum est: non tamen creditoribus sua auctoritate dividere hæc bona, & jure domini 6 detinere, sed venditionis remedio, quatenus substantia patitur, indemnitati suæ consulere permissum est. Cum itaque contra juris rationem res jure domini teneas, ejus, qui bonis cessit, te creditorem dicens: longi temporis præscriptione petitorum submoveri non posse, manifestum est. Quod si non bonis cum cessisse, sed res suas in solutum tibi dedisse monstretur, Præses provinciæ poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

De muneribus & honoribus.

5. Idem AA. & CC. Myroni.

Propter honorem municipalem 7, vel munus, bonis cedentium invidiosam admitti cessionem, minime convenit: sed his obnoxios pro modo substantiæ fungi.

De professione.

6. Imp. THEOD. A. (apud acta) dixit:

In omni cessione (bonorum,) ex qualibet causa facienda, scrupulose priorum legum explosa, professio 8 sola quærenda est. §. 1. Idem dixit, in omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Kal. Maji, HONOR. N. P. & EVODIO COSS. 386.

De filiisfamilias.

7. Imp. JUSTINIANUS A. Juliano P. P.

Cum & filiisfamilias possint habere substantias, quæ patribus acquiri veritæ sunt, necnon peculium, vel castrense, vel quod patre volente possident; quare cessio bonorum eis deneganda sit? cum & (si) nihil in suo censu hi, qui in potestate parentum sunt, habeant, tamen ne patiantur injuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim & paterfamilias admittendus est propter injuriarum timorem ad cessionis flebile veniens adiutorium, quare filiisfamilias utriusque sexus hoc jus denegamus? cum apertissimi juris est,

TIT. LXX. (1. Nov. 82. c. 5. in fin. l. 122. §. 5. ff. de verb. oblig. (2. l. 1. pr. ff. quis & a quo appell.

TIT. LXXI. (1. Lib. 42. D. 3. Nov. 135. (2. l. 7. ff. de cessione bonor. §. ult. Inst. de actionib. (3. v. l. ult. circa pr. inf. h. t. (4. v. l. 3. l. 5. ff. de cessione bonor. l. 8. inf. de distract. pignor. (5. v. sup. ne filius pro patre. (6. v. l. 6. d. t. prox. (7. l. 12. in fin. sup. de episcop. & cler. fac. l. 16. pr. ff. de muner. & honor. (8. v. l. ult. ff. de cessione bonor.

& inter patresfamilias, & inter alieno juri subjectos, si quid postea eis pinguis accesserit 9, hoc iterum usque ad modum debiti posse a creditoribus legitimo modo avelli. Dat. x. Kal. Mart. Constant. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS, VV. CC. 531.

Si quidam ex creditoribus inducias dare, & alii cessionem bonorum accipere velint.

8. Idem A. Joanni P. P.

Cum solito more a nostra Majestate petitur, ut ad miserabile cessionis bonorum homines veniant auxilium, & electio detur creditoribus, vel quinquennale spatium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem, salva 10 eorum videlicet existimatione, & omni corporali cruciati 11 semoto: quotidie dubitabatur, si quidam ex creditoribus voluerint quinquennales dare inducias, alii autem jam nunc cessionem accipere velint, qui audiendi sint? In tali itaque dubitatione nemini putamus esse ambiguum, quod sentimus, & quod humaniorem 12 sententiam pro duriore eligimus, & sancimus, ut vel ex cumulo debiti, vel ex numero creditorum causa judicetur. † Et si quidem unus creditor aliis omnibus gravior 13 in summa debiti inveniatur, ut omnibus in unum coadunatis, & debitis eorum computatis, ipse alios antecellat: ipsius sententia obtineat, sive indulgere tempus, sive cessionem accipere desiderat. Si vero plures quidem sint creditores, ex diversis autem quantitatibus: etiam nunc amplior debiti cumulus minori summx præferatur, sive par, sive discrepans numerus est creditorum: cum non ex frequentissimo ordine fœneratorum, sed ex quantitate debiti causa trutinetur. Pari autem quantitate debiti inventa, dispari vero creditorum numero: tunc amplior pars creditorum obtineat: ita ut, quod pluribus placeat, hoc statuatur. Sin vero undique æqualitas emergat tam debiti, quam numeri creditorum, tunc eos anteponi, qui ad humaniorem 14 declinant sententiam, non cessionem exigentes, seu inducias: Nulla quidem differentia inter hypothecarios, & alios creditores, quantum ad hanc electionem observanda: in rebus autem officio Judicis partiendis, suam vim singulis creditoribus habentibus, quam eis legum præstabit regula: Nullo præjudicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione circa temporalem præscriptionem generando.

TIT. LXXII.

DE BONIS AUCTORITATE JUDICIS POSSIDENDIS I, SEU VENUMDANDIS, ET DE SEPARATIONIBUS BONORUM.

1. Imp. ANTONINUS A. Atticæ.

In bonis mortui potiorum esse causam legatariorum, qui eum (utpote heredem) convenire potuerunt: quam eorum, quibus ipse (heres) legavit 2, manifestum est, cum prius legatum quasi æs alienum exigatur: legatum autem a mortuo relictum, post debiti detractionem inducatur.

Creditoribus defuncti impetrant separationem a bonis, si fidem heredis non sunt secuti.

2. Imp. GORD. A. Aristani.

Est jurisdictionis tenor promptissimus, indemnitateque remedium. Edicto Prætoris creditoribus hereditariis 3 demonstratum, ut quoties separationem 4 bonorum postulant, causa cognita impetrent. Reportabis igitur convenientem desiderii tui fructum, si te non heredum fidem secutum, sed ex necessitate 5 ad iudicium eos provocare demonstraveris.

3. Idem A. Claudianæ.

Ex Contractu, qui cessionem rerum antecessit 6, debitorem contra juris rationem convenies, cum eum æquitas auxilio exceptionis 7 muniat. At tunc demum iterato possis desiderare conventionem, cum tantum postea 8 quasivit, quod Præsidem ad ejus rei licentiam debeat promovere.

(9. l. 4. l. 6. l. 7. ff. d. t. §. ult. Inst. de actionib. (10. l. 11. sup. ex quib. caus. infam. irrog. (11. v. l. 1. sup. h. t. Nov. 135. c. 1. in fin. pr. (12. Fac. l. 192. ff. de reg. jur. (13. Fac. l. 8. ff. de pact. (14. v. l. 56. l. 192. in fin. ff. de reg. jur. TIT. LXXII. (1. Lib. 42. D. 5. (2. Adde. l. 11. in fin. ff. ut in possess. legator. (3. l. 6. in fin. sup. de heredit. action. (4. l. 1. §. 1. ff. de separationib. (5. Fac. l. 1. §. 15. l. ult. ff. d. t. (6. l. 7. sup. t. prox. (7. v. §. ult. vers. ecce enim. Inst. de replicationib. (8. l. 7. sup. t. prox.

4. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA.
& CC. Clarianæ.

Incivile est, quod postulas, ut unus ex chirographariis creditoribus debitoris bona compellatur ꝑ suscipere, satis (ceteris) ejus creditoribus facturus.

5. Iidem AA. & CC. Acyndino.

Si bona debitoris tui vacare 10 constet, & hæc a fisco non agnoscantur, in possessionem eorum mitti te a competente Judice, recte postulabis. Dat. xvii. Kal. Jan. * coss.

6. Iidem AA. & CC. Agathomaro.

Pro debito creditores addici sibi bona sui debitoris, non jure 11 postulant. Unde, si quidem debitoris tui ceteri creditores pignori res acceperunt, potiores eos, quam 12 te chirographarium creditorem haberi, non ambigitur. Quod si specialiter, vel generaliter nemini probentur obligatæ, ac sine 13 successore communis debitor, vel ejus heres decessit: non domini rerum vindicatione, sed possessione bonorum, itemque venditione, æquaii portione, pro rata debiti quantitate omnibus creditoribus consuli potest.

7. Iidem AA. & CC. Domno.

Si uxor tua pro triente patruo suo heres existit, nec ab eo 14 quicquam exigere prohibita est: debitum a coheredibus pro besse 15 petere non prohibetur: cum ultra eam portionem, qua successit, actio non confundatur. 16 Sin autem coheredes solvendo 17 non sint, separatione post lata, nullam ei damnum fieri patiat. Dat. Kal. Dec. AA. coss.

8. Iidem AA. & CC. Ælidæ.

In possessionem rei servandæ uxor defuncti, vel alii creditores 18 missi, dominium 18 ex ea causa tenentes adipisci minime possunt.

9. Iidem AA. & CC. Teruncio.

Cum proponas, eum, contra quem supplicas, ex administratione negotiorum tibi obligatum, hanc secundum juris rationem adito Restore provinciæ potes convenire. Nam si ad circumscriptiorem 19 tui juris latitat, nec defenditur, & cum tuum esse debitorem constat: ad Exemplum Edicti, bonorum 20 ejus possessionem poteris impetrare. Tempore autem transacto, etiam venditionem eorum a competenti Judice postulare non prohibeas. Dat. xiv. Kal. Sept. DIOCL. (& MAXIM.) AA. coss.

In Authent. de exhib. & introducend. reis. §. si vero
semel. col. 5. t. 8. al. 6. Nov. 53. c. 4.

Et qui jurat, se venturum ad Judicem, se se subtraxerit, Judex ipse, si administrator sit, vel is, qui Judicem dedit, jubet eum exhiberi. Si vero omnino absit, examinet Judex, ubi sit, induciis datis; intra quas si non occurrat, secundum unam partem examinato negotio mittet actorem in possessionem rerum ejus juxta 21 mensuram declarati debiti. Quod si redeat, antequam prosequatur causam, resarciat actori omne damnum: præstabitque fidejussorem de lite prosequenda, & res suas suscipiet.

10. Imp. JUSTINIAN. A. Joanni PP.

Cum apud veteres quæstionem ortam invenimus super pecuniis debitis, pro quibus hypothecæ non sunt constitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is severiores creditores formidans, sese celaverit, & illi de rebus ad eum pertinentibus competentia ingrediantur judicia, postulentque in possessionem rerum sese transmitti: si etiam alii creditores, quibus obnoxius esse videtur, possint quandam habere communionem in rerum possessione: hujusmodi dubitationem amputantes, censemus per præsentem divinam generalem Constitutionem, ut si non omnes hujusmodi debita prætendentes, sed ex his certi ab judiciali sententia in possessionem rerum mittantur: non solum hi, sed etiam alii omnes talia debita prætendentes, eadem commoditate possiantur, ut possint cum prioribus rerum detentatoribus commu-

nionem habere in rebus, de quibus (sicut superius declaratur) prolata fuerit sententia) Quid enim justius est, quam 22 omnes, qui ad res debitoris mitti debent, esse participes hujusmodi commoditatis? Ut autem non in perpetuum aliorum negligentia illi qui pro suis debitis alacriores creditoribus aliis ostenduntur fuisse prægraventur: rectius nobis esse videtur, tunc communionem habere in possessione rerum alios creditores, qui non hoc peregrisse noscuntur: cum præsentem quidem in una, eademque degentes provincia, in qua & possessores rerum commorantur, intra duorum annorum spatia; absentes autem intra quadriennium creditoribus possessionem antelato modo detinentibus suam debitum certum faciant, & expensas secundum quantitatem debitorum persolvant eis, qui sententias consecuti sunt, per sacramentum eorum manifestandas, qui eas adipiscendæ gratia possessionis rerum sustinuerunt: quia & secundum debita satis eis fieri explorati juris est. Post completum autem memoratum tempus, nullam eis esse licentiam, eos, qui possessionem adepti sunt, molestare, vel aliquibus damnis afficere: actiones autem, quas ex legibus sibi competere putaverint, contra suos exercere debitorum. §. 1. Sin autem hi, qui detinent possessiones, vel ex sententia Judicis res vendiderunt, vel alio quocumque legitimo modo omne jus, quod in iisdem rebus habere noscuntur, in alias personas post definitum a nobis tempus transtulerint, & certas pecunias acceperint: quicquid superfluum inventum fuerit, & amplius, quam eis debetur, hoc modis omnibus necesse est eos præsentibus tabulariis signare, & in cimeliarchio sanctæ Ecclesiæ illius civitatis, in qua hujusmodi contractus celebratur, deponere: attestacione videlicet prius per memoratos tabularios conscribenda: præsentem etiam eo, qui res eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit, ut per eam manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro venditione rerum, vel translatione præstitæ sunt: quam earum, quæ superflua post dissolutum debitum inveniantur: ut si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionem ostenderit, possit ex his satis sibi facere: prius scilicet Restore provinciæ sine aliquo damno causæ faciente examinationem, & non concedente, nec viros reverendissimos œconomos, vel cimeliarchas 23 sanctæ Ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum, vel dispendium sustinere: per suam autem interlocutionem creditorem præcipiente secundum modum debiti ex depositis pecuniis suam accipere debitum. Ut autem non liceat creditoribus in (venditione, vel) translatione rerum, dolum, vel aliquam machinationem, vel circumscriptiorem facere: jubemus attestacionem super hoc celebrandam, apud Defensorem locorum, gestis intervenientibus, insinuari, sive tantum ex præstio, quantum debetur, sive plus, sive minus colligitur: & præsentibus non tantum (sicut dictum est) tabulariis, sed etiam viro reverendissimo cimeliarcha: Apud quem si ita contigerit) superflua pecuniæ signatæ deponendæ sunt: jusjurandum sacrosanctis evangeliiis propositis venditore, vel translate rerum præstante, quod neque per gratiam emtoris, vel ejus, ad quem res jure cessio- nis transferuntur, nec aliquo dolo interveniente minorem justo præstio rerum quantitatem acceperit, sed eam, quam revera cum omni studio potuerit invenire. Dat. xiiii. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum LAMPADII & ORESTIS virorum clarissimorum anno secundo, 532.

T I T. LXXIII.

DE PRIVILEGIO FISCO. 1

1. Imp. ANTONINUS A. Eutropiæ.

Bona mariti tui si ob reliqua administrationis primipilaris a fisco occupata sunt: res, quas tuas 2 esse liquido probaveris, ab aliis separatæ tibi restituantur.

(22. l. 12. pr. ff. de rebus auctor. judicis possid. (23. v. l. 20. § 1. infr. de agricolis & censit. Nov. 40. in pr. §. 1.

TIT. LXXIII. (1. Adde lib. 10. inf. t. 1. Lib. 49. D. 14. (2. l. 2. supr. ne uxor pro marito. vide tamen l. 4. inf. in quib. caus. pignus tacite contr.

(9. v. l. 2. §. 3. ff. de curatore bon. dando. (10. v. l. 6. vers. quod si inf. h. t. l. 1. sup. ne pro dote mulieris bona. (11. l. 1. infr. de jure domin. impetrand. l. 4. sup. t. prox. l. 14. sup. de pactis. (12. v. l. 9. inf. qui potiores in pign. (13. v. l. 5. sup. h. t. (14. v. l. 6. sup. de hered. instit. (15. l. 1. l. 6. sup. de hered. act. (16. d. l. 6. l. 5. sup. d. l. (17. l. 1. §. 1. ff. de separat. (18. l. 4. sup. t. prox. (19. Confer l. 13. §. 3. sup. de judiciis. (20. l. 19. ff. de in jus vocand. l. 7. §. 1. ff. quib. ex caus. in posse. §. (21. Abrog. l. 1. ff. d. t.

2. Idem A. Valerianæ.

Quamvis ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit condemnatus: tamen si 3, priusquam res ejus tibi obligarentur 4, cum fisco contraxit: jus fisci causam tuam prævenit. Quod si post bonorum (ejus) obligationem rationibus 5 meis cœpit esse obligatus: in ejus bona cessat privilegium fisci PP. XIV. Kal. Nov. ANTONINO A. IV. & BALBINO COSS. 214.

3. Idem A. Julianæ.

Si cum pecuniam pro marito solveres, neque jus 6 fisci in te transferri impetraſti, neque pignoris causa domum, vel aliud quid ab eo accepisti: habes personalem actionem: nec potest præferri fisci rationibus, a quo dicis ei vestigal denuo locatum esse cum eo pacto universa, quæ habet, habuitve eo tempore, quo ad conductionem accessit, pignoris jure fisco teneantur. 7. Salva igitur indemnitate fisci, debitorem tuum pro pecunia, quam pro eo fisco solvisti, more solito convenire non prohiberis. PP. III. Kal. Jan. ANTONINO A. IV. & BALBINO COSS. 214.

4. Idem A. Quinto.

Si debitor, cujus fuisse fundum ipse confiteris, prius 8 eam distraxit, quam fisco aliquid debuit: inquietandam te non esse Procurator meus cognoscat. Nam etsi postea debitor existerit: non ideo tamen ea, quæ de dominio ejus excesserunt, pignoris jure fisco potuerunt obligari. PP. III. Kal. Jul. LÆTO II. & CEREALE COSS. 216.

5. Imp. ALEXANDER. A. Mennæ.

Pecunia, quam creditor a debitore suo recepit, si postea ex justa causa fisco restituenda 9 erit, sine usuris debetur: quia non fœnus contractum, sed suum recuperatum extraordinario jure aufertur. PP. xv. Kal. Jun. FUSCO & DEXTRO COSS. 226.

6. Imp. GORDIAN. A. Severianæ.

Cum patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstras, eumque nubenti tibi possessionem dedisse alleges: Procuratorem jus fisci exequentem, eam jure pignoris revocare potuisse intelligis. PP. Non. Jun. SABINO & VENUSTO COSS. 241.

7. Imp. VALER. GALLIEN. AA. & VALERIAN. C. Diodoro.

Si in te jus 10 fisci, cum reliqua (solveres) debitoris, pro quo satisfaciebās, tibi competens Judex adscripsit, & transtulit: ab his creditoribus quibus fiscus potior habetur, res, quas eo nomine tenes, non possunt inquietari. PP. xv. Kal. Jun. ÆMILIANO & BASSO COSS. 260.

TIT. LXXIV.

DE PRIVILEGIO DOTIS. I

I. Imp. SEVERUS & ANTON. AA. Firmo.

Scite debes, privilegium dotis, quo mulieres utuntur in actione de dote, ad heredem 2 non transire. PP. Kal. Maji, POMPEJANO & AVITO COSS. 210.

(3. l. 9. sup. de jure dotium. fac. l. 1. l. 4. inf. qui potiores in pign. (4. Vide enim l. 12. inf. d. t. i. l. ult. sup. de pact. convent. super dote. (5. Fac. l. 2. inf. qui potiores l. 47. §. 3. ff. de jure fisci. (6. v. l. 7. inf. h. t. (7. d. l. 2. d. l. 46. §. 3. (8. l. 1. inf. de jure fisci. l. 9. §. 2. inf. de bonis proscript. l. 15. ff. de donationib. (9. l. 6. §. 2. ff. de reb. auct. jud. possid. l. 24. ff. quæ in fraudem credit. l. 18. in fin. l. 19. ff. de jure fisci. (10. l. 2. ff. de cessione bonor. l. 3. sup. h. t. v. l. 45. ff. de jure fisci.

TIT. LXXIV. (1. Nov. 97. c. 3. & seq. adde Lib. 5. sup. tit. 12. Lib. 23. §. 3. (2. Immo vide l. 13. §. 3. ff. de fundo dotali.

TIT. LXXV.

DE REVOCANDIS HIS, QUÆ IN FRAUDEM I CREDITORUM, ALIENATA SUNT.

I. Imp. ANTONINUS A. Cassiæ.

Heres, qui post aditam hereditatem ad eum, cui res cessit, corpora hereditaria transtulit: creditoribus permanſit obligatus. Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis ejus excussis, usitatis actionibus (si tibi negotium 2 gestum fuerit) ea, quæ in fraudem alienata probabuntur, revocabis. PP. II. Id. Oct. ANTONINO A. IV. & BALBINO COSS. 214.

Pater non potest dotare filiam in præjudicium creditorum.

2. Imp. ALEXANDER A. Symphorianæ.

Si successione patris absentia 3 fuisti: ob ea, quæ in dotem 4 data sunt, convenire te creditores nequeunt, quibus pignora in dotem data non docentur: nisi bonis defuncti non sufficientibus, in fraudem 5 creditorum dotem constitutam probabitur. PP. x. Kal. Jul. PROBO & MAXIMO COSS. 233.

3. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Acyndino.

Si paterna hereditate abstinuisti 6, nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis ejus in te donationis jure transcriptum est: a privatis creditoribus Præses provinciæ conveniri te non patietur. PP. x. Kal. Jul. ipsis IV. & III. AA. COSS. 290.

4. Idem AA. & CC. Epagatho.

Filios debitoris, ei succedentes 7, veluti in creditorum fraudem alienatorum facultatem revocandi non habere, notissimi juris est. Subscripta x. Kal. Maji, AA. COSS.

5. Idem AA. & CC. Crescentino.

Ignoti juris non est, adversus eum, qui sententia condemnatus, intra statutum 8 tempus satis non fecit, nec defenditur, bonis possessis, itemque distractis: per actionem in factum contra emptorem, qui sciens 9 fraudem comparavit, & eum, qui ex lucrativo 10 titulo possidet, scientiæ mentione detracta, creditoribus suis esse consultum. S. x. Kal. Nov. AA. COSS.

6. Idem AA. & CC. Menandræ.

Si actu solemnium 11 præcedentem obligationem premissi: perspicis adversus fraudatorem intra annum 12, in quantum facere potest, vel dolo malo fecit, quo minus possit, Edicto perpetuo tantum actionem permitti.

TIT. LXXV. (1. Lib. 42. D. 2. §. 6. Inst. de action. (2. Confer. l. 6. in fin. sup. de transact. (3. l. 3. inf. h. t. (4. Confer. l. 11. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. (5. l. 13. sup. de donat. ante nupt. l. 6. sup. de privileg. fisci. (6. l. 2. pr. sup. h. t. l. 4. sup. arbitr. tut. l. 22. §. 1. vers. similique. sup. de jure delib. l. 1. sup. de repud. vel abst. heredit. l. 4. inf. de primipil. l. 57. ff. de acquir. vel omitt. hered. (7. l. 3. sup. de reb. alienis non alienand. (8. l. ult. inf. l. 6. in fin. l. 10. §. 18. ff. h. t. (9. l. 1. pr. l. 6. §. 8. l. 10. pr. & §. 2. ff. eod. (10. l. 6. §. 11. ff. eod. (12. l. 6. in fin. ff. eod.